

**Политика за заштита на животната средина
и социјална политика
на Европската банка за обнова и развој
(ЕБОР)**

Одобрена од Одборот на Директори

12 мај, 2008 г.

Политиката за заштита на животната средина и социјалната политика е преведена од англиски јазик на повеќе јазици, меѓу кои и на македонски со цел да им се овозможи на заинтересираните страни подобро да ја разберат оваа Политика. Иако Банката бара да се обезбеди веродостоен превод, таа не гарантира за точноста и автентичноста на дадениот превод на македонски јазик. Во случај на било каква неусогласеност помеѓу англиската верзија на Политиката за заштита на животната средина и социјалната политика и преводот на било кој од дадените јазици, англиската верзија е финалната верзија и ќе се смета за конечна.

Предговор

Европската банка за обнова и развој (European Bank for Reconstruction and Development - EBRD) ја усвои својата прва Политика за заштита на животната средина во средината на 1991 година, на првиот состанок на својот Управен одбор. Опсегот на политиката се прошири со текот на времето, при што стана Политиката за заштита на животната средина и социјалната политика.

Оваа Политика и нејзините Критериуми за реализација беа одобрени од страна на Одборот на Директори на ЕБОР на 12 мај, 2008 година, при што стапија на сила на 12 ноември, 2008 година.

Со Политиката се прецизираат обврските кои Банката ги презема и кои се дефинирани со нејзината Спогодба за основање, а тоа е „да ја промовира заштитата на животната средина и одржливиот развој во рамките на нејзините активности“.

Содржина

Политика за животна средина и социјална политика на ЕБОР	4
А. Цел на оваа политика	4
Б. Заложбите на ЕБОР	5
В. Инкорпорирање на аспектите на животната средина и социјалните прашања во проектниот циклус: улогата и одговорностите на ЕБОР	8
Г. Информирање на јавноста и отчетност на ЕБОР	15
Д. Промоција на инвестиции со позитивни придобивки за животната средина и социјалните прашања, вклучувајќи и воспоставувања на партнерства	15
Ѓ. Национални и секторски стратегии	17
Е. Институционални аранжмани и аранжмани за имплементација	17
Прилог 1: Проекти од категорија А	19
Прилог 2: Листа на проекти кои ЕБОР нема да ги финансира заради причини поврзани со животната средина и социјалните прашања	22
Критериуми за реализација на ЕБОР	24
КР 1: Проценка и управување со животната средина и социјалните прашања	24
КР 2: Вработување и работни услови	33
КР 3: Спречување и намалување на загадувањето	39
КР 4: Здравје, безбедност и заштита на локалното население	46
КР 5: Откуп на земјиште, присилно раселување и дислокација на економски активности	52
КР 6: Зачувување на биодиверзитетот и одржливо управување со природните ресурси за живеење	66
КР 7: Домородни народи	75
КР 8: Културно наследство	86
КР 9: Финансиски посредници	92
КР 10: Информирање и вклучување на релевантни субјекти	100

Политика за животна средина и социјална политика на ЕБОР

А. Цел на оваа политика

1. ЕБОР е посветена на промовирање на "одржлив и еколошки развој", во рамките на сите свои инвестициски активности и активности за техничка соработка, во согласност со нејзиниот основачки акт, Спогодбата за основање на ЕБОР¹. Банката² верува дека одржливиот развој претставува суштински аспект на стабилното деловно управување. Затоа, мандатот на ЕБОР за поттикнување на преминот кон пазарно ориентирана економија и промовирање на приватното претприемништво е нераскинливо поврзана со нејзината посветеност за унапредување на одржливиот развој. Сите проекти финансирани од ЕБОР треба да се реализираат во согласност со основните начела на работење – надградување на постоечките капацитети, обезбедување на дополнителни средства, влијанието врз процесот на транзиција и сигурно банкарско работење. Покрај тоа, Банката смета дека финансирањето на одржлив развој треба да биде еден од врвните приоритети во рамките на активностите на ЕБОР.
2. Оваа Политика ги опфаќа аспектите на одржливиот развој кои се однесуваат на животната средина и социјалните прашања. Според оваа политика, социјалните прашања вклучуваат (i) работните стандарди и услови, вклучувајќи ги здравјето и безбедноста на работното место и (ii) ефектите врз населението, како што се јавното здравство, безбедност и заштита, родовата еднаквост, влијанијата врз домородните народи и културното наследство, присилното раселување и соодветен пристап до основните услуги. Оваа Политика го дефинира начинот на кој банката ќе ја примени во практика својата заложба да ја промовира одржливоста на животната средина и на социјалната заштита, преку:
  - интегрирање на заштитата на животната средина мерки и социјални мерки во сите нејзини активности;
  - воспоставување на критериумите за реализација на мерките за заштита на животната средина и социјалната политика за кои се очекува од клиентите да ги исполнат во временска рамка која е прифатлива за Банката;
  - дефинирање на улогите и одговорностите на ЕБОР и на нејзините клиенти со цел постигнување одржливи резултати во согласност со Политиката и критериумите за реализација;
  - воспоставување на стратешката цел за промоција на проекти со значајни придобивки на полињата на животната средина и социјалните прашања.

¹ Види член 2.1(vii) од Спогодбата за формирање на ЕБОР

² Во текстот на оваа Политика, термините 'ЕБОР' и 'Банката' се користат наизменично со исто значење

Б. Заложбите на ЕБОР

3. ЕБОР ќе се стреми преку своите процеси на проценка и следење на заштитата на животната средина и социјалните прашања да се осигура дека проектите кои ги финансира:

- се одржливи во однос на социјалните прашања и прашањата за животната средина;
- ги почитуваат правата на работниците и заедниците кои се засегнати;
- се креирани и спроведени во согласност со важечките законски прописи и најдобрите меѓународни практики.

Во насока на успешно преточување на овие цели во практични резултати, Банката усвои сеопфатна листа на посебни Критериуми за реализација (КР) кои клиентите треба да ги исполнат, а кои ги опфаќаат главните прашања и области на влијание во однос на животната средина и социјалните прашања. Банката се обврзува да ги промовира стандардите на Европската унија (ЕУ) за заштита на животната средина, како и Европските начела за заштита на животната средина, чиј потписник е, при што оваа заложба е содржана и во КР³. Банката очекува од клиентите да вршат проценка и да управуваат со прашањата поврзани со животната средина и социјалните прашања во врска со нивните проекти со цел тие да ги исполнат барањата содржани во КР. Улогата на Банката е: (i) да изврши преглед на прелиминарната оценка извршена од страна на клиентите, (ii) да им помогне на клиентите да развијат соодветни и ефективни мерки за избегнување или, кога не е можно, минимизирање, односно ублажување или надоместување на негативните влијанија врз животната средина и социјалните прашања, во согласност со дадените КР, (iii) да помага во идентификување на можностите за дополнителни позитивни ефекти врз животната средина и социјалните прашања, и (iv) да следи дали проектите се реализираат во согласност со барањата на Банката поврзани со животната средина и социјалната заштита, се додека Банката има финансиски интерес во проектот⁴.

4. Банката ќе ја подобри проценката на влијанието на предложените проекти⁵ врз транзицијата за појасно да ја одрази димензијата на системски одржлив развој на транзицијата, како и придобивките од стратешки пристап во оваа област. Сите проекти финансирани од ЕБОР кои имаат за цел постигнување на одржлив развој ќе бидат целосно во согласност со мандатот на Банката во процесот на транзиција.

5. Банката ќе се стреми да финансира проекти кои имаат потенцијал да придонесат за дополнителни позитивни придобивки за животната средина и социјалните прашања, како што се позитивни социо-економски придобивки за населението опфатено со проектот, а кога е соодветно и можно, еднаков пристап до овие позитивни придобивки

---

³ Текстот на Европските начела за заштита на животната средина (European Principles for the Environment - EPE) може да се најде на www.eib.org/infocentre/epe/declaration/index.htm.

EPE е иницијатива започната како одговор на потребата за зголемување на усогласување на начелата, практиките и стандардите во областа на заштитата на животната средина поврзани со финансирањето на проекти. EPE се дефинирани како водечки начела за заштита на животната средина во Спогодбата за основање на Европската Заедница, како и во практиките и стандардите содржани во подзаконските акти на ЕУ. EPE начелата на кои банката се обврзува се содржани во КР 1, 2, 3, 4 и 10.

⁴ Според оваа политика, Банката ќе се смета дека нема свој финансиски интерес во проекти каде што ја продала или напуштила својата инвестиција (во форма на задолжување или сопственички капитал), под услови на одложено плаќање.

⁵ Влијанието на проектите во процесот на транзиција се оценува од страна на Канцеларијата на главниот економист на Банката (Office of the Chief Economist - OCE). За повеќе информации видете <http://www.ebrd.com/country/sector/econo/impact.htm>

за сите засегнати страни во проектот. Посебно внимание се дава на проекти кои вклучуваат елементи кои се фокусираат на приоритетни прашања поврзани со животната средина и социјалните прашања со кои се соочува регионот и со кои се промовира спроведувањето на релевантните ЕУ стратегии, како што се ублажувањето и прилагодувањето на климатските промени, проблемот на опустинување, зачувување на биолошката разновидност, ефикасно управување со енергијата и ресурсите, намалување на сиромаштијата, промовирање на работа под пристојни услови, намалување на социјалната исклученост, пристап до основните услуги, родова еднаквост, транспарентност и социјален развој. ЕБОР, исто така, ќе земе во предвид дали може да се очекува од предложените проекти да придонесат кон развојот на земјата-домаќин и да даде еден поширок придонес кон подобрувањето на ситуацијата на заедниците опфатени со проектот од економски и социјален аспект, како и во однос на заштитата на животната средина. ЕБОР ќе гради партнерски однос со клиентите за да им помогне во подобрување на резултатите од нивните активности, подобрување на долгорочната одржливост, како и зајакнување на нивниот капацитет да управуваат со животната средина и социјалните прашања.

6. Банката ја признава важноста на ублажувањето на климатските промени и прилагодувањето кон овие промени, како и приоритетниот статусот на овие прашања во рамките на активностите на банката во регионот. Таа има намера и понатаму да го развива својот пристап кон климатските промени, особено за намалување на емисиите на стакленички гасови, адаптирање на овие промени, промовирање на обновливите извори на енергија и подобрување на ефикасното управување со енергијата, во насока на подобро решавање на овие прашања во рамките на нејзините активности.
7. ЕБОР е цврсто определена да ги почитува принципите на корпоративна транспарентност⁶, отчетност и учество на релевантните чинители. При тоа, редовно ќе објавува информации за резултатите на Банката во врска со животната средина и социјалните прашања, како и ќе стапува во сериозен дијалог со сите релевантни чинители со кои работи. Банката ќе промовира слични примери на добри практики меѓу нејзините клиенти. ЕБОР особено очекува од своите клиенти да ги идентификуваат сите релевантни актери и редовно да соработува со нив, како и со локалните заедници кои потенцијално се засегнати, преку нивно информирање, консултации и овозможување на нивно добро информирано учество на начин кој Банката ќе смета дека е пропорционален на влијанијата на проектот. Соработка со релевантните актери треба да биде во согласност со духот, целта и крајните цели на Конвенцијата за пристап до информации, учество на јавноста во донесувањето одлуки и пристап до правда за прашања во врска со животната средина на Економската комисија на ОН за Европа (UNECE)⁷, Директивата на ЕУ за оценката на влијанието врз животната средина, а за проектите со потенцијално големо меѓународно прекугранично влијание врз животната средина, Конвенцијата за оценка на прекуграничните влијанија врз животната средина на UNECE⁸, без оглед на статусот на ратификацијата.
8. ЕБОР го поддржува начелото на претпазливост во заштитата, управувањето и одржливото користење на природните ресурси од аспект на биолошката разновидност (како што се дивата флора и фауна, рибите и шумските производи), при што се стреми да се осигура дека во нејзините активности се применуваат мерки за зачувување на критични живеалишта и каде е можно, подобрување на природните живеалишта и биодиверзитетот кој тие го содржат.

---

⁶ Банката има посебни барања во однос на доброто управување, перењето пари, подмитувањето и корупцијата, транспарентноста на приходите и обелоденување на тарифите. Тие се опишани во други документи и политики на Банката.

⁷ Архуската конвенција, www.unece.org/env/pp/

⁸ Еспо конвенција www.unece.org/env/eia/

9. ЕБОР ќе се стреми преку своите инвестиции активно да придонесе кон ефективна имплементација на релевантните начела и правила на меѓународното право кои се однесуваат на областите на животната средина, трудот, корпоративната одговорност⁹ и јавен пристап до информации за животната средина. Овие принципи и правила се утврдени во документите како што се договори, конвенции и мултилатерални, регионални или билатерални договори, како и во релевантни необврзувачки документи. ЕБОР нема никогаш свесно да финансира проекти кои нема да бидат во согласност со обврските на државата во која се спроведува проектот, а кои произлегуваат од релевантните меѓународни договори и спогодби од областите на заштитата на животната средина, човековите права и одржливиот развој, ако е тоа е утврдено во текот на евалуацијата на проектот.
10. ЕБОР ќе работи заедно со други меѓународни финансиски институции, Европската Унија, билатерални донатори, агенции на ОН и други организации со цел да усогласат ефективни мерки за промовирање на одржлив развој на регионално ниво или на секторско ниво во земјите каде што работи. Во случаи кога кофинансира проекти со други меѓународни финансиски институции, ЕБОР ќе соработува со нив со цел да се договорат за заеднички пристап кон проценката на проектот, проектните барања и следењето на активностите.
10. Преку своите активности за техничка соработка, ЕБОР ќе се стреми да придобие поддршка со цел да обезбеди програми за градење на капацитетите и други форми на помош за подобрување на проектите кои ги финансира, на пример, преку промовирање на одржливи деловни практики и корпоративна одговорност, градење на потребниот капацитет да се анализира и да се управува со прашањата поврзани со животната средина и социјалните прашања во земјите каде што работи, како и подобрување на еднаквиот пристап до потенцијалните придобивки од проектите финансирани од страна на Банката.
12. ЕБОР ќе се вклучи во дијалог за политиките и, каде што е тоа соодветно, ќе им обезбеди техничка поддршка на владите и други партнери со цел подобро справување со структурните и ендемските прашања поврзани со одржливиот развој.
13. Во рамките на своите интерни активности, ЕБОР ќе ги применува најдобрите практики во управувањето со животната средина (вклучувајќи ги и ефикасното управување со енергијата и ресурсите, намалување на отпадот и рециклирањето) и човечките ресурси (како што се обезбедување на еднакви можности, рамнотежа помеѓу работата и слободното време, здравјето и безбедноста). ЕБОР ќе се стреми да соработува со добавувачи и изведувачи кои применуваат слични високи стандарди во однос на животната средина и социјалните прашања. Банката ќе ги земе во предвид сите прашања за одржливоста на набавката на стоки и услуги за сопствени потреби.

---

⁹ Меѓународно признати инструменти кои се однесуваат на корпоративна одговорност се Трилателарната декларација на начелата за меѓународните претпријатија и социјалната политика на Меѓународната организација за труд - МОТ (International Labour Organisation - *ILO*) и Упатството за мултинационалните претпријатија на Организацијата за економска соработка и развој (Organisation for Economic Co-operation and Development - *OECD*)

В. Инкорпорирање на аспектите на животната средина и социјалните прашања во проектниот циклус: улогата и одговорностите на ЕБОР

Процесот на прелиминарна проценка на проектот

Севкупен период

14. Сите проекти финансирани од ЕБОР се предмет на прелиминарна проценка за да се утврди како тие влијаат врз животната средина и социјалните прашања, врз основа на што ЕБОР одлучува дали одредена активност треба да се финансира и, ако е така, начинот на кој аспектите поврзани со животната средина и социјалните прашања да бидат опфатени во планирањето, финансирањето и спроведувањето на проектот. Проценката на влијанието врз животната средина и социјалните прашања е интегрирана во целокупниот процес за проценка на проектот од страна на ЕБОР, кој вклучува и проценка на финансиските и репутациските ризици, како и идентификување на можностите за подобрување на животната средина и социјалните прашања. Оваа прелиминарна проценка треба биде соодветна на природата и обемот на проектот, како и пропорционална на опасностите и последиците врз животната средина и социјалните прашања. Прелиминарната проценка треба да утврди дали може активностите кои треба да бидат финансирани од ЕБОР да се спроведуваат во согласност со оваа Политика и нејзините критериуми за реализација (КР). Клиентот е должен да се погрижи потребните анализи на постоечката ситуација, соодветното информирање, како и вклучувањето на релевантните чинители да се вршат во согласност со КР 1 до 10, при што треба да ја достави соодветната документација до ЕБОР за разгледување во рамките на процесот на евалуација на проектот од страна на Банката. ЕБОР ќе ги разгледа доставените информации, како и ќе му даде соодветни насоки на клиентот што треба да преземе за проектот да ги задоволи барањата на Банката.
15. Проценката на ЕБОР на влијанието врз животната средина и социјалните прашања вклучува разгледување на три клучни елементи: (i) влијание врз животната средина и социјалните прашања поврзани со предложениот проект, (ii) способноста и посветеноста на клиентот да се справи со идентификуваните влијанија и прашања во согласност со оваа Политика, и (iii) улогата на трети страни во исполнувањето на барањата на оваа Политика.
16. ЕБОР може да одбие да го финансира предлог-проектот како резултат на прашања поврзани со животната средина и социјалните прашања, како на пример кога предложениот проект не успева да се справи на задоволителен начин со прашањата поврзани со животната средина и социјалните прашања, при што е малку веројатно дека ќе се исполнат условите утврдени во релевантните КР на оваа Политика во рок кој Банката го смета за разумен, или кога последователните влијанија од проектот се сметаат за неприфатливи. Покрај тоа, постојат неколку видови на активности кои ЕБОР не ги финансира. Листата на овие активности може да се најде во Прилогот 2.
17. Според оваа политика, терминот "проект" се однесува на деловна активност за која клиенти бараат финансиски средства од ЕБОР, без оглед на видот на дејност на ЕБОР. Областите во кои ЕБОР е активна (односно, активностите поврзани со финансирање) се состојат од голем број на различни типови на финансирање на предложени проекти, како што се финансирање на проекти / финансирањето со ограничени средства, корпоративно финансирање, обртен капитал, квази-акционерски капитал, акционерски капитал, или грантови.

18. ЕБОР управува со неколку Специјални фондови и фондови за соработка. Проектите и активностите кои се целосно или делумно финансирани од Специјалните фондови, мора да ги исполнат барањата утврдени во оваа Политика. Оваа Политика исто така е применлива и во однос на фондовите за соработка; меѓутоа, тие можат да бидат предмет на дополнителни барања на донаторите во однос на животната средина и социјалните прашања, под услов тие да се во согласност со оваа Политика.

Категоризација

19. Врз основа на критериумите поврзани со животната средина и социјалните прашања, Банката ги класифицира предложените проекти во следните категории: А / В / С / FI (А / Б / Ц / ФП), со цел да го (i) одрази нивото на потенцијалните влијанија на предлог-проектот врз животната средина и социјалните прашања, и (ii) да се утврди природата и обемот на оценување поврзани со животната средина и социјалните прашања, активностите за објавување на информации и вклучување на релевантните актери кои треба да се спроведат за секој проект, при што треба да се земат во предвид природата, локацијата, чувствителноста и размерот на проектот, како и природата и големината на влијанијата врз животната средина и социјалните прашања кои проектот може да ги има.

Директни инвестиции¹⁰

20. Предложениот проект се класифицира како проект од категорија А ако неговото спроведување може да доведе до значителни и разноврсни идни штетни ефекти врз животната средина и / или социјалните прашања, кои во времето на категоризација не може лесно да се идентификуваат или проценат, а за кои е неопходно да се спроведе формален и партиципативен процес на проценка од страна на независна, стручна трета страна во согласност со КР. Индикативна листа на проекти од категорија А е дадена во Прилогот 1 на оваа политика.
21. Предложениот проект се класифицира како проект од категорија Б кога може да доведе до негативни влијанија врз животната средина и/или социјалните прашања во рамките на локацијата каде се спроведува проектот и / или може да се идентификуваат и со кои може да се справи преку мерки за ублажување на негативните последици. Овие последици може да се резултат на минати, сегашни или идни активности. Барањата за спроведување на анализа на состојбата може да се разликуваат во зависност од проектот и ќе се усогласат со ЕБОР за секој проект посебно, во согласност со КР 1.
22. Предложениот проект се класифицира како Категорија Ц, кога е многу веројатно дека ќе доведе до минимални или никакви негативни ефекти поврзани со животната средина и социјалните прашања, заради што не е потребна никаква дополнителна проценка на влијанијата врз животната средина и социјалните прашања освен постапката на категоризација.
23. Првичните испитувања на животната средина и социјалната средина (IESEs) ќе бидат спроведени од страна на експерти на ЕБОР за животната средина и социјални прашања во случај кога нема доволно информации во времето кога се врши класификацијата за да се утврди соодветната категорија и степенот на анализа на состојбата која треба да се спроведе.

---

¹⁰ Терминот "директни инвестиции" се користи наместо поимот "дејности преку финансиски посредници." Во случај на дејности преку финансиските посредници, клиентот е давател на финансиски услуги. Сите други деловни активности спаѓаат под директни инвестиции.

Проекти со финансиски посредници

24. Предложениот проект е класифициран како FI (финансиски посредник - ФП) ако ЕБОР доделува финансиски средства на т.н.. финансиски посредник (ФП). Работењето со ФП-и за ЕБОР претставува важен метод за промовирање на одржливи финансиски пазари, како и средство за ЕБОР да го насочи своето финансирање кон секторите на микро, мали и средни претпријатија (МСП). ФП, меѓу другите, се приватни инвестициски фондови, банки, лизинг компании, осигурителни компании и пензиски фондови. Пред да воспостави односи со ФП, ЕБОР спроведува детална анализа на состојбата на дадениот ФП и на неговото портфолио со цел да ги оцени (i) постоечките политики и процедури на ФП поврзани со животната средина и социјалните прашања во однос на КР 9 на ЕБОР, како и неговите капацитети да ги применуваат, и (ii) прашањата поврзани со животната средина и социјалната политика, кои се однесуваат на постојното и можното идно портфолио на ФП.

Вклучување на релевантните субјекти

25. Во КР 10 се наведени барањата на Банката кои им налагаат на клиентите да ги идентификуваат релевантните субјекти кои ќе бидат потенцијално засегнати од проектите, да објавуваат соодветни информации за прашањата и влијанијата кои ќе произлезат од проектот, како и да се консултираат со релевантните субјекти, земајќи ги во предвид нивните коментари и мислења на начин во согласност со нивната култура. Банката може, во некои случаи, да спроведе сопствени јавни консултации за проект од категорија А, со цел да добијат увид во мислењата на засегнатите страни за потенцијалната улога на Банката во финансирање на проектот. Активностите да се идентификуваат релевантните субјекти и да се вклучат во процесот може се спроведат како дел од активностите за техничка соработка на Банката на начин како што е тоа соодветно.

26. Документацијата која треба да се достави до Одборот на директори на ЕБОР во процесот на одобрување на одредени активности, треба да вклучува опис на програмата на клиентот за вклучување на релевантните субјекти, нивните коментари и мислења за практиките и однесувањето на клиентот, или за потенцијалното влијание на проектот, како и начинот на кој клиентот се справува или ќе се справи со овие прашања и во согласност со КР 10. Одборот на директори ќе ги земе предвид коментарите и грижите на релевантните субјекти при носењето на одлуки во процесот на евалуација на севкупните придобивки и ризици во работата на Банката.

Критериуми за реализација (КР)

27. Сите проекти финансирани од страна на Банката се очекува да ги исполнуваат стандардите на добри меѓународни практики поврзани со одржливиот развој. Со цел да им помогне на клиентите и/или на нивните проекти да го постигнат тоа, Банката дефинира конкретни КР за клучните прашања и влијанија поврзани со животната средина и социјална политика, имено:

- КР 1: Проценка и управување со животната средина и социјалните прашања
- КР 2: Вработување и работни услови
- КР 3: Спечување и намалување на загадувањето
- КР 4: Здравје, безбедност и заштита на локалното население
- КР 5: Откуп на земјиштето присилно раселување и дислокација на деловни активности
- КР 6: Зачувување на биодиверзитетот и одржливо управување со природните ресурси за живеење

- КР 7: Домородни народи
- КР 8: Културно наследство
- КР 9: Финансиски посредници
- КР 10: Информирање и вклучување на релевантните субјекти

КР 1 до 8 и КР 10 ги опфаќаат барањата за директните инвестициски активности; КР 2 и КР 9 го опфаќаат работењето со финансиски посредници. Секој КР во рамките на своите цели ги дефинира саканите резултати, при што содржи и листа на конкретни услови кои се наменети да им помогнат на клиентите да ги постигнат предвидените резултати. При тоа, почитување на релевантното домашно законодавство е составен дел од сите КР.

28. ЕБОР бара од своите клиенти да ги структурираат нивните проекти во насока да ги исполнат сите релевантни КР. За да се постигне тоа, од суштинска важност е да се има доследен пристап со цел да се избегнат негативните влијанија врз вработените, населението и животната средина, или, ако тоа не е можно, да се минимизираат, ублажат или надоместат овие влијанија на соодветен начин. КР, исто така, обезбедуваат солидна основа која клиентите може да ја искористат за да ја подобрат одржливоста на своите деловни активности.
29. Новите објекти или деловни активности кои треба да бидат финансирани од страна на ЕБОР треба да бидат дизајнирани да ги задоволат КР уште од самиот почеток. Ако предложената деловна активност која треба да биде финансирана од ЕБОР е поврзана со постоечки објекти кои не ги исполнуваат КР во периодот кога Одборот треба да даде свое одобрение, тогаш од клиентот се очекува да донесе и спроведе Акционен план за животна средина и социјални прашања (во натамошниот текст: Акционен план), кој ги исполнува стандардите на ЕБОР, кој е технички и финансиски изведлив и економичен, врз основа на кој сите објекти треба да се усогласат со барањата на ЕБОР во временска рамка прифатлива за ЕБОР. Доколку Банката обезбедува општо корпоративно финансирање, работен капитал или акционерски капитал за финансирање на компании кои работат на повеќе локации, од клиентот се очекува да подготви и имплементира Акционен план на корпоративно ниво (наместо само за одредени локалитети).
30. Кога, како резултат на специфичните околности на еден проект, се налагаат различни пристапи од оние опишани во точките бр. 27 до 29, дадените пристапи ќе ги разгледува Одборот за секој случај посебно. При одлучувањето дали да се дозволи било какво отстапување од оваа политика, Одборот ќе го разгледа предложениот пристап во однос на трошоците и придобивките поврзани со животната средина и социјалните прашања на целокупниот проект.
31. Во сите овие случаи, треба да се даде еден краток преглед на условите поврзани со проектот во Резимето на проектот кој ќе биде доставен до Одборот на Директори.

Активности на трети лица

32. Понекогаш способноста на клиентот да постигне резултати на полето на животната средина или социјалните прашања кои се компатибилни со КР, зависи од активностите на трети лица. Трето лице може да биде, меѓу другото, владина агенција, изведувач, снабдувачот со кој проектот / клиентот има значајна соработка, или операторот на поврзан објект. ЕБОР се стреми да се погрижи проектите кои ги финансира да постигнуваат резултати кои се во согласност со КР, дури и ако овие резултати зависат од активностите на трети лица. Кога ризикот поврзан со активностите на трети лица е висок, а клиентот има контрола или влијание врз нивните активности и однесување, тогаш ЕБОР бара од клиентот да соработува со третите лица со цел да се

постигнат резултати во согласност со КР. Конкретните барања и активности кои треба да се преземат ќе се утврдуваат за секој случај посебно.

Правна документација

33. Договорите за инвестиции на ЕБОР со клиентите за проекти ќе вклучуваат посебни одредби кои ќе ги одразуваат барањата на ЕБОР за заштита на животната средина, социјалните прашања и вклучувањето на релевантните актери. Овие барања вклучуваат усогласеност со сите релевантни КР и Акциониот план (ако постои), како и со, на пример, одредбите кои се однесуваат на известување за животната средина и социјалните прашања, постојаната соработка со релевантните актери, периодични ревизии од страна на независни експерти, вклучување критериуми за проценка на заштита на животната средина во дефиницијата за "завршување на проектот", завршна ревизија и / или посети од страна на персоналот на ЕБОР или негови претставници заради мониторинг на активностите, како што е соодветно. Правната документација во некои случаи ќе ги опфаќа правата и / или правните лекови на Банката, во случај кога должникот или компанијата во која ќе се инвестира не ги применува одредбите со кои се регулираат еколошките и социјалните прашања во текот на времетраењето на правните договори.

Активности за следење

34. Банката смета дека е неопходно да се следат проектите од аспект на животната средина и социјалните прашања. Постојат неколку причини за следење на активностите. Првата причина е да се осигура соодветно почитување на сите релевантни стандарди и различните компоненти на животната средина и социјалните прашања опфатени во правните договори, како на пример имплементацијата на Акциониот план. Втората причина е да се обезбеди постојан мониторинг на влијанијата врз животната средина и социјалните прашања кои произлегуваат од инвестициите, како и да се обезбеди добивање на повратни информации за ефикасноста на мерките за нивно ублажување. Конечно, преку следењето на постигнатите резултати во текот на проектот, добиените податоци потоа служат како индикатори кои покажуваат како инвестициите на Банката придонесуваат кон одржлив развој, како на ниво на проект, така и на ниво на одделните портфолија.

35. Мониторинг активностите се спроведуваат од страна на клиентот и на Банката. Обемот на следењето на активностите ќе биде пропорционален со прашањата и влијанијата поврзани со проектот, барањата за усогласеност, како и, исто така, способноста на клиентот и / или локалните власти за соодветно следење и управување со овие прашања и влијанија. За секој проект, Банката, во соработка со клиентот, дефинира програма за мониторинг во согласност со КР 1 или КР 9, каде што ќе ги утврди соодветните алатки за мониторинг врз основа на анализа на постоечката состојба, резултатите од консултациите со јавноста кои се одржале, при што тоа ќе биде во рамките на правните договори со клиентот.

36. Со цел да се потврди правилната и навремената имплементација на Акционите планови и почитувањето на договорените обврски во врска со животната средина и социјалните прашања, Банката редовно ќе ги следи проектите се додека има финансиски интерес во проектот, при што ќе го известува клиентот за резултатите од процесот на

следење¹¹. Механизмите за следење се, меѓу другото: (i) преглед на периодичните извештаи доставени од страна на клиентот (најмалку еднаш годишно) за спроведување на Акциониот план и сите други барања поврзани со животната средина и социјалните прашања, (ii) мисии за следење на активностите спроведени од страна на експерти или консултанти за животната средина и социјалните прашања на ЕБОР за да спроведе детална ревизија на инвестициите кои се поврзани со значајни проблеми и влијанија врз животната средина и социјалните прашања, со цел да утврдат дали клиентот го спроведува Акциониот план и ги почитува своите обврски кон животната средина и социјалните прашања, и (iii) периодичен мониторинг на активностите од страна на трети лица, на пример, независни експерти или претставници на локалните заедници, кои ги известуваат клиентот и Банката за нивните наоди.

37. Ако околностите се смениле од времето на претходната проценка или мониторинг активности, така што тие може да резултираат со негативни влијанија врз животната средина и социјалните прашања, ЕБОР ќе соработува со клиентот во изготвување на план за да се надминат овие проблеми. Ако клиентот не ги почитува своите обврски во однос на животната средина и социјалните прашања предвидени со Акциониот план или други правни документи, тогаш ЕБОР и клиентот може да договорат корективни мерки кои клиентот треба да ги преземе за да постигне усогласеност со политиката до степен до кое е тоа изводливо. Ако клиентот повторно не успева да постигне усогласеност со политиката, Банката може да преземе соодветни мерки и / или да ги примени соодветните правни лекови содржани во правните документи. ЕБОР, исто така, ќе ги разгледа со клиентот сите можности за постигнување подобри резултати во рамките на проектите.

Евалуација

38. Евалуација на резултатите на Банката на полето на животната средина и социјалните прашања, како и различните аспекти во однос на животната средина и социјалните прашања на проектите финансирани од ЕБОР врши Одделот за евалуација на ЕБОР (Evaluation Department-EvD), кој работи независно од Банката и поднесува извештај директно до Одборот на директори. Појдовна точка на ваквата евалуација се целите поврзани со животната средина и социјалните прашања кои се идентификувани за секој проект во времето на нивно одобрување, како и соодветната Политика за заштита на животната средина, Националната и Секторската стратегија кои се во сила во времето на одобрување на проектот. Деталите за критериумите и процесот на евалуација се утврдуваат од страна на Одделот за евалуација на ЕБОР во рамките на своите постапки кои се одобрени од страна на Одборот на директори.

Оперативни промени

39. Може да дојде до промени во природата и обемот на проектот или на активностите на ЕБОР и по формалното одобрување и потпишување на договор со Банката. Таквите промени може да имаат значителни импликации врз животната средина и социјалните прашања.¹² Кога вакви суштински промени се предвидуваат, Банката врши оценка на

---

¹¹ Ако ЕБОР ја продаде инвестицијата во акционерски капитал, но задржи минимален интерес, или ако постојат некои инструменти кои се издадени или со кои се тргува, може да има ограничувања на можностите за следење на активностите од страна на ЕБОР. Исто така, како што е наведено во фуснота 4, ќе се смета дека Банката нема свој финансиски интерес во проекти каде што ја продала или напуштила својата инвестиција (задолжување или сопственички капитал), под услови на одложено плаќање.

¹² Пренамена на заем во акционерски капитал, на пример, може да го доведе ЕБОР во врска со проекти, локации или објекти кои не се претходно проценети, а кои може да бидат

предложените измени во согласност со оваа Политика, а при тоа сите дополнителни испитувања на постоечката состојба, барања за јавни консултации и мерки за ублажување на влијанијата врз животната средина и социјалните прашања ќе се инкорпорираат во изменетата/реорганизираната проектна документација. Во случај овие оперативни промени да предизвикаат суштински промени од аспект на животната средина и/или социјалните прашања кои се значително различни од оние одобрени од Банката, тогаш за дадените измени ќе биде известено највисокото раководство, а доколку е потребно, тие ќе бидат доставени до Одборот на Директори за разгледување и одобрување.

Г. Информирање на јавноста и отчетност на ЕБОР

40. ЕБОР ќе објавува Годишен извештај за одржливост на своите активности и за спроведувањето на оваа Политика, вклучувајќи, без ограничување, информации за емисиите на стакленички гасови, трошоците за заштита на животната средина во проектите финансирани од ЕБОР, прашањата за животната средина и социјалните прашања поврзани со портфолиото на проекти на ЕБОР, како и известување за интерните резултати на ЕБОР на полето на заштитата на животната средина и социјалните прашања.
41. За сите прашања во однос на животната средина и социјалните прашања кои се поврзани со инвестиции на ЕБОР ќе се даде преглед во Документите за резиме на проектите на ЕБОР (Project Summary Documents -PSDs) како што тоа се налага со Политиката на Банката за јавно информирање¹³.
42. ЕБОР има воспоставено Независен механизам за жалби – НМЖ (Independent Recourse Mechanism - IRM) преку кој се оценуваат и се разгледуваат жалбите за проектите финансирани од страна на Банката. НМЖ им овозможува на локални групи кои се директно и негативно засегнати со проектот на Банката механизам за поднесување на нивните оплаки или жалби директно до Банката кои се независни од нејзините банкарски активности. НМЖ има две функции: Испитување на усогласеноста, во рамки на која функција се оценува дали банката работи во согласност со нејзините политики, особено со оваа Политика и одредбите кои се однесуваат на проектите во Политиката за јавно информирање; како и функција за решавање на проблемите преку која се има за цел да се воспостави дијалог помеѓу страните, обично членови на засегнатата група и спонзорот на проектот во насока на решавање на прашањата кои довеле до оплака или жалба. Разгледувањето на жалба може да резултира со препорака да се спроведе Испитување на усогласеноста или да се поведе Иницијативата за изнаоѓање решение, или за спроведување на двете или на ниедна¹⁴.

Д. Промоција на инвестиции со позитивни придобивки за животната средина и социјалните прашања, вклучувајќи и воспоставувања на партнерства

43. Освен следењето на влијанието на сите свои активности врз животната средина и социјалните прашања, ЕБОР ќе преземат проактивен и иновативен пристап кон промовирањето на проекти и иницијативи кои се специјално дизајнирани да доведат до позитивни придобивки за животната средина и социјалните прашања. Овој пристап вклучува:
  - обезбедување на техничка помош како дополнување на постоечките или предложените проекти на ЕБОР, вклучувајќи го и развојот на ефективни системи за

---

¹³ Сите PSDs се на располагање во Секторот за издавање на ЕБОР, како и во Бизнис информативниот центар (BIC), и на интернет страницата на ЕБОР (www.ebrd.com).

¹⁴ Види <http://www.ebrd.com/about/integrity/irm/about/index.htm>

управување, добивање на сертификати за квалитет во различни области, како и помош на клиентите во идентификување и примена на најдобрите практики;

- инвестиции во создавање на погодна средина во која клиентите на ЕБОР можат подобро да ги решаваат прашањата од животната средина и социјалните прашања, вклучувајќи ја и поддршката за реформите на политиките и законската рамка, градење на институционалните капацитети, секторски студии и стратешки оценки;
- промовирање на индивидуални инвестициски проекти во приоритетните области;
- финансирање на пилот проекти со цел истражување на потенцијални нови дејности кои би имале позитивно влијание врз животната средина и социјалните прашања.

44. За остварување на овие иницијативи, ЕБОР ќе бара да воспостави соработка со клиенти, донатори и други меѓународни организации. ЕБОР ќе одржува редовен дијалог за прашањата поврзани со животната средина и социјалните политики со владите на земјите-донатори, меѓународните организации, земјите во кои работи на проекти / активности, како и со граѓанското општество.
45. ЕБОР има за цел да развие систематски пристап кон идентификувањето на можности за подобрување на животната средина и социјалните прашања преку процесот на анализа на постоечката состојба на животната средина и социјалните прашања, процесот на евалуација на проектите, вклучувајќи ја и проценката или ревизијата на животната средина и социјалните прашања каде што е потребно. Идентификувањето на такви можности ќе им овозможи на клиентите да преземат мерки за подобрување на резултатите од проектите поврзани со заштитата на животната средина, социјалните прашања, оперативните прашања и економските активности, при што ќе им помогне да ги исполнат критериумите на ЕБОР во однос на сигурниот банкарски бизнис и влијанието врз процесот на транзиција.
46. ЕБОР ќе поддржи подобрување на заштитата на животната средина и ефикасна употреба и распределба на ресурсите преку финансирање на општинската инфраструктура за заштита на животната средина, како што се системите за водоснабдување, канализација и управување со цврст отпад. ЕБОР ќе врши проценка на степенот до кој промените во тарифите може да создадат проблеми во достапноста на овие услуги за одредени групи на потрошувачи и да провери дали постојат или ќе се развијат ефективни механизми за поддршка за да се ублажат негативните социјални влијанија. ЕБОР ќе ги поддржи мерките за ублажување на климатските промени и прилагодување кон овие промени, особено преку инвестирање во проекти за поефикасно користење на енергијата и користење на обновливи извори на енергија, и со поддршка на најдобрите практики за адаптирање кон климатските промени. Други приоритетни области за промоција на проекти со значителни позитивни влијанија врз животната средина и социјалните прашања, вклучувајќи го и подрачјето на родовата еднаквост, ќе бидат идентификувани во согласност со точка 5 од оваа Политика.

Г. Национални и секторски стратегии

47. Сите национални и секторски стратегии на Банката треба да го одразуваат мандатот на ЕБОР за постигнување одржливост и да содржат дел во кој ќе се опишат импликациите и можностите поврзани со животната средина и социјалните прашања во рамките на предложените активности на ЕБОР, вклучувајќи ги и проектите за техничка соработка. Стратегиите треба да ги содржат главните прашања поврзани со заштитата на животната средина, човековите права, родовата еднаквост и други социјални прашања во дадената земја / сектор, како и да ги презентираат предлозите на ЕБОР за разгледување на овие прашања во рамките на своите активности, каде што е потребно. Националните стратегии ќе се потпираат на постојните државни стратегии и планови за животна средина и социјална политика (на пример, национални акциони планови за заштита на животната средина, национални стратегии за одржлив развој, стратегии за адаптација кон климатските промени, стратегии за пристапување кон ЕУ, договори / акциони планови за Европско партнерство и европска соседска политика, националните програми за пристојна работа на Меѓународната организација на трудот), активностите на граѓанското општество и активностите на други меѓународни институции во областа на заштитата на животната средина и социјална политика, пред се Светската банка и ЕУ, со цел да обезбеди увид во главните прашањата во државата поврзани со заштитата на животната средина, социјалната политика и човековите права.

Е. Институционални аранжмани и аранжмани за имплементација

48. Со цел да се осигура дека стратешките насоки опишани погоре се реализираат на адекватен начин, ЕБОР ќе одвои соодветни ресурси за да се овозможи ефективна имплементација на оваа Политика. Банката ќе обезбеди соодветен кадар и ресурси за да се надгледува процесот на прелиминарната оценка и следење на животната средина и социјалните прашања, да се иницираат и развијат проекти од полза за животната средина и социјалните прашања.

49. Оваа Политика ќе стапи на сила шест месеци по нејзиното усвојување од страна на Одборот на Директори. Проектите кои се првично одобрени од страна на раководството на Банката¹⁵, пред оваа Политика да стапи на сила, ќе подлежат на одредбите на Политиката за заштита на животна средина на Банката од 2003.

50. ЕБОР ќе креира и спроведува Постапки за заштита на животната средина и социјалните прашања, како и соодветни упатства и алатки за помош во спроведувањето на оваа политика, при што ќе овозможи вработените да добијат соодветна обука за одредбите на оваа политика.

51. Советодавниот совет за животна средина и социјални прашања (Environmental and Social Advisory Council - ESAC) ќе продолжи да ја поддржува ЕБОР. При тоа, ЕБОР ќе

---

¹⁵ Во времето на усвојување на оваа Политика, ова првично одобрување е наведено како "Преглед на концептот".

бара мислење од Советот за прашања поврзани со општата политика и сите секторски политики пред тие да бидат финализирани. Мислењето на Советот, исто така, може да се побара за прашања поврзани со финансирање на одредени проекти од страна на ЕБОР.

52. ЕБОР редовно ќе ја следи и оценува сопствената ефикасност на полињата на заштита на животната средина и социјалните прашања од гледна точка на целите на оваа Политика. Критериумите за реализација редовно ќе бидат предмет на разгледување, и како резултат на тоа може да доживеат измени или да се ажурираат, врз основа на добиено одобрување од страна на Одборот на директори. Покрај тоа, Политиката ќе биде предмет на разгледување од страна на Одборот на Директори на секои пет години.

Прилог 1: Проекти од категорија А

Оваа листа се однесува на "гринфилд" проекти или големи проекти за проширување или трансформација - пренамена, во следните категории. Листата е индикативна, а видовите на проекти се дадени како примери. Категоризацијата на секој одделен проект ќе зависи од природата и степенот на фактичките или потенцијалните негативни влијанија врз животната средина или социјалните прашања, што се утврдува врз основа на конкретните детали на дизајнот на проектот, неговата имплементација и локацијата.

1. Рафинерии за сурова нафта (освен компании за производство единствено на масла за подмачкување од сурова нафта) и инсталациите за гасификација и за втечнување со капацитет од 500 или повеќе тони на јаглен или битуменозни шкрилци дневно.
2. Термоелектрични центри и други постројки за согорување со производство на топлинска енергија од 300 мегавати¹ или повеќе, нуклеарни центри и другите нуклеарни реактори вклучувајќи ја и демонтажата или затворањето на ваквите центри или реактори (освен инсталациите за истражување во кои се произведува и се врши конверзија на физиски и плодни материјали, чија што максимална моќност не надминува 1киловат континуирано термичко полнење).
3. Постројките наменети за производство или за збогатување на нуклеарно гориво, преработка, складирање или за крајно депонирање на радиоактивно нуклеарно гориво или за складирање, преработка или отстранување на радиоактивен отпад.
4. Фабрички комплекси за првично топење на леано железо и челик, постројки за производство на необоени сурови метали од руда, концентрати или секундарни суровини со металуршки, хемиски или електролитски процеси.
5. Постројки за екстракција на азбест и за преработка и трансформација на азбест и производи кои содржат азбест; за производи од азбест и цемент со годишно производство од повеќе од 20.000 тони готови производи, за фрикциони материјали со годишно производство од повеќе од 50 тони готови производи; како и за друга употреба на азбест во количества поголеми од 200 тони годишно.
6. Хемиски фабрички комплекси, т. е. оние постројки за индустриско производство на супстанции со користење на хемиски третман, каде што неколку единици се групираат заедно и функционално се поврзуваат за производство на: базични органски хемикалии, базични неоргански хемикалии, ѓубрива врз основа на фосфор, азот или калиум (прости или сложени ѓубрива), производи за основна заштита на растенијата и биоциди; основни фармацевтски производи со користење хемиски или биолошки процеси; експлозивни.
7. Изградба на патишта, автопати и железнички пруги за железнички сообраќај на подолги релации, аеродроми со основна должина на писта од 2.100 метри или повеќе; нови патишта со четири или повеќе ленти, реконструкција и / или проширување на постоечките патишта да се здобијат со четири или повеќе ленти, при што овие нови,

---

¹ Еквивалентно на излезна моќност од 140 мегавати за електрични центри со парни турбини и гасна турбина со единечен циклус.

реконструирани или проширени патишта би изнесувале континуирано во должина повеќе од 10 км.

8. Цевководи, терминали и слични објекти за пренос на големи количества на гас, нафта и хемикалии.
9. Поморски пристаништа и копнени водни патишта и пристаништа за внатрешен воден сообраќај кои овозможуваат премин на пловила со носивост над 1.350 тони; трговски пристаништа, докови за утовар и истовар поврзани со копно и надворешни пристаништа (со исклучок на докови за траекти) кои што можат да примат пловила со носивост над 1.350 тони.
10. Постројки за третман и отстранување на отпад, кои се користат за спалување, хемиски третман или отстранување на ризичен, токсичен или опасен отпад.
11. Големи² брани и други насипи наменети за препречување или трајно складирање на вода.
12. Системи за експлоатација на подземните води или вештачки подземни резервоари во случаите каде што годишниот волумен на експлоатирана или повторно собрана вода е еквивалентна на или надминува 10 милиони кубни метри.
13. Индустриски постројки за производство на: (а) пулпа од дрвена граѓа или од слични влакнести материјали, или (б) хартија и картон, со производствен капацитет од 200 метрички тони дневно, сушени на воздух.
14. Големи ископи на тресет, камен и површинска експлоатација и обработка на метални руди или јаглен.
15. Екстракција на нафта и природен гас за комерцијални цели.
16. Инсталации за складирање на нафта, петрохемиски или хемиски производи со капацитет од над 200.000 тони.
17. Сеча и експлоатација на дрва во поголеми размери.
18. Постројки за третман на комунални отпадни води со капацитет кој е еквивалентен или надминува бројка од 150.000 население.
19. Постројки за обработка и депонирање на комунален цврст отпад.
20. Изградба и развој на големи туристички и малопродажни трговски капацитети.
21. Изградбата на високонапонски надземни електрични далноводи.
22. Санација на големи површини на земјиште.

---

² Како што е дефинирано од страна на Меѓународната комисија за големи брани (International Commission on Large Dams - ICOLD). ICOLD ги дефинира големи браните како брани со височина од 15 метри или повеќе, почнувајќи од темелите. Браните кои се меѓу 5 и 15 метри височина и имаат капацитет на резервоар од 3 милиони кубни метри или повеќе, исто така, спаѓаат во категоријата на големи брани.

23. Поголеми проекти за развој на примарното земјоделско производство или пошумување, кои исто така вклучуваат и интензивирање на производството или пренамена на природните хабитати.
24. Постројки за штавење сурова кожа и кожа, со капацитет над 12 тони готови производи дневно.
25. Инсталации за интензивно одгледување на живина или свињи со повеќе од 40.000 места за живина; 2000 места за гојни свињи (над 30 кг) или 750 места за маторици.
26. Проекти³ чија реализација е планирана на чувствителни локации, или кои се претпоставува дека ќе имаат значително влијание врз такви локации, дури и ако категоријата на проектот не е наведена на оваа листа. Такви чувствителни локации, меѓу другото, се националните паркови и други заштитени подрачја како што е уредено со националните или меѓународните закони, други чувствителни локации од меѓународно, национално или регионално значење, како што се мочуриштата, шумите со значајна биолошка разновидност, области од археолошко и културно значење, како и области кои се од значење за домородните народи или други ранливи групи.
27. Проекти кои може да предизвикаат значителни негативни социјални влијанија врз локалната заедница или други страни засегнати со проектот.
28. Проекти кои можат да опфаќаат присилно раселување или релокација на деловни активности во значителна мера.

---

³ Вклучувајќи, без ограничување, проекти кои се ориентирани кон заштитата на животната средина и социјалните прашања (како што се проекти за обновливи извори на ресурси).

Прилог 2: Листа на проекти кои ЕБОР нема да ги финансира заради причини поврзани со животната средина и социјалните прашања

ЕБОР нема свесно, директно или индиректно, да финансира проекти кои ги вклучуваат следните активности:

а) производство или трговија со било какви производи или вршење на активности кои се сметаат за нелегални според законите или прописите на земјата домаќин (т.е. националното законодавство), или од гледна точка на меѓународните конвенции и договори, или пак кои се предмет на меѓународна забрани или на процес на постепено укинување, како што се:

- (i) производство или трговија со производи кои содржат полихлорирани бифенили (PCB's)⁴
- (ii) производство или промет со лекови, пестициди / хербициди и други опасни супстанции кои се предмет на меѓународна забрани или се во процес на постепено укинување⁵
- (iii) производство или промет со супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка, кои се предмет на меѓународниот процес на постепено укинување⁶
- (iv) промет со дива флора и фауна, или производство, односно трговија со производи од растително и животинско потекло, што е регулирано со CITES⁷
- (v) прекуграничен транспорт на отпад забранет во меѓународното право⁸

---

⁴ PCB: полихлорирани бифенили - група на високо токсични хемикалии. PCB најчесто се наоѓаат во електрични трансформатори, кондензатори и разводници полнети со масла произведени во периодот од 1950-1985 година

⁵ Референтни документи се: ЕУ Регулацијата (ЕЕС) 2455/92 за извоз и увоз на одредени опасни хемикалии и сите подоцнежни измени, Консолидирана листа на ОН на производи чија потрошувачка и / или продажба е забранета, укината, или строго ограничена или не е одобрена од државите, Конвенцијата за постапките за одобрување базирано на соодветни информации за одредени опасни хемикалии и пестициди во меѓународната трговија (Ротердамската конвенција), Стокхолмската конвенција за неразградливи органски загадувачи; Класификација на пестициди според степенот на опасност на СЗО (Светска здравствена организација - WHO).

⁶ Супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка (ODS's): Хемиски соединенија кои реагираат со и го осиромашуваат озонот во стратосферата, што доведува до формирање на познатите "озонски дупки". Листите на ODS од Монреалскиот протокол и целни датуми за намалување и постепено укинување на нивната употреба. Листата на хемиски соединенија регулирани со Монреалскиот протокол, која вклучува аеросоли, фреони, агенси за создавање пена, растворувачи и противпожарни агенси, заедно со податоците за земјите потписнички и целни датуми за постепено укинување на нивната употреба можат да се добијат од ЕБОР.

⁷ CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora) Конвенција за меѓународна трговија со загрозувани видови на дива фауна и флора. Листите на видови кои се заштитени со CITES се достапни на www.cites.org/eng/app/index.shtml.

- б) производство, употреба или трговија со неповрзани азбестни влакна или производи кои содржат азбест.⁹
- в) активности забранети со законите на земјата-домаќин или меѓународните конвенции кои се однесуваат на заштитата на биодиверзитетот или културното наследство¹⁰
- г) морски риболов со користење на мрежи со должина над 2,5 километри
- д) транспорт на нафта или други опасни супстанции во танкери кои не ги исполнуваат условите утврдени од страна на Меѓународната поморска организација (ИМО)¹¹
- ѓ) трговија со стоки без дозвола за извоз или увоз, или друг доказ за транзитна дозвола од дадените земји во кои се врши извоз, увоз и, ако е применливо, транзит.

---

⁸ Референтни документи се: Регулацијата (ЕС) бр. 1013/2006 од 14 Јуни 2006 година, за транспорт на отпад; Одлуката C(2001)107/Final на Советот на ОЕЦД во врска со ревизијата на Одлуката C(92)39/Final за контрола на прекуграничните движења на отпад којшто е наменет за рециклирање, Базелската конвенција од 22 Март 1989 година за контрола на прекуграничното движење на опасен отпад и негово депонирање.

⁹ Ова не се однесува на купување и користење на покривки од врзан цемент кога содржината на азбест е <20%.

¹⁰ Важечки меѓународни конвенции, без никакви ограничувања: Конвенцијата за заштита на миграторни видови на диви животни (Бонска конвенција); Конвенција за заштита на мочуришта од меѓународно значење, особено како живеалишта на водни птици (Рамсарската конвенција); Конвенцијата за заштита на европскиот див растителен и животински свет и природните живеалишта (Бернска конвенција); Конвенција за светското наследство; Конвенцијата за биолошка разновидност и протоколи.

¹¹ Тоа вклучува: танкери кои не ги имаат сите потребни MARPOL SOLAS сертификати (вклучувајќи, без ограничување, усогласеност со Кодексот ISM); танкери на црната листа на Европската унија, или забранети со Парискиот меморандум за разбирање за државна контрола на пристаништата (Париски меморандумот за разбирање) и танкери за кои следува постепено укинување според MARPOL регулативата 13G. Ниту една танкер со труп постар од 25 години не треба да се користи.

Критериуми за реализација на ЕБОР

КР 1: Проценка и управување со животната средина и социјалните прашања

Вовед

1. ЕБОР смета дека е важно сите компании кои ги финансира да имаат систематски пристап кон решавање на прашањата поврзани со животната средина и социјалните прашања, како и влијанијата врз нив кои произлегуваат од нивните активности. Ефикасните системи за управување, соодветно на обемот и природата на деловните активности, им овозможуваат на компаниите подобро да управуваат со ризиците, да ги искористат можностите што им се на располагање, да ги подобрат резултатите и да ги унапредат своите активности и углед од аспект на заштитата на животната средина и социјалните прашања, при што тие често придонесуваат кон подобрување на финансиското работење. Функционирањето на успешен и ефикасен систем на управување со животната средина и социјалните прашања претставува динамичен континуиран процес, кој е инициран и поддржуван од раководството, при што опфаќа суштинска комуникација помеѓу клиентот, неговите работници и локалните заедници засегнати од проектот или од активностите на компанијата-клиент. При тоа е потребен методолошки пристап, кој опфаќа планирање, имплементација, разгледување и соодветно реагирање на резултатите на структуриран начин, со цел да се постигне постојано подобрување на работата.

Цели

2. Банката бара од своите клиенти да развијат систематичен пристап ¹ кон управувањето со ризиците и можностите поврзани со животната средина и социјалните прашања, кој е прилагоден на природата на нивните активности или проекти, кој ќе му овозможи на клиентот да се усогласи со Политиката за животна средина и социјална политика на Банката, во текот на целото нејзино учество во проектот.
3. Во овој Критериум за реализација (КР) 1 се дава преглед на обврските на клиентот во процесот на вршење на прелиминарната оценка, управувањето и следењето на прашањата кои се однесуваат на животната средина и социјалната политика, а кои се поврзани со предлог-проектите доставени за финансирање до ЕБОР. Соработката со релевантните актери во проектот е составен дел од овој процес. Критериумите на Банката во однос на вклучувањето на релевантните актери се опишани подетално во КР 10.

---

¹ Иако тоа не е задолжително, Банката ги охрабрува клиентите да размислат за воведување на акредитирани системи за управување, како што е ISO 14001

Конкретни цели на КР 1 и КР 10 се следните:

Проценка и управување со животната средина и социјалните прашања (КР 1)	Информирање и вклучување на релевантните актери (КР 10)
<ul style="list-style-type: none"> • Идентификација и оценка на штетните и корисните влијанија и прашања поврзани со животната средина и социјалните прашања кои произлегуваат од проектот. • Усвојување на мерки за да се избегнат, или кога не е можно да се избегне, да се минимизираат, ублажат или да неутрализираат/надоместат негативните влијанија врз работниците, погоденото население, и животната средина опфатени со проектот • Идентификување и, каде е можно, да се искористат можностите за подобрување на резултатите во однос на животната средина и социјалните прашања. • Унапредување на квалитетот на резултатите во областите на рамките на животната средина и социјалните прашања преку динамичен процес на мониторинг и евалуација на работата 	<ul style="list-style-type: none"> • Идентификација на поединци или заедници врз кои проектот влијае или може да влијае, како и други заинтересирани страни. • Да им се овозможи на заинтересираните страни правилно да се вклучат во решавањето на прашањата поврзани со животната средина и социјалните прашања кои би можеле да влијаат врз нив преку процес на информирање и водење на суштински консултации. • Одржување на конструктивни односи со заинтересираните страни на континуирана основа преку нивно суштинско учество во текот на спроведувањето на проектот.

Опсег на примена

4. Овој КР се однесува на проекти со потенцијални ризици и последици во однос на животната средина и социјалните прашања кои треба да се оценуваат во раната фаза на развојот на проектот, а со кои континуирано треба да се управува.

Барања

Проценка на животната средина и социјалните прашања

5. Преку спроведување на процесот на оценување кој опфаќа проценка на ризиците, ревизија или оценка на влијанијата врз животната средина и социјалните прашања, клиентот треба на еден сеопфатен начин да ги согледа можните проблеми и влијанија поврзани со животната средина и социјалните прашања кои произлегуваат од предложениот проект. Информациите добиени на овој начин ќе и помогнат на ЕБОР во спроведување на сеопфатна анализа на постоечката состојба на клиентот и на проектот, ќе и помогне да утврди кои КР се релевантни, како и да одреди соодветни мерки за подобро управување со ризиците и искористување на можностите во согласност со важечките КР. Процесот на проценка треба да се врши врз основа на ажурирани податоци, вклучувајќи точен и реален опис и разграничување на бизнисот

на клиентот или на проектот, како и релевантни податоци за состојбата со животната средина и социјалните прашања, до соодветен степен на деталност. Процесот на оценување, исто така, треба да ги идентификува релевантните закони и прописи во јурисдикцијата каде што се спроведува проектот кои се однесуваат на животната средина и социјалните прашања, вклучувајќи ги и законите со кои се регулираат обврските на земјата-домаќин според меѓународното право² (како што се обврските во врска со планирањето на намената на земјиштето и управувањето со заштитени подрачја).

6. Прашањата и влијанијата поврзани со животната средина и социјалните прашања ќе се оценуваат во контекст на зоната на влијание на проектот. Оваа зона на влијание може да содржи една или повеќе од следниве точки:
  - i. Средствата и објектите кои се во сопственост или се управувани од клиентот, кои се поврзани со активностите на проектот што ќе бидат финансирани (како што се производствени капацитети, преносни далноводни коридори, гасоводи, канали, пристаништа, пристапни патишта и градежни локации).
  - ii. Активности за поддршка / обука, средства и објекти во сопственост или управувани од страна на трети лица ангажирани од страна на клиентот да управуваат со нивните бизниси или за имплементација на проектот (како што се изведувачи).
  - iii. Придружни објекти или бизниси, кои не се финансирани од ЕБОР како дел од проектот, а кои може да се посебни правни субјекти, но чија одржливост и постоење зависи исклучиво од проектот и чии производи и услуги се од суштинско значење за успешно работење на проектот.
  - iv. Простории, објекти, активности и услуги кои се во сопственост или управувани од страна на клиентот, кои се дел од пакетот за осигурување на залог на кредит од ЕБОР.
  - v. Области и заедници врз кои потенцијално би можеле да влијаат: кумулативните ефекти од понатамошниот планиран развој во рамките на проектот или други извори на слични влијанија во дадената географска област, сите веќе постоечки проекти или состојби, како и други настани поврзани со проектот кои реално може да се предвидат во периодот кога се спроведува детална анализа на ситуацијата.
  - vi. Области и локални заедници кои можат да бидат погодени од непланирани, но предвидливи настани предизвикани од спроведувањето на проектот, а кои може да се случат подоцна или на друга локација. Зоната на влијание не ги опфаќа можните влијанија што би се случиле и без спроведување на проектот или пак независно од него.

Врз основа на погоре наведеното, ЕБОР и клиентот се договараат за точната зона на влијание за секој проект поединечно.

8. Прашањата и влијанијата поврзани со животната средина и социјалните прашања ќе се анализираат, исто така, за секоја од релевантните фази на проектниот циклус. Ова може да ги вклучува и периодот пред започнување на и периодот на самата изградба, како и ставањето надвор од употреба или затворањето на проектот, како и фазата на враќање во претходната состојба. Каде што е тоа соодветно, процесот на проценка ќе ги земе во предвид, исто така, улогата и капацитетите на трети страни (како што се локалните и државните власти, изведувачите и добавувачите) до степенот до кој тие можат да влијаат врз проектот, имајќи предвид дека способноста на клиентот да се справи со ризиците и влијанијата ќе зависи од контролата и влијанието што ги има врз активностите на третите лица. Влијанијата поврзани со синцирите на снабдување кои

---

² На пример, Архуската конвенција, Еспо конвенцијата и Конвенцијата за биодиверзитет

се од суштинско значење за основните функции на проектот ќе се земат во предвид во случаите каде што ресурсите кои се користат за проектот се еколошки чувствителни, или во случаите каде што ниските трошоци за работна сила се важен фактор за конкурентноста на доброто кое се снабдува³. Во рамките на проценката, исто така, ќе се разгледаат сите потенцијални прекугранични и глобални прашања, како што се влијанијата поврзани со отпадните води и гасови, зголемената употреба или загадување на меѓународните водни патишта, емисиите на стакленички гасови, прашањата поврзани со ублажувањето и прилагодувањето на климатските промени, како и влијанијата врз загрозените видови и природните живеалишта.

8. Природата на студиите за детална анализа кои ќе се направат треба да биде соодветна на придружните ризици и прашања. Овој процес подразбира соодветна, точна и објективна евалуација и презентација на прашањата, спроведена од страна на квалификувани и искусни лица. Во зависност од можната важност на прашањата и влијанијата, Банката може да побара да се спроведат детални анализи од страна на трети лица кои се независни експерти. Банката ќе се договори со клиентот за природата на неопходните детални анализи за секој проект поединечно.
9. Проектите класифицирани од страна на ЕБОР во категоријата "А" ќе бараат спроведување на посебни формални и партиципативни процеси на оценување. Индикативната листа на такви проекти е дадена во Прилогот 1 на оваа Политика. "Гринфилд" проектите и тие кои подразбираат значително проширување на активностите со потенцијално големи и разноврсни негативни влијанија врз животната средина и социјалните прашања, како што се тие наведени во Прилогот 1, налагаат спроведување на сеопфатна проценка на влијанието врз животната средина и / или социјалните прашања, со цел да се идентификуваат и оценат потенцијалните влијанија врз животната средина и социјалните прашања поврзани со предложениот проект, како и потенцијалните можности за подобрување и да предложат потребни мерки за да се избегнат, или каде што е невозможно да се избегнат, минимизираат и ублажат негативните влијанија. Оваа проценка, исто така, ќе вклучува испитување на технички и финансиски изводливи алтернативи на сегашните извори на влијание, како и документирано образложение за изборот на конкретните предложени активности. Оценката на влијанието врз животната средина (ОВЖС) / Оценката за влијанието врз социјалните прашања (ОВСП) мора да ги исполнат барањата на КР 10, како и сите применливи барања содржани во домашното законодавство со кое се уредува ОВЖС, како и други релевантни закони⁴. Во исклучителни околности може да се бара спроведување на регионална, секторска или стратешка проценка. За проекти кои вклучуваат присилно раселување или имаат влијание врз домородните народи или културното наследство ќе биде неопходно спроведување на процесот на оценување во согласност со КР 5, 7 и 8, заедно со сите други студии за детална анализа на животната средина и социјалните прашања кои може да бидат потребни.
10. За проекти класифицирани како "Б" категорија може да се бара спроведување на разни испитувања за потребите на деталната анализа, во зависност од природата, големината, локацијата на проектот, како и карактеристиките на потенцијалните влијанија и ризици поврзани со животната средина и социјалните прашања. Со деталната анализа треба да се идентификуваат и оценат потенцијалните идни влијанија кои произлегуваат од предложениот проект, да се идентификуваат потенцијалните можности за подобрување на резултатите, да се даде препорака за мерки кои може да се преземат за избегнување, или каде што е невозможно да се избегнат, минимизирање и ублажување на

³ Види исто КР 2, точка 20 и КР 6, точка 22

⁴ Формат на извештајот за оценката на влијанијата врз животната средина / социјалните прашања, кој е усогласена со Директивата за ОВЖС на Европската Унија, може да се добие од ЕБОР. Проектите кои се спроведуваат во земјите членки на ЕУ мора да ја почитуваат Директивата за ОВЖС на Европската Унија, а во некои случаи, треба да добијат и дозвола.

негативните влијанија. Во зависност од потенцијалните ризици поврзани со животната средина и социјалните прашања, Банката може да побара да се изврши ревизија на постоечките објекти за да се процени влијанието врз животната средина и социјалните прашања од минатите и сегашните активности на овие објекти. Целта на ваквите ревизии е да се утврдат претходните или тековните проблеми, моменталната состојба во однос на усогласеноста со постојните прописи, системите за управување и работата, како и потенцијалните ризици, обврски и можности поврзани со проектот. Исто така може да биде потребно да се спроведат и други видови на испитувања, како што се анализа на опасности или проценка на ризиците. Главниот фокус на процедурите за оценка, ревизија или други испитувања може да биде заштитата на животната средина или социјалните прашања (на пример, трудовите прашања, здравјето и безбедноста на работното место, влијанието врз заедницата), или комбинација од горенаведените, во зависност од природата на проектот. Сите испитувања на постојните објекти треба да се вршат од страна на експерти кои се независни од објектот кој се испитува.

11. Во случаи кога клиентите кои имаат дејности на повеќе локации бараат од ЕБОР општо корпоративно финансирање, финансирање на обртни средства или акционерски капитал, тогаш процесот на оценување кој е опишан во точките 4 до 10, може да не биде соодветен. Во такви случаи, за што ЕБОР ќе решава за секој проект посебно, клиентот ќе ангажира квалификувани и искусни надворешни експерти за да спроведат ревизија на тековниот систем на управување со животната средина и социјалните прашања (ESMS) на корпоративно ниво, како и оценка на поранешните и сегашните резултати од аспект на КР на ЕБОР. Во склоп на ревизијата ќе се изврши:

- проценка на способноста на клиентот да управува и да ги решава сите релевантни ризици и влијанија од своето работење и активности во однос на животната средина и социјалните прашања, особено оние споменати во КР (вклучувајќи го и овој КР)
- проценка на степенот до кој клиентот ги почитува законите и прописите кои се применуваат во јурисдикциите каде се спроведува проектот, а кои се однесуваат на животната средина и социјалните прашања, вклучувајќи ги и законите со кои се регулираат обврските на земјата-домаќин во однос на меѓународното право.
- се идентификуваат најважните групи на релевантни субјекти на компанијата, како и тековните активности за нивно инволвирање.

Точниот обем на ревизијата на корпоративно ниво ќе биде договорено со ЕБОР за секој случај посебно.

11. Проектите кои се класифицирани како "Ц" категорија, со оглед на фактот дека имаат минимално или никакво негативно влијание, нема да бидат предмет на понатамошно проценка на животната средина и социјалните прашања покрај постапката за категоризирање, а тие нема да имаат потреба од подготовка на акционен план за животната средина и социјалните прашања, како што е опишано во точките 14 до 16, дадени подолу.

13. Како дел од процесот на проценка, клиентот треба да ги идентификува и да работи со релевантните актери во согласност со КР 10.

Акционен план за животната средина и социјалните прашања (Акционен план)

14. Земајќи ги во предвид заклучоците од прелиминарната оценка на животната средина и социјалните прашања и резултатите од консултациите со засегнатите страни, клиентот треба да изготви и примени програма за ублажување на последиците, како и мерки и активности за подобрување на работата со цел решавање на идентификуваните прашања, влијанија и можности поврзани со животната средина и социјалните прашања во форма на Акционен план за животната средина и социјалните прашања (Акционен план). Треба да се утврдат мерки и активности за ублажување на последиците со цел сите релевантни фази на проектот (на пример, подготовителната фаза за изградба, самата изградба, работата, затворањето или ставањето вон употреба и враќањето во претходната состојба на локацијата) се спроведуваат во согласност со важечките закони и прописи, како и со КР на оваа Политика. Акциониот план треба да има долгорочен и повеќефазен пристап и да ги земе предвид очекуваните идни промени во законодавството. Акциониот план треба да се фокусира на избегнување на можни влијанија, а каде што тоа не е можно, да утврди примена на мерки за ублажување со цел да се намали можното влијание и да се сведе на прифатливо ниво. Во случаи кога преостанатите ефекти влијаат врз биодиверзитетот, може да се бара неутрализација на влијанието врз животната средина во согласност со КР 6 со што ќе се поттикнува пристапот на немање нето загуба; давањето надомест за присилно раселување и за ефектите врз домородните народи ќе се врши во согласност со КР 5 и 7. Со Акциониот план, исто така, ќе се разгледаат во одредени случаи можностите да се постигнат дополнителни придобивки за животната средина и социјалните политики во рамките на проектот, вклучувајќи програми за развој на заедницата каде што е тоа од значење. Каде што ќе се идентификуваат групи на релевантни чинители кои се етикетирани како загрозени или ранливи во процесот на оценување, во Акциониот план ќе се вклучат различни мерки за да се осигура дека негативните влијанија нема непропорционално да влијаат врз нивната состојба и тие да не можат да ги искористат придобивките и можностите за развој кои произлегуваат од проектот. Во зависност од природата на проектот, Акциониот план може да претставува комбинација од оперативни политики, процедури, системи за управување, практични активности и капитални инвестиции. Мерките и активностите наменети за справување со идентификуваните влијанија и ризици главно ќе се стремат кон тоа да се избегнат и спречат влијанијата, отколку тие само да се минимизираат, ублажуваат или надоместуваат, се разбира каде што е тоа технички и финансиски изводливо.
15. Нивото на деталност и комплексност на Акциониот план и приоритетот на утврдените мерки и активности ќе ги одразува ризиците, влијанијата и можностите поврзани со проектот. Во Акциониот план ќе бидат изложени сите клучни прашања поврзани со животната средина и социјалните прашања, активностите кои треба да се преземат за нивно соодветно решавање, како и активностите кои треба да се спроведуваат за да се постигнат максимални резултати во областа на заштитата на животната средина и социјалните прашања, временската рамка за имплементација на активностите и одговорните лица / единици за спроведување и следење, како и проценка за сите поврзани трошоци. Клиентот треба ја информира ЕБОР за тоа како планира овие трошоци да се покријат. Посакуваните резултати, колку што е тоа можно, ќе бидат дефинирани како мерливи настани врз основа на ситуацијата утврдена во текот на прелиминарната оценка, со дополнителни елементи како што се показатели за следење на напредокот, цели и критериуми за прифаќање кои можат да се следат во одреден временски период. Во случаи кога тековното работење е значително неусогласено со постојните регулаторни барања и дозволи, потребно е да се договорат предложени активности и временска рамка за нивна реализација во соработка со надлежните власти. Со оглед на динамичната природа на процесот на развој и имплементација на

проект, Акциониот план треба да биде флексибилен за да може да се прилагоди на променетите околности на проектот, непредвидените настани, како и резултатите од процесот на следење. За проекти од категорија А, Банката може во текот на прелиминарните проценки да договори со клиентот процес на управување со промените, со цел да се уреди начинот на кој најдобро да се управува и да се известува за предложени измени на проектот или појава на непредвидени околности.

16. Во случај на клиенти кои работат на повеќе локации кои бараат општо корпоративното финансирање, финансирање на обртни средства или акционерски капитал, Акциониот план треба да биде дел од севкупниот систем на клиентот за управување со процесот на животната средина и социјалните прашања на корпоративно ниво. Во Акциониот план ќе се уредуваат сите прашања идентификувани во текот на корпоративната ревизија, така што ќе вклучува мерки со одреден временски рок за да се постигне и одржува усогласеноста со КР на Банката во една разумна временска рамка.

Организациски капацитет и заложби

17. Клиентот треба да воспостави, одржува и, доколку е потребно, зајакне организациска структура во која ќе ги дефинира улогите, одговорностите и овластувањата за спроведување на Акциониот план и сродните системи за управување. Неопходно ќе биде да се назначат конкретни вработени лица кои ќе се занимаваат со овие прашања, вклучувајќи ги и претставниците на раководството, како и да се воспостави јасен систем на одговорност и овластување. Клучните надлежности за заштита на животната средина и социјалните прашања треба да бидат јасно дефинирани и со нив соодветно да биде запознаен релевантниот кадар, како и остатокот на организацијата. Мора да има соодветна заложба од страна на раководството за овие прашања, како и да се обезбедат доволно човечки и финансиски ресурси во секое време, со цел да се постигнат ефективни и одржливи резултати во поглед на животната средина и социјалните прашања.
18. Клиентот мора да се погрижи дека вработените кои се директно одговорни за активностите поврзани со животната средина и социјалните прашања во рамките на проектот или компанијата, се соодветно квалификувани и обучени и ги поседуваат неопходните познавања и вештини за својата работа. Обуката треба да ги опфати и конкретните мерки и активности предвидени со релевантните КР и Акциониот план (ако има), како и методите со кои тие ќе се спроведуваат на компетентен и ефикасен начин.

Работење со изведувачи

19. Критериумите за реализација, како и специфичните обврски утврдени во Акциониот план ќе бидат валидни за проектот, без разлика дали е спроведен директно од страна на клиентот или индиректно преку изведувачи и подизведувачи. Клиентот е одговорен да се осигура дека изведувачите кои работат на проектот ги исполнуваат овие критериуми. Ефикасно управување со изведувачите вклучува:

- Проценка на ризикот за животната средина и социјалните прашања поврзани со склучените договори
- Вклучување на релевантните одредби од КР и Акциониот план во тендерската документација, како и евалуација на способноста на потенцијалните изведувачи да ги исполнат соодветните барања
- Обврска во договорот склучен со изведувачите за спроведување на овие стандарди, кој при тоа мора да содржи соодветни правни лекови во случај на непочитување на обврските.

- Да се осигура дека изведувачите поседуваат знаење и вештини потребни за спроведување на проектните задачи во согласност со КР и барањата на Акциониот план.
- Следење на почитувањето на горенаведените услови од страна на изведувачот.
- Во случај на ангажирање на подизведувачи, да се бара од изведувачите да воспостават слични односи со нивните подизведувачи.

Барањата кои се однесуваат на трудовите прашања и работните услови на работниците кои не се во редовен работен однос се наведени во КР 2, точка 19

Мониторинг и евалуација на ефикасноста на работата

20. Клиентот треба да воспостави постапки за следење и мерење на почитувањето на одредбите во правните договори кои се однесуваат на животната средина и социјалните прашања, вклучувајќи ги и оние поврзани со ефективна имплементација на Акциониот план и КР, како и следење на резултатите постигнати со текот на времето, во споредба со утврдената состојба во текот на прелиминарната оценка. Степенот на следење ќе биде пропорционален на ризиците и штетните ефекти врз животната средина и заедниците опфатени со проектот. Процесот на следење обично ќе вклучува евидентирање на информации за следење на ефикасноста и воспоставување на релевантни контролни механизми за да се потврди усогласеноста со обврските и напредокот, како и постапување по извештаите на релевантни инспекциски органи и повратните информации добиени од заинтересираните страни како што се претставниците на локалните заедници. Покрај тоа, клиентот може да користи услуги на трети страни, како што се независни експерти, локални заедници и невладини организации, со цел да ги дополни или потврди информациите добиени преку своите механизми за мониторинг. За проекти од А категорија, клиентот ќе треба да ангажира квалификувани и искусни професионалци кои ќе вршат периодичен мониторинг / ревизија за времетраењето на вклученоста на Банката во проектот. Клиентот мора да ги документира резултатите од процесот на следење.
21. Резултатите од мониторингот треба да се користат за да се поправат грешките и да се подобри нивото на оперативната ефикасност. Слично на тоа, активностите за следење може да се прилагодат врз основа на искуството стекнато во текот на имплементацијата на проектот и добиените повратни информации. Во текот на реализацијата на проектот, врз основа на резултатите од следењето спроведено од страна на клиентот, извештаите на релевантните државни инспекциски органи, ревизијата / извештаите на трети лица, или мониторингот од страна на доверителите, може да се заклучи дека се потребни промени во Акциониот план. Врз основа на резултатите од мониторингот, клиентот треба да ги идентификува и вклучи сите неопходни корективни и превентивни мерки во рамките на ревидираниот Акционен план и / или програма за неутрализирање на последиците, кои ќе бидат доставени до Банката за одобрување. Клиентот треба да ги спроведе договорените корективни и превентивни мерки, да ја следи нивната имплементација за да биде сигурен во нивната ефикасност.
22. Вишото раководството на организацијата на клиентот треба да добива редовни извештаи за оценката на ефикасноста на управувањето со системите во областа на заштитата на животната средина и социјалните прашања и / или напредок во однос на спроведувањето на Акциониот план, изготвен врз основа на систематско собирање на податоци и анализа. Обемот и фреквенцијата на таквото известување ќе зависи од природата и обемот на активностите дефинирани и применувани во согласност со системот/програмата за управување, на акциониот план и другите релевантни проектни должности на клиентот.

23. Клиентите ќе овозможат посети на локалитетите заради следење на резултатите од проектот од страна на специјалисти за животната средина и социјалните прашања на Банката, или консултанти кои делуваат во име на Банката. Фреквенцијата и степенот на овие посети ќе зависи од ризиците поврзани со животната средина и социјалните прашања во рамките на проектот.
24. Како дел од процесот на редовно известување на Банката, клиентите треба да доставуваат до ЕБОР известувања за напредокот во спроведувањето на Акциониот план. Вклучувањето на релевантните актери во спроведувањето на проектот, вклучувајќи ги и извештаите за напредокот во спроведувањето на Акциониот план од страна на трети лица, ќе биде преземено во согласност со КР 10.

КР 2: Вработување и работни услови

Вовед

1. ЕБОР верува дека работната сила е важен ресурс за секој бизнис, при што правилното управување со човечките ресурси и здравите односи меѓу работниците и раководството засновани на почитување на правата на работниците, вклучувајќи ги и слободата на здружување и правото на колективен договор, се клучните елементи за одржливоста на едно претпријатие. Со правичен третман на работниците и обезбедување на безбедни и здрави услови за работа, клиентите можат да постигнат значајни материјални придобивки, како што се подобрување на ефикасноста и продуктивноста на работата. Спротивно на тоа, ако не се воспостават и негуваат здрави односи помеѓу работниците и раководството, тоа може да доведе до влошување на посветеноста и задржувањето на вработените, што може да резултира со загрозување на проектот и нанесување на штета на угледот на клиентот.

Цели

2. ЕБОР ќе се стреми преку нејзините активности да ги поддржи иницијативите на други институции како што се МОТ и ЕУ, за промовирање на пристојни работни услови. Во најмала рака, политиките, постапките и стандардите за човечки ресурси на клиентот треба да се креирани во насока на:

- Воспоставување и одржување на добри односи помеѓу вработените и раководството;
- Промовирање на правичен третман без дискриминација и еднакви можности за работниците;
- Промовирање на почитувањето на колективните договори потпишани од страна на клиентот, националните закони за труд и вработување, како и основните принципи и клучните правни стандарди содржани во конвенциите на МОТ, кои се од суштинско значење за овој однос¹;
- Заштита и подобрување на здравјето на работниците, особено преку промоција на безбедни и здрави работни услови.

Опсег на примена

3. Банката ќе се договори со клиентот за начинот на кој ќе се исполнат релевантните барања на овој КР, во рамките на генералниот Акционен план за животната средина и социјалните прашања и / или системот за управување. Барањата за прелиминарна проценка и имплементација на управувањето со животната средина и социјалните прашања се наведени во КР 1 и КР 10.
4. Во целиот текст на овој КР, терминот "работници" се однесува на лицата кои се во редовен работен однос со клиентот. Примената на овој КР во однос на работниците кои

---

¹ Конвенцијата на МОТ бр. 29 и 105 (принудна работа, како и работа за отплата на долгот), бр. 87 (слобода на здружување), бр. 98 (право на колективно договарање), бр. 100 и 111 (дискриминација), бр. 138. (минимална старосна граница) бр. 182. (најлошите форми на детски труд)

не се во редовен работен однос со клиентот е уредено во точка 19. Прашањата кои се однесуваат на синцирот на снабдување се опфатени во точките 20 и 21.

Барања

Управување со односите со работниците

Кадровски политики

5. Клиентите треба да усвојат и / или применуваат кадровски политики во согласност со својата големина и бројот на вработени, кои го одредуваат неговиот пристап кон управувањето со работната сила во согласност со барањата на овој КР. Овие политики мора да бидат јасни, разбирливи и достапни за сите работници.

Работни односи

6. Клиентот треба да ги документира и да ги информира сите вработени за работните услови и условите за вработување, вклучувајќи ги и нивното право на плата, работни часови, прекувремена работа и надомест за прекувремена работа, и сите други бенефиции (како што се боледување, породилно отсуство за двата родители, или право на годишен одмор).

Условите за работа и услови на вработување

Општи прашања

7. Проектите треба во најмала рака да ги почитуваат:
  - домашните закони за работни односи, социјалната заштита и безбедност и здравје при работа
  - начелата и стандардите содржани во конвенциите на МОТ², а кои се однесуваат на:
    - а) укинување на детскиот труд;
    - б) искоренување на принудната работа;
    - в) искоренување на дискриминацијата при вработување
    - г) слобода на здружување и колективно договарање

Детски труд

8. Клиентот треба да работи во согласност со сите релевантни одредби на националните закони кои се однесуваат на вработување на малолетници. Во секој случај, клиентот нема да вработува деца заради економска експлоатација, или на работни места кои можат да бидат штетни, кои ќе го попречат образованието на детето или да бидат штетни за здравјето на детето или неговиот физички, ментален, духовен, морален или социјален развој. Младите луѓе на возраст под 18 години никогаш нема да се вработуваат на работни места кои се опасни, при што работата на лица помлади од 18 години ќе биде предмет на соодветна проценка на ризикот.

---

² Конвенцијата на МОТ бр. 29 и 105 (принудна работа, како и работа за отплата на долгот), бр. 87 (слобода на здружување), бр. 98 (право на колективно договарање), бр. 100 и 111 (дискриминација), бр. 138. (минимална старосна граница), бр. 182. (најлошите форми на детски труд).

Присилна работа

9. Клиентот нема да користи принудна работа, што се однесува на било која работа или услуга која не се врши доброволно, а која е изnudена од поединец под закана на сила или казнување. Тоа опфаќа секаков вид на присилна или задолжителна работа, како што е работата во замена за услуга, работа на име на долг, или слични форми на договори за ангажирање за работа.

Забрана на дискриминација и еднакви можности

10. Проектите мора да се спроведуваат во согласност со барањата на ЕУ за недискриминација при вработувањето. Клиентот треба особено да внимава:

- да не носи одлуки за вработување врз основа на лични карактеристики како што се род, раса, националност, етничко потекло, религија или верување, попречености, возраст или сексуална ориентација, а кои немаат никаква врска со барањата на специфичната работа.

- да воспостави работен однос врз принципот на еднакви можности и правичен третман, без дискриминација во било кој аспект на вработувањето, вклучително и регрутирањето и вработувањето на кадар, обезбедување на приход (вклучувајќи плати и надоместоци), работните услови и условите за вработување, пристап до професионална обука, можноста за напредување, престанок на работата или пензионирање, како и спроведување на работната дисциплина.

Посебните мерки на заштита или помош со цел да се корегира дискриминацијата што се случила во минатото, или промоција на вработување на локалното население, или изборот на кандидати за работа во согласност со барањата наметнати од страна на природата на работата, што е во согласност со националното законодавство, нема да се смета за чин на дискриминација.

Работнички организации

10. Клиентот не треба да ги обесхрабрува работници во формирањето или зачленувањето во работничките организации по свој избор, или од ангажирање во колективното договарање, како и нема да дискриминира или да се одмазди на работниците кои учествуваат или бараат да пристапат кон овие организации, или да учествуваат во колективното договарање. Во согласност со националните закони, клиентот треба да соработува со таквите работнички организации, како и навремено ќе ги известува за сите релевантни информации неопходни за суштински преговори. Кога националното законодавство значително ги ограничува формирањето или функционирањето на работнички организации, клиентот треба да создаде механизми преку кои работниците ќе бидат во можност да ги искажат своите поплаки и да бараат заштита на нивните права во однос на условите за работа и условите за вработување. Овие механизми не треба да бидат под влијание или контрола на клиентот.

Плати, бенефиции и работни услови

11. Платите, бенефициите и условите за работа кои се нудат, севкупно треба да бидат на ниво на оние понудени од споредливи работодавачи во дадената област од земјата / регионот во одредена индустрија. Кога клиентот е потписник на колективен договор или е обврзан по други основи да постапува по него, треба да го почитува дадениот договор.

Безбедност и здравје при работа

12. Клиентот треба да обезбеди безбедна и здрава работна средина за работниците, земајќи ги предвид ризиците што одат заедно со природата на работата со која се занимава, како и одредени видови на опасности присутни на работните места на клиентот, вклучувајќи физички, хемиски, биолошки и радиолошки опасности. Клиентот ќе преземе соодветни мерки за спречување на инциденти, повреди и болести кои произлегуваат од работата, се поврзани со работата, или се случиле во текот на работата, преку примена на следните мерки:

- идентификување и минимизирање, колку што е практично можно, на причините за појава на потенцијални опасности за работниците;
- обезбедување на превентивни и заштитни мерки, вклучувајќи модифицирање, замена или отстранување на опасни услови или супстанции;
- обезбедување на соодветна опрема со цел да се минимизира ризикот, како и пропишување и спроведување на користење на дадената опрема;
- обука на работниците, воведување на стимули за ги поттикне вработените да ги применуваат да ги почитуваат постапките за заштита на здравјето и безбедноста, како и да носат заштитна опрема;
- документирање и известување за несреќи, болести и инциденти при работа;
- воспоставување на механизми за превенција, подготвеност и одговор во случај на вонредни состојби.

14. Проектите треба да ги задоволуваат релевантните барања на ЕУ во областа на безбедноста и здравјето при работа, а кога не постојат такви барања, да ги следат релевантните насоки на Меѓународната финансиска корпорација (IFC) за безбедност и здравје при работа.

15. За да се задоволат горенаведените барања, клиентот треба да воспостави систем за управување со прашања поврзани со здравјето и безбедноста при работа кои се во согласност со обемот и природата на својата работа и добрите меѓународни практики³.

16. Кога клиентот обезбедува сместување за работниците, сместувањето треба да биде соодветно за локацијата, да биде чисто, безбедно и, во најмала рака, да ги задоволи основните потреби на работниците. Сместувањето треба да се обезбеди во согласност со националното законодавство и меѓународните добри практики кои, меѓу другото, се однесуваат на следните практики: начинот на наплаќање за сместувањето, обезбедување на минимален простор за секој вработен, како и обезбедување санитарно-технички капацитети за лична хигиена, перење, подготовка на храна и обезбедување на вода за пиење; локацијата на сместувањето во однос на работното место; сите здравствени, противпожарни, безбедносни и други опасности или пречки и локални служби за нивно спречување, обезбедување на прва помош и здравствена заштита, како и греење и системи за вентилација. Не треба непотребно да се ограничи слободата на

---

³ Како Насоките на МОТ за здравјето и безбедноста при работа (OHS) од 2001 година или стандардот OHSAS 18001 Системите за управување треба да содржат и соодветни стимулативни и казни мерки за промовирање на најдобрите практики во безбедноста и здравјето при работа.

движење на работниците кон и од местото на сместување обезбедено од работодавачот.

Намалување на бројот на вработени

17. Ако клиентот предвидува колективни отпуштања, како што е дефинирано во Член 1 од Директивата на ЕУ 98/59, тој мора да изготви план за ублажување на негативните последици од отпуштањата во согласност со националното законодавство и добрите индустриски практики, врз основа на принципот на недискриминација и водење на консултации. Без нарушување на построгите одредби од домашното законодавство, во рамките на консултациите мора да се даде известување во разумен рок на претставниците на вработените за промените во вработувањето и каде што е потребно, на надлежните јавни институции. На тој начин, планот за намалување на бројот на вработените може да се разгледа заедно со цел да се ублажат негативните ефекти од губењето на работните места за засегнатите работници. Исходот од консултациите ќе биде вклучен во финалната верзија на планот за намалување на бројот на вработените.

Механизам за поплаки

18. Клиентот треба да им овозможи на вработените (и нивните организации, доколку ги има) пристап до механизам за поплаки преку кој ќе бидат во можност да ги изразат своите легитимни поплаки во врска со работните места и работните услови. Клиентот треба да ги информира работниците за постоење на механизмот за поплаки при вработувањето и да се погрижи тој да е лесно достапен за нив. Механизмот треба да вклучува учество на претставници на раководството од соодветно ниво и навремено решавање на поплаките, со користење на јасен и транспарентен процес преку кој ќе се обезбеди повратна информација на засегнатите лица, без никакви негативни последици. Овој механизам не треба да го спречи пристапот до други судски или административни средства за правна заштита утврдени со закон или постоечки арбитражни постапки, ниту да служи како замена за жалбените механизам што се предвидени со колективните договори.

Работниците кои не се постојано вработени кај клиентот

19. Кога клиентот ангажирал работници кои не се вработени кај него преку изведувачи или други посредници за работа на проектните локации или да извршуваат задачи директно поврзани со клучните цели на овој проект, клиентот треба: (i) да потврди дека овие изведувачи или посредници се реномирани и легитимни претпријатија, и (ii) да бара од нив да ги исполнат барањата наведени во точките 6 до 16, како и 18, дадени погоре. Кога клиентот директно ангажира работници кои не се негови вработени, тој исто така, треба да постапува во согласност со барањата утврдени во точките 6 до 16, како и 18.

Снабдувачки синџири

20. Негативните влијанија поврзани со синџирот на снабдување ќе се разгледуваат во случаи кога ниската цена на трудот е еден од важните фактори на конкурентност на доброто кое се испорачува. Во такви околности, клиентот треба да преземе разумни чекори да ја испита можната употреба на детски труд и принудна работа⁴ во рамките на неговиот синџир на снабдување на добра и материјали кои се од суштинско значење за исполнување на основните функции на проектот.

---

⁴ Како што е дефинирано во Конвенциите на МОТ 138, 182, 29, 105

21. Ако клиентот дознае дека детски труд или принудна работа очигледно се користи во синцирот на снабдување, спротивно на стандардите на МОТ, а набавените добра или материјали значително придонесуваат за исполнување на основните функции на активностите финансирани од ЕБОР, тогаш клиентот треба да ги преземе сите разумни чекори за решавање на ова прашање, во согласност со следниве услови:

(а) Во случај на користење на детски труд, клиентот треба да продолжи да набавува добра или материјали само ако добил задоволително ветување или доказ од добавувачот дека е посветен да спроведе програма за елиминирање на таквите практики во разумен рок, во согласност со меѓународната пракса. Клиентот редовно ќе го известува ЕБОР за напредокот во спроведувањето на програмата.

(б) Во случај на користење на принудна работа, клиентот треба да продолжи со набавка на добра или материјали единствено ако добил задоволително ветување или докази дека добавувачот има преземено соодветни мерки за поправање на околности кои се карактеризираат како принудна работа.

КР 3: Спречување и намалување на загадувањето

Вовед

1. ЕБОР е свесен дека одржливиот развој е еден од клучните аспекти на квалитетното управување со бизнисот, како и дека стремежот да се постигне економски развој и здрава животна средина се неразделно поврзани. Спречувањето и намалувањето на загадувањето се клучните елементи на една агенда за одржлив развој, при што проектите финансирани од ЕБОР мора да ги применуваат добрите меѓународни практики во оваа област. Влијанијата и прашањата поврзани со активности кои предизвикуваат загадување треба да се разгледаат во однос на сите економски активности, почнувајќи од испуштањето на отпадни води и гасови на ниво на поединечни капацитети, па се до влијанието на регионално и глобално ниво, во зависност од контекстот.
2. Како една од потписничките на Европските принципи за животната средина, ЕБОР е посветена на:
  - поддршка преку сите активности финансирани од страна на Банката на начелото на претпазливост, начелото на превенција, начелото според кое штетата врз на животната средина прво треба да се коригира на изворот, а загадувачот да плати за предизвиканите штети.
  - барање да се исполнуваат сите релевантните стандарди на ЕУ за заштита на животната средина, особено оние поврзани со индустриското производство, управување со водата и отпадот, загадувањето на воздухот и почвата, здравјето и безбедноста при работа¹, како и заштита на природата², под услов овие стандарди да може да се применат на ниво на проект (во натамошниот текст: "барања на ЕУ во однос на заштитата на животната средина").³

Цели

3. Целите на овој Критериум за реализација (КР) се:

---

¹ Здравјето и безбедноста при работа се опфатени со КР 2.

² Зачувување на биолошката разновидност е опфатена со КР 6.

³ За потребите на оваа Политика и КР, може да се применат ЕУ стандардите за заштита на животната средина на ниво на проект кога релевантниот законодавен акт на ЕУ содржи јасни квантитативни или квалитативни барања кои може да се применат на ниво на објект (за разлика од, на пример, на ниво на околината)

- да се избегнат, или кога тоа не е можно, да се намалат на минимум негативните влијанија врз здравјето на луѓето и животната средина преку избегнување или намалување на загадувањето кое е директно предизвикано од проектите;
- да им помогне на клиентите во идентификување на можностите во рамките на проектите за поефикасно управување со енергијата и ресурсите, како и за намалување на отпадот;
- да промовира намалување на емисиите на стакленички гасови како резултат на проектите.

Опсег на примена

4. Банката ќе се договори со клиентот за начините на исполнување и примена на соодветните барања од овој КР, во рамките на Акциониот план на клиентот за животна средина и социјалните прашања (Акционен план) и / или на целокупниот систем за управување на клиентот. Барањата за проценка и управување со животната средина и социјалните прашања се наведени во КР 1 и КР 10.

Барања

Општи прашања

5. Согласно точка 6 подолу, проектите треба да се планираат во насока да ги исполнат релевантните барања на ЕУ за заштита на животната средина, како и на важечкото национално законодавство, при што ќе се спроведуваат во согласност со дадените закони и барања.
6. Општо познат факт е дека барањата на ЕУ во однос на заштитата на животната средина и мерките за превенција и намалување на загадувањето се засновани врз најдобрите расположиви техники, без да се пропишува употреба на било која специфична техника или специфична технологија, но водејќи сметка за техничките карактеристики на инсталацијата во прашање, нејзината географска локација и локалните услови поврзани со животната средина, за да се обезбеди високо ниво на заштита на животната средина како целина. Со цел одредбите од Акциониот план да ги исполнуваат овие услови, треба да се земат предвид временските рокови договорени на национално ниво за усогласување со законодавството на ЕУ (на пр., во земјите-кандидати за членство во ЕУ). За проекти во земјите кои не се членки на ЕУ, земјите кандидати и потенцијални кандидати за членство, временската рамка утврдена во акциониот план за усогласување со барањата на ЕУ за заштитата на животната средина треба да бидат во согласност со сите билатерални договори или акциони планови договорени помеѓу ЕУ и дадената земја, но исто така може да ги земат во предвид и трошоците за нивна примена и доминантните локални околности.

7. Во случаите кои што не се уредени со барањата на ЕУ за заштита на животната средина, клиентот треба да применува други добри меѓународни практики, како што се насоките на Светската банка за здравјето, безбедноста и заштитата на животната средина. Во такви случаи, Банката ќе се договори за применливите барања со клиентот за секој проект поединечно.
8. Кога законските прописи на земјата-домаќин се разликуваат од нивоата и мерките предвидени во барањата на ЕУ за заштитата на животната средина или барањата договорени во согласност со точка 7, од проектите се очекува да ги почитуваат построгите прописи.
9. Банката е должна за секој проект, во консултација со клиентот, да ги утврди и да ги договори соодветните насоки и барања за заштита на животната средина.

Спречување на загадувањето, зачувување на ресурсите и ефикасно управување со енергијата

10. Во текот на креирањето, изведбата, работата и затворањето на еден проект (во текот на животниот циклус на проектот), клиентот треба да ги земе во предвид техничките карактеристики на инсталацијата, географската локација и локалните /амбиенталните услови поврзани со заштита на животната средина, како и да применува технологии и постапки (техники) за спречување и контрола на загадувањето кои се најадекватни за да се избегне или, ако не е можно, да се минимизираат или намалат негативните влијанија врз здравјето на луѓето и животната средина, при што тоа, исто така, да биде технички и финансиски изводливо и економично.
11. Клиентот треба да избегне испуштање на загадувачки супстанции, или кога тоа не е можно, намалување на минимум или контролирање на нивните емисии. Ова се однесува на истекувањето на загадувачки супстанции заради рутински, нерутински или случајни околности, кои можат да имаат и локални, регионални и прекугранични последици. Покрај тоа, клиентот треба да испита и да инкорпорира во својата работа мерки за ефикасно управување со енергијата и зачувување на водата и други ресурси, во согласност со принципите на почисто производство.

Отпад⁴

12. Клиентот треба да избегне или да го сведе на минимум создавањето на опасни и неопасни отпадни материјали, како и во најголема можна практична мера да ја намали нивната штетност. Кога создавањето на отпад не може да се избегне, но е сведено на минимум, клиентот треба да се погрижи за повторна употреба, рециклирање или повраток на отпадот, или да го користи како извор на енергија; кога отпадот не може

---

⁴ За потребите на овој КР, отпадот се дефинира како хетерогена мешавина на гасовити, течни и / или цврсти материји / материјали кои треба да бидат обработени со користење на соодветни физички, хемиски и / или биолошки процеси, со цел безбедно да може да се депонираат во животната средина.

да биде повратен или повторно користен, клиентот треба да го преработи, уништи и да го отстрани на начин кој е безбеден за животната средина. Ако создадениот отпад се смета за опасен, клиентот треба да ги разгледа сите комерцијално разумни алтернативи за негово сигурно отстранување на начин безбеден за животната средина, земајќи ги предвид ограничувањата кои се однесуваат на неговото прекуграничното движење. Кога отстранувањето на отпадот се врши од страна на трета страна, клиентот треба да користи изведувачи кои се сметаат за реномирани и легитимни компании со дозвола од надлежните регулаторни тела.

Безбедно користење и управување со опасни супстанции и материјали

13. Клиентот треба да се стреми да ја избегне, намали или елиминира употребата на опасни супстанции и материјали, како и да ја разгледа можноста за употреба на помалку опасни замени за такви супстанции и материјали со цел да се заштити човековото здравје и животната средина од потенцијалните штетни ефекти. Кога не е можно, тоа да се избегне, клиентот треба да разгледа колку е безбедна нивната употреба и да примени соодветни мерки за управување со ризиците со цел да се намали на минимум или да се контролира испуштањето на такви супстанции / материјали во воздухот, водата и / или почвата, како резултат на нивното производство, транспорт, ракување, чување, употреба и депонирање поврзано со проектните активности. Клиентот треба да избегне производство, трговија и употреба на опасни супстанции и материјали кои се предмет на меѓународна забрана или нивно постепено укинување заради нивната висока токсичност за живи суштества, слаба разградливост во природата, можност да се акумулираат во ткивото на живи суштества, или опасноста за уништување на озонската обвивка.

Подготвеност и одговор во случај на вонредни околности

14. Клиентот треба да биде подготвен да одговори на нарушувања на процесот, непредвидени и вонредни ситуации на начин кој е адекватен на ризиците во работата и потребата да се спречат нивните потенцијални негативни последици. Клиентот треба да ги применува барањата од точките 18 до 22 на КР 4 со цел да ги идентификува опасностите што може да доведат до големи несреќи, да ги спречи и да ги ограничи на нивните последици врз луѓето и животната средина, со цел да се обезбеди високо ниво на заштита на конзистентен и ефикасен начин.

Индустриско производство

15. Клиентот треба да воспостави процеси преку кои ќе се осигура дека се води евиденција за сите испуштања на загадувачки материи, отпадни води, гасови и отпад со цел тие континуирано да се следа. Клиентите кои имаат обврска да известуваат за сите испуштањата на загадувачки материи поврзани со проектот во извештајот до

Европскиот регистер за ослободување и трансфер на загадувачки материи (E-PRTR⁵), исто така, треба да ги достават овие информации и до ЕБОР.

Зачувување на околината

16. Со цел да се справи со негативните влијанија од проектот врз постоечките услови во непосредната околина, клиентот треба: (i) да земе во предвид голем број на фактори, вклучувајќи ги и крајниот капацитет за приспособување на животната средина, постојната и идната намена на земјиштето, постоечките услови во околината, близината на проектот до еколошки чувствителни или заштитени подрачја, како и можностите за акумулирање на влијанија кои би имале непредвидливи и неповратни последици; и (ii) да се промовираат стратегии за избегнување на испуштање на загадувачки супстанции, или кога тоа не е можно, да се сведат на минимум или да се намалат, вклучувајќи стратегии кои придонесуваат за подобрување на животната средина во случаи на проекти кои можат да бидат значаен извор на емисии во веќе значително деградирани област. Овие стратегии, меѓу другото вклучуваат, но не се ограничени на проценка на можноста за алтернативни локации за проектот и на начините како да се неутрализира емисијата на гасови.

Емисиите на стакленички гасови

17. Клиентот треба да го проттикнува намалувањето на емисиите на стакленички гасови (GHG) поврзани со проектот на начин соодветен на природата и обемот на проектните активности и ефекти.
18. Во текот на развојот на проектите кои се очекува да произведуваат, или веќе произведуваат значителни количества на стакленички гасови⁶, клиентот треба да собира и да доставува податоци кои се неопходни за да се процени почетната состојба со емисиите на стакленички гасови (пред започнување на инвестицијата), како и да се изврши проценка за нивото на емисиите на стакленички гасови по имплементација на проектот. Насоки за тоа какви информации се потребни треба да се бараат од Банката. Проценката ќе ги опфати директните емисии на стакленички гасови од објектите кои се

---

⁵ Компаниите лоцирани во земјите на ЕУ и земјите кандидати за членство во ЕУ, а кои емитуваат загадувачки материи во воздухот, водата и / или почвата над пропишаните граници, мора да ги следат и да го известуваат E-PRTR за испуштените количини. E-PRTR (European Pollutant Release and Transfer Register) е воспоставен врз основа на Регулативата на ЕУ бр.166/2006 и ќе го наследи актуелниот Европски регистар за испуштање на загадувачки супстанции. Види <http://eper.ec.europa.eu/eper>

⁶ Важност на придонесот за емисиите на стакленички гасови на проектот се разликуваат помеѓу различните сектори на индустријата. Насоките за количините на емисиите на стакленички гасови кои е веројатно да се поврзат со проектите во различни индустриски сектори се дадени во документот на ЕБОР *Методологија за проценка на емисиите на стакленички гасови - Упатство за консултанти кои работат на проекти финансирани од ЕБОР (GN0)*. Овој критериум за реализација главно се применува во случаи кога вкупните емисии од директни и индиректни извори поврзани со купената електрична енергија за сопствена потрошувачка надминува 100.000 тони на CO₂ на годишно ниво. Сепак, може да се примени и понизок праг на емисии во случаи кога проектот има за цел да се постигнат значителни подобрувања во ефикасноста на производството. Клиентите се поттикнуваат да се консултираат со Банката за тоа дали ќе биде потребно да се соберат податоци за проценката на емисиите на стакленички гасови.

во сопственост или под контрола на клиентот и се наоѓаат во рамките на физичките граници на проектот, како и емисиите од надворешните активности од кои проектот зависи, вклучително и индиректни емисии поврзани со надворешното производство на електрична енергија за проектот. Упатства за одредување на границите на проектот, исто така, треба да се бараат од Банката.⁷ Мерењето и следењето на потребните параметри за проценка на емисиите на стакленички гасови⁸ ќе се спроведуваат еднаш годишно во текот на целото времетраење на проектот.

19. Покрај тоа, во текот на фазите на дизајн и имплементацијата на проектот клиентот ќе врши проценка на сите технички и финансиски изводливи и ефективни решенија за намалување на концентрацијата на јаглерод, како и ќе ги спроведува соодветните решенија.

Користење и управување со пестицидите

20. Клиентот треба дефинира и имплементира пристап на интегрирана заштита од штетници (Integrated Pest Management- IPM) и / или интегрирано управување со вектори на заболувања (Integrated Vector Management - IVM) со цел подобро управување со заштитата од штетници. Програмата на клиентот за IPM и IVM треба да вклучува координирано користење на информации за штетниците и заштитата на животната средина, заедно со постојните методи за контрола на штетници, вклучувајќи ги и традиционалните, биолошките, генетските средства и, како крајна мерка, употребата на хемикалии за да се спречат неприфатливи нивоа на штета од штетниците. Кога активностите за заштита од штетници вклучуваат употреба на пестициди, клиентот треба да се стреми да се намали влијанието на пестицидите врз човековото здравје и животната средина, како и генерално да постигне поодржлива употреба на пестициди, но при тоа да постигне значајно намалување во севкупните ризици и на самата употреба на пестициди, во согласност со неопходните мерки за заштита на засеаните култури. Одржливо користење на пестициди вклучува:

- минимизирање или, каде што е тоа можно, елиминирање на употребата на пестициди;
- минимизирање на опасностите и ризиците врз здравјето и животната средина од употребата на пестициди,
- намалување на нивото на штетни активни супстанции со замена на најопасните со побезбедни(вклучувајќи и не-хемиски) алтернативи,
- избор на пестициди кои се помалку токсични за луѓето и за кои се знае дека се ефективни против конкретните видови, а кои имаат минимално влијание врз другите видови и животната средина,

---

⁷ Насоки за потребни информации и одредување на проектните граници се дадени во *Протоколите на Банката за ревизија и оценка на животната средина и Методологијата на ЕБОР за проценка на емисиите на стакленички гасови - Упатство за консултанти кои работат на проекти финансирани од ЕБОР (GN1)*.

⁸ На пример, количествата на искористено гориво или електрична енергија.

- одгледување на растенија за кои е потребно користење на мали или никакви количини на пестициди,
  - минимизирање на штетата врз природните непријатели и спречување на развојот на толеранција кон пестициди кај штетниците.
21. Клиентот треба да го врши ракувањето, чувањето, користењето и отстранувањето на пестицидите во согласност со добрите меѓународни индустриски практики, како што е Меѓународниот кодекс на однесување за дистрибуција и употреба на пестициди, на Организацијата за храна и земјоделство (FAO).
22. Клиентот не треба да користи производи кои спаѓаат во Препорачаната класификација на пестицидите по класа на опасност на Светската здравствена организација под Класа 1a (крајно опасни) и 1b (високо опасни) или Класа II (умерено опасни), во случај да во земјата-домаќин на проектот да нема ограничување на дистрибуцијата и употребата на овие хемикалии, или ако постои веројатност да бидат достапни за вработените кои ќе ги користат без соодветна обука, опрема и објекти за правилно ракување, чување, користење и отстранување на дадените производи.

КР 4: Здравје, безбедност и заштита на локалното население

Вовед

1. ЕБОР е свесен дека активностите, опремата и инфраструктурата во рамките на проектите често им носат придобивки на локалните заедници, како што се работни места, услуги, како и можности за економски развој. Од друга страна, проектите можат да ги зголемат можностите за изложување на заедницата на ризици и влијанија кои се резултат од привремени или трајни промени во населението, транспортот на сировини и готови производи, изградбата, работата и затворањето на проектот, можните несреќи, хаварија на структурите и испуштање на штетни материи.
2. Локалните заедници, исто така, може да бидат изложени на влијанија врз нивните природни ресурси, на болести, како и од користењето на лица за обезбедување. Освен тоа што ја признава улогата на јавните органи во промовирање на јавното здравје, безбедност и заштита на населението, во овој Критериум за реализација (КР) се утврдува одговорноста на клиентот да ги увиди и да ги избегне или минимизира ризиците и негативните ефекти врз здравјето, безбедноста и заштитата на локалните заедници, а што може да произлезат од проектните активности.
3. Степенот на ризиците и влијанија опишани во овој КР може да биде поголем во случај на проекти кои се реализираат во конфликтни или пост-конфликтни области, или во области кои се погодени од значителни природни или катастрофи предизвикани од човечки фактор (на пример, области погодени од сеизмички потреси или поплави).

Цели

4. Целите на овој КР се следниве:

- да се избегнат или сведат на минимум опасностите и последиците врз здравјето и безбедноста на локалното население за време на проектниот циклус, како во редовни, така и во вонредни околности,
- да се осигура дека обезбедувањето на вработените и имотот поврзани со проектот се спроведува на соодветен начин за да се избегнат или минимизираат ризиците за безбедноста и заштитата на локалното население

Опсег на примена

5. Применливоста на овој КР се одредува од страна на Банката во рамките на процесот на прелиминарна проценка на влијанијата врз животната средина и социјалните прашања. Ако се утврди дека е применлив, Банката во консултација со клиентот ќе утврди каков ќе биде

пристапот кон и управување со барањата на овој КР како дел од целокупниот акционен план за животната средина и социјалните прашања (Акционен план) и / или системот за управување на клиентот. Барањата во врска со процесот на прелиминарната проценка и управување на животната средина и социјалните прашања, се дадени во КР 1 и КР 10.

6. Овој КР се однесува на можните опасности и последици за локалното население како резултат на проектните активности, вклучувајќи ги изградбата, пуштањето во работа, работењето и затворањето на проектот. Треба да се напомене дека потенцијалните влијанија може да варираат во различни фази на проектот. Стандардите за здравјето и безбедноста на работното место се дадени во рамките на КР 2; подеталните барања за спречување на ефектите од загадувањето врз човековото здравје и животната средина се дадени во рамките на КР 3.

Барања

Барања за здравјето и безбедноста на локалната заедница

Опити барања

7. Клиентот прво треба да ги идентификува и процени ризиците и можните последиците врз здравјето и безбедноста на заедниците опфатени со проектот, а кои можат да настанат за време на креирањето на проектот, фазата на изградба, работењето и затворањето, за што ќе утврди соодветни превентивни мерки и планови за нивно решавање кои ќе бидат соодветни на утврдените ризици и последици. Предност ќе се даде на мерките за спречување или избегнување на ризиците и последиците во однос на мерките за нивно минимизирање и намалување.
8. Кога проектот, или одредена фаза на проектот доведува до суштинска опасност, или до можни негативни ефекти врз здравјето и безбедноста на заедниците опфатени со проектот, клиентот е должен да ги објави сите релевантни информации во врска со проектот со цел да им овозможи на локалните заедници и на надлежните државни органи да ги согледаат ризиците и потенцијалните влијанија, како и соодветните мерки предложени од клиентот за спречување, ублажување или итна реакција. Клиентот ќе се консултира со засегнатите локалните заедници и релевантните државни органи за предложените мерки пред дефинитивно да ги утврди, при што ќе ги земе во предвид нивните грижи и коментари. Клиентот треба редовно да ги разгледува овие мерки и тековно да соработува со засегнатите локални заедници и власти, информирајќи ги за статусот на спроведувањето на плановите и на обврските, резултатите, како и да дискутира со нив за потребните промени во плановите, пред тие да се применат. Информациите може да бидат објавени во резимирана форма (при што мора да се одржува минималното ниво на детали што ќе им овозможи на заинтересираните страни целосно да ги согледаат ризиците, потенцијалните влијанија и мерките кои треба да се преземат) и / или може да бидат редактирани за да се отстранат доверливите информации.
9. Клиентот треба да поднесува редовни извештаи за ризиците, потенцијалните влијанија и придобивките од проектот, како и за имплементација на акционите планови (на пример, годишно) до ЕБОР. Клиентот, исто така, треба да ги достави овие извештаи и до локалните

заедници опфатени со проектот, како дел од барањата за известување на релевантните актери во согласност со КР 10.

Безбедност на инфраструктурата и опремата

10. Клиентот треба да ги дизајнира, изгради, користи и стави надвор од употреба структурните елементи или компоненти на проектот во согласност со добрите меѓународни индустриски практики, а особено ќе ја земе в предвид потенцијалната изложеност на природни опасности, особено кога членовите на локалното население имаат пристап до структурните елементи, или каде што нивната хаварија може да предизвика директна или индиректна штета на заедницата. Структурните елементи ќе бидат дизајнирани и изградени од страна на квалификувани професионалци со искуство, а сертифицирани или одобрени од страна на надлежни органи или експерти.
11. Кога структурни елементи или компоненти, како што се брани, јаловишта или депонии за пепел се наоѓаат на локации со висок ризик, па секој нивен дефект или хаварија може да ја загрози безбедноста на локалните жители, клиентот треба да ангажира еден или повеќе квалификувани експерти со релевантно и докажано искуство во слични проекти, независно од експертите кои работеле на проектирањето и изградбата, за да извршат ревизија на предложените решенија во раната фаза на развојот на проектот, како и во текот на подоцнежните фази на проектот, како што се проектирање, изградба и пуштањето во работа. Во случај на проекти кои вклучуваат употреба на движечка опрема на јавните патишта и други видови на инфраструктура, клиентот треба да ги направи сите напори да спречи појава на инциденти и несреќи поврзани со ракувањето со таква опрема.

Заштита од опасни материи

12. Клиентот треба да ја спречи или минимизира можноста локалните заедници да бидат изложени на опасни материи кои можат да бидат испуштени во рамките на проектот. Во случај кога постои можност локалната заедница (вклучувајќи ги вработените и нивните семејства) да биде изложена на опасни супстанции, особено оние опасни по животот, клиентот треба да посвети посебно внимание за да се избегне или намали нивната изложеност на минимум со измена, замена или елиминирање на условите или супстанции кои ја предизвикуваат опасноста.
13. Кога опасни материи се дел од постоечката инфраструктура или објекти на проектот, клиентот треба да постапува со посебна внимателност при спроведување на активностите за пуштање во работа и затворање, со цел да се спречи изложувањето на локалната заедница на опасност. Клиентот треба да соработува со надлежните органи со цел да се добие информации за нивото на изложеност на супстанции кои можат да предизвикаат непреносливи болести како што се ракот и болестите на белите дробови.
14. Покрај тоа, клиентот треба да преземе комерцијално разумни мерки за контрола на безбедноста на транспортот на суровините, како и на транспортот и депонирањето на отпадот, при што ќе спроведе мерки за да се избегне или контролира изложеноста на опасни супстанции на локалната заедница. Информации за ризиците, изложеноста на населението, мерки за ублажување и следење ќе бидат доставени до надлежните органи и за нив ќе биде известена јавноста.

Прашања поврзани со животната средина и природните ресурси

15. Клиентот треба да го спречи и избегне или минимизира влошувањето на последиците од природните непогоди, како што се лизгање на земјиштето или поплави, кои можат да бидат предизвикани од промената на намената на земјиштето поради спроведување на проектните активности.
16. Клиентот, исто така, треба да ги избегне или минимизира негативните влијанија предизвикани од активностите на проектот врз воздухот, почвата, водата, вегетацијата и животинскиот свет, како и врз други природни ресурси кои се користат од страна на локалните заедници погодени од проектот.

Изложеноста на болести на локалните заедници

17. Клиентот треба да ги идентификува заразните болести што можат да бидат пренесени преку проектни активности или работници вклучени во проектот (вклучително и изведувачите). Доколку е потребно, треба да се изготват акциони планови за да се спречи или минимизира изложеноста на работниците или локалната заедница на болести пренесени од вектори и други заразни болести што можат да бидат предизвикани од проектните активности. Кога одредени болести се ендемски за заедниците во зоната на влијание на проектот, клиентот се поттикнува во текот на проектот да ги испита можностите за подобрување на условите во животната средина што би можеле да помогне да се намали нивната појава како кај работната сила, така и меѓу локалното население.

Подготвеност и реагирање на вонредни состојби

18. Клиентот треба да биде подготвен да одговори на нарушувања на процесот, непредвидени или вонредни ситуации на начин кој е пропорционален на оперативните ризици и потребата да се спречат можните негативни последици.
19. Како дел од процесот на оценка на ризиците за јавното здравје, безбедност и сигурност, како и можните влијанија предизвикани од активности поврзани со проектот (види точка 7 од овој КР), клиентот треба да ги идентификува опасностите од посериозни несреќи, да ги преземе сите неопходни мерки за нивно спречување и ограничување на нивните последици, со цел да се обезбеди високо ниво на заштита на луѓето и животната средина на конзистентен и ефикасен начин. Овие мерки ќе бидат дефинирани во рамките на политиката за спречување на сериозни несреќи / подготвеност за итни случаи и со соодветен систем за управување, што ги опфаќа организациската структура, одговорностите, постапките, комуникацијата, обуката, ресурсите и други услови неопходни за спроведување на таквите политики и ефективен одговор на вонредни состојби кои можат да произлезат од ризиците кои овој проект ги носи. Системот за управување треба да вклучува план за внатрешни и надворешни итни случаи. Плановите за надворешни итни случаи ќе бидат формулирани со следниве цели:

- запирање и контролирање на инциденти со цел да се намалат влијанијата на минимум и да се ограничат штетите врз луѓето, животната средина и имотот,

- имплементација на мерките потребни за заштита на луѓето и животната средина од последиците на тешки несреќи,
  - обезбедување на потребните информации за јавноста и службите за итни случаи, или надлежните органи во дадената област, и
  - да обезбеди средства за рехабилитација и чистење на животната средина после посериозни несреќи.
20. Клиентот треба да им помогне и да соработува со локалните заедници и локалните власти во нивните подготовки за ефикасен одговор во итни случаи, особено кога нивното учество и соработка се потребни за ефикасно да се реагира во такви ситуации. Доколку надлежните органи имаат слаб или воопшто немаат капацитет да реагираат ефикасно, клиентот треба да игра активна улога во подготовката и одговорот во итни случаи кои се поврзани со проектот, како и да покаже дека има способност да реагира на несреќи кои можат разумно да се предвидат, директно или индиректно (на пример, со поддршка на службите за итни случаи, трети лица ангажирани да реагираат во вакви случаи, со полиси за осигурување). Клиентот треба да ги документира сите активности, ресурси и обврски кои се однесуваат на подготвеноста за и одговор на итни случаи, како и да ги објави соодветните информации во Акциониот план или други релевантни документи кои ќе бидат достапни до членовите на засегнатата локална заедница и релевантните владини тела, во согласност со КР 10. Во процесот на планирање за спречување и одговор на вонредни ситуации, клиентот треба да ги извести потенцијално засегнатите заедници за сите значајни опасности, како и да направи резиме на плановите за реакција на начин соодветен на локалните културни одлики.
21. Клиентот треба да спроведе планови за спречување и одговор при катастрофи според динамика што е соодветна на дадениот секторот и ризиците поврзани со проектот, најмалку барем еднаш годишно. Клиентот треба редовно да ги информира локалните власти и заедници за промена на нивните планови или за потреба од нивна проверка.
22. Како дел од активностите за одговор во случај на вистинска вонредна ситуација, клиентот треба да одржува блиска комуникација со надлежните служби за итни случаи, владата, медиумите и локалните заедници со цел да ги информира за ситуацијата и какви мерки се преземаат како одговор, но и за да се спречат идни инциденти.

Барања за персонал за обезбедување

23. Кога клиентот директно вработува лица или пак ангажира надворешни изведувачи за обезбедување на нивниот персонал и имот, треба да изврши проценка на ризикот на кои се изложени луѓето во рамките и надвор од проектните локалитети и објекти како резултат на безбедносниот систем. При воведувањето на таков систем, клиентот треба да се раководи од начелата на пропорционалност, добрите меѓународни практики во однос на вработувањето, правилата на однесување, обуката, опремувањето и следењето на тие

вработени¹, како и од релевантното законодавство. Клиентот треба да направи соодветни проверки со цел да се увери дека вработените ангажирани во службите за обезбедување не биле вклучени во минатото во најразлични злоупотреби, соодветно да се обучени за употреба на сила (и, доколку е потребно, огнено оружје), дали правилно се однесуваат кон работниците и локалното население, како и да налага од нив да ја почитуваат законската регулатива. Клиентот нема да одобрува употреба на сила, освен кога се користи за потреби на спречување или одбрана пропорционална со природата и сериозноста на заканата. Механизмите за жалба утврдени и применети од страна на клиентот во согласност со КР 10 и КР 2, треба да бидат креирани така што ќе им дозволат на засегнатото локално население и на работниците да ги искажат своите забелешки за системот на обезбедување и за однесувањето на безбедносниот персонал: клиентот треба да ги извести локалните жители и работниците за постоењето и функционирањето на механизмите за оваа намена.

24. Ако вработените во државните служби за безбедност се ангажирани да дадат услуги за обезбедување за потребите на клиентот, тој треба да ги процени ризиците кои произлегуваат од таквите услуги, да ги информира надлежните државни органи за своите намери припадници на безбедносните сили да дејствуваат во согласност со точката 23 наведена погоре, како и да ги поттикне надлежните државни органи да ја информираат јавноста за безбедносните активности за заштита на просториите на клиентот, во случај да нема прашања поврзани со безбедноста кои не го дозволуваат тоа.
25. Клиентот треба да ги испита сите наводи за нелегално или насилно однесување на службите за обезбедување, да преземе соодветни мерки (или да ги поттикне релевантните субјекти да преземат соодветни мерки) за да се спречи таквото однесување и ако е потребно, да го пријави незаконското или насилното однесување до соодветните јавни органи.

---

¹Како што се Доброволните принципи на безбедност и човекови права, <http://www.voluntaryprinciples.org/principles>

КР 5: Откуп на земјиште, присилно раселување и дислокација на економски активности

Вовед

1. Присилното раселување се однесува на физички дислокација (релокација или губење на сместување) и дислокација на економски активности (поради губење на средства или пристап до средства, што доведува до губење на извори на приходи или средства за живот), како резултат на откупот на земјиштето¹ или ограничувања на пристапот до природните ресурси² во рамките на проектот.
2. Под присилно раселување се подразбира кога поединци или заедници опфатени со проектот немаат право да го одбијат откупот на земјиште што ќе доведе до нивна дислокација. Ова е случај кога се јавува: (i) законска експропријација или ограничување на користењето на земјиштето врз основа на правото на државата за експропријација од јавен интерес³, (ii) договор по пат на преговори, при што купувачот може да прибегне кон експропријација или да наметне законски ограничувања за користење на земјиштето во случај на неуспешни преговори со продавачот .
3. Примената на овој КР го поддржува и е во согласност со универзалното почитување и примена на човековите права и слободи, а особено правото на соодветно домување и континуирано подобрување на условите за живот⁴. Во случаите кога иселувањето е предизвикано од конфликт во одредена област пред доаѓањето на ЕБОР, дадениот КР ја поддржува примената на Водечките принципи за внатрешното раселување⁵.
5. Ако не се спроведе правилно, присилното раселување може да доведе до долгорочни проблеми и осиромашување на поединците и заедниците опфатени со проектот, да предизвика штета на животната средина и да има штетни социо-економски ефекти во областите каде што се раселени лицата. Под одредени околности, лошо извршеното присилно раселување може да го изложи клиентот на поведување на судска постапка против него во други јурисдикции. Ова е особено случај кога проектот се спроведува во дадена јурисдикција каде што раселените лица немаат целосен пристап до правни лекови или процедурална заштита според меѓународните конвенции за човекови права. Поради овие причини, присилното раселување треба да се избегнува секогаш кога е можно, или барем се сведе на минимум. Меѓутоа, кога тоа е неизбежно, треба внимателно да се испланираат и спроведат соодветни мерки за ублажување на негативните влијанија врз раселените лица и локалните заедници кои ќе ги прифатат⁶. Искуството покажа дека со директно вклучување на клиентот во активностите за раселување и правење на прелиминарна проценка во најраната можна

---

¹ Откупот на земјиштето вклучува и директно купување на имот и купување на други права на пристап до имотот, како што се правото на минување

² Примерите се однесуваат на следното: губење на право на пристап и експлоатација на минералните ресурси кои се под државно земјиште за занаетски намени, губење на пристап до риболовни локации на морето како резултат на проектните активности, ограничување на правото на пристап до ресурсите кои се наоѓаат во областите со забрана на пристап од страна на државата, а кои клиентот не ги откупил, како и докажано намалување на приносите од земјоделството, сточарството, шумарството, лов и риболов, како резултат на нарушување и / или загадување поврзани со проектот.

³ Ваквите ограничувања може да вклучуваат ограничување на пристапот до законски заштитените природни области.

⁴ Универзалната декларација на човекови права (1948) и Меѓународната повелба за економски, социјални и културни права (1966)

⁵ Канцеларијата на Високиот комесар за човекови права: Водечки начела за внатрешно раселени лица

⁶ Секоја локална заедница во која се сместуваат раселените лица.

фаза од развојот на проектот, може да се постигне ефективно, ефикасно и навремено спроведување на таквите активности, како и да се промовираат иновативни пристапи за подобрување на животниот стандард и извори на приходи на лицата опфатени со преселбата.

6. Договорот по пат на преговори овозможува избегнување на експропријација и отстранување на потребата за користење на државната власт за принудно иселување на луѓето. Договорот по пат на преговори обично може да се постигне со обезбедување на правичен и соодветен надомест на штета и други стимули и бенефиции за поединци или заедници засегнати со проектот, како и со ублажување на ризиците поврзани со несразмерноста во информирањето и преговарачките позиции на двете страни. Затоа, клиентите се советуваат секогаш кога е можно да се стекнат со права врз земјиштето преку преговори, дури и кога имаат на располагање правни средства да добијат пристап до земјиштето без согласност на продавачот.

Цели

6. Овој КР ги има следните цели:

- избегнување, или барем сведување на минимум⁷, секогаш кога е можно на присилното раселување преку разгледување на алтернативни решенија за проектот.
- ублажување на негативните социјални и економски последици од откупот на земјиштето или ограничување на правата на лицата опфатени со проектот за употреба и пристап до земјиштето преку: (i) обезбедување надомест за загуба на имот во износ од трошоците за замена⁸, и (ii) да се осигура дека активностите за раселување се проследени со соодветно информирање на јавноста, консултации и соодветно информирано учество на засегнатите лица
- подобрување, или барем враќање на животниот стандард и благосостојбата на раселените лица⁹ на нивото пред почетокот на проектот, преку мерки кои може да се засноваат на земјиште, плати и / или на претпријатија, со цел да се помогне одржливото подобрување на нивниот социо-економски статус.
- подобрување на животните услови на раселените лица преку обезбедување соодветно

---

⁷ Освен ако Банката не процени дека со тоа може да се загрози здравјето и безбедноста на лицата засегнати од проектот

⁸ Тоа вообичаено се пресметува како пазарна вредност на имотот, плус трансакциските трошоци во рамките на процесот на замена на тој имот. Пресметката на трошоците за комплетна замена на имотот е комплексна заради можните разлики во квалитет на почвата, постоењето на различни лица кои тврдат дека имаат право на користење на земјиштето, и различните нивоа на развој на пазарот на недвижности во земјите-членки. За оваа причина, клиентите треба да ги идентификуваат и да се консултираат со сите лица и заедници кои треба да бидат дислоцирани поради откупот на земјиштето, како и локалните заедници кои ќе ги прифатат раселените лица, со цел да се добијат соодветни информации за правата кои постојат или се полагаат во однос на земјиштето и неговата употреба. При примената на овој метод на вреднување, не треба да се земе предвид амортизацијата на објектите и имотот. Каде што пазарот на недвижности се уште е во зародиш, клиентите треба да побараат да се процени вредноста од страна на независни професионални проценители (или, ако не се професионални проценители, други професионалци кои имаат релевантно искуство и знаење кое е прифатливо за ЕБОР и клиентот). Види, исто така, фуснота 17.

⁹ Ова може да ги вклучува лицата кои поседуваат или полагаат право на земјиштето признаено според закон, лица кои имаат право на земјиштето според обичајно право, лицата кои немаат сопственост или не полагаат право на земјиштето кое не е признаено со закон, сезонски корисници на ресурси како што се семејства на сточари / рибари, ловци и собирачи кои може да бидат во однос на меѓусебна зависност, од економска гледна точка, со локалните заедници кои се наоѓаат во рамките на проектната област.

домување¹⁰ со осигурано право на престојување¹¹ во местото на преселување.

Опсег на примена

7. Овој КР се однесува на физичко преселување или релокација на економски активности кое може да биде целосно, делумно, постојано или привремено, при што може да биде резултат на следниве видови на правни дејства:
  - стекнување на право врз земјиште за потребите на проектот преку експропријација или друг облик на присилни постапки.
  - стекнување на право врз земјиште за потребите на проектот со договор за раселување преку преговори со сопствениците на имотот или лицата кои имаат законски права на земјиштето, вклучувајќи обичајни или традиционални права кои се признаети или може да бидат признаети согласно законите на таа држава, ако неуспехот на овие преговори би резултирал во експропријација или други присилни извршни постапки¹².
  - воведување на ограничувања поради кои луѓето губат пристап до материјалните ресурси или природните ресурси, без оглед на тоа дали тие права на ограничување се стекнати преку преговори, експропријација, задолжително купување или преку владини прописи.
8. Барањата и обврските поврзани со раселените лица без признаето законско или друго право врз земјиштето на кое се населени, се содржани во точките 31, 36 и 39 дадени подолу.
9. Овој КР не се применува во случаи кога раселувањето се спроведува врз основа на доброволно пренесување на правото врз земјиштето (т.е. пазарни трансакции во кои продавачот не е должен да го продаде, купувачот не може да прибегне кон експропријација или други присилни извршни постапки спроведени во случај на неуспешни преговори).
10. Применливоста на овој КР ќе биде одредена од ЕБОР за време на процесот на прелиминарна проценка на влијанијата врз животната средина и социјалните прашања, во согласност со критериумите утврдени во точките 7 до 9 наведени погоре. Спроведувањето на активностите неопходни за исполнување на КР е уредено во рамките на Акциониот план за животната средина и социјалните прашања (Акционен план) и / или системот за управување на клиентот. Ако присилното раселување се случило пред инволвирањето на Банката, потребно е да се изврши анализа на постоечката состојба за да се утврди постоењето на а) било какви пропусти и б) корективни мерки кои може да бидат потребни за да се обезбеди исполнување на овој КР. Врз основа на тоа треба да се усвои акционен план прифатлив за двете страни.

---

¹⁰ Соодветно домување или засолниште може да се мери во однос на квалитетот, безбедноста, достапноста, погодноста, условите за домување, културната соодветност, пристапност и локациските карактеристики. Соодветно домување треба да обезбеди пристап до различни можности за вработување, пазари, како и основна инфраструктура и услуги, како што се вода, електрична енергија, канализација, здравствена заштита и образование. Овој КР им овозможува на раселените лица соодветно домување и обезбедување на правата на сопственост при релокацијата. Клиентите треба да обезбедат еден или повеќе аспекти на соодветното домување наведени во ова точка со цел да им се обезбедат на внатрешно раселени лица подобрени услови за живеење при релокацијата, особено на оние кои немаат сопственост или не полагаат право признаено со закон врз земјата на која живеат.

¹¹ Местото каде што се раселуваат лицата им нуди сигурност кога тие се заштитени од принудно иселување, до степен колку што е тоа можно

¹² Преговорите може да ги води приватната компанија која купува земјиште, или агент на компанијата. Ако проектите спаѓаат во рамките на приватниот сектор, но правата на земја ги откупува државата, преговорот еможе да ги води државата или приватната фирма во својство на нејзин застапник.

Оценката и управувањето со процесот на раселување се опишани во ова КР. Барањата кои се однесуваат на процесот на прелиминарната проценка и управувањето со животната средина и социјалните прашања се опишани КР 1 и КР 10.

Барања

Општи барања

Дизајн на проектот

11. Клиентот треба да ги разгледа сите изводливи алтернативни решенија за дизајнот на проектот со цел да се избегне, или барем сведе на минимум, физичката дислокација и / или релокација на економските активности, при што ќе се води сметка за рамнотежата помеѓу трошоците и придобивките поврзани со животната средина, социјалните и финансиските прашања.

Консултации

12. По објавување на сите релевантни информации, клиентот треба се консултира со поединците и заедниците засегнати со проектот, вклучувајќи ги и локалните заедници кои ќе ги прифатат раселените лица, при што треба да овозможат нивно информирано учество што е можно порано во процесот на носење одлуки за раселувањето, во согласност со КР 10.

- засегнатите лица¹³ ќе имаат можност да учествуваат во преговорите за пакетите на надоместите за штета, условите да се квалификуваат за надомест, помош при раселувањето, прифатливоста на предложените локации за преселување и предложената временска рамка.
- за консултациите во кои се вклучени членови на домородните народи (види КР 7) и припадници на ранливите групи¹⁴, ќе важат посебни одредби.
- консултациите ќе продолжат и во текот на имплементацијата, мониторингот и евалуацијата на исплатата на надоместокот и раселувањето, со цел да се постигнат резултати во согласност со целите на овој КР.

---

¹³ Вклучувајќи ги и лицата кои не се физички присутни, затоа што, на пример, се раселени како резултат на минати или тековни конфликти

¹⁴ Загрозени или ранливи групи се лицата кои заради родот, етничката припадност, возраста, физичка или ментална попреченост, економски статус или општествена положба може да бидат потешко погодени од дислокацијата од другите, а кои можат да имаат ограничена можност да бараат или да користат помош при раселувањето и други поврзани можности за развој. Кога станува збор за раселување, ранливите групи вклучуваат луѓе кои живеат под границата на сиромаштија, безимотните луѓе, постарите лица, домаќинства предводени од жени или деца, етничките малцинства, заедници кои зависат од природните ресурси, или други раселени лица кои може да не се заштитени со националните закони за надомест за експроприраното земјиште и регистрација на правата на земјиште. Овие групи треба да бидат идентификувани преку процесот на прелиминарната проценка на влијанијата врз животната средина и социјалните прашања (види КР 1). Може да постои потреба за посебни мерки за консултации и поддршка на развојот за да се овозможи овие групи да учествуваат во планирањето на раселувањето на суштински начин и да имаат корист од можностите за развој. Лицата кои се идентификувани како ранливи треба да добијат помош со цел да целосно да ги разберат можностите што им се нудат за раселување и надомест на штета, при што треба да бидат охрабрени да ја изберат опцијата која носи најмал ризик.

Механизам за поплаки

13. Механизмот за поплаки кој клиентот е должен да го воведете во согласност со барањата на КР 10, треба да се воспостави на почетокот на процесот во согласност со овој КР, со цел примање и навремено решавање на конкретни примедби на раселените лица и / или членови на локалните заедници во врска со надоместот на штета и релокацијата, вклучувајќи и независен механизам за жалби во насока на непристрасно решавање на споровите. При тоа, треба редовно јавно да се објавува сумиран извештај за поднесените поплаки и мерките што се преземени за нивно решавање, во согласност со КР 10.

Планирање и спроведување на раселувањето

14. Во ситуација кога присилното раселување е неизбежно, клиентот треба да ангажира соодветно квалификувано стручно лице кое ќе спроведе попис и проценка на постоечката состојба во однос на социо-економските прашања во рамките на точно дефинирана засегната област од проектот, како и да помогне во изработката на Акционен план за раселување или Рамка за повторното воспоставување на извори на приходи.

- со пописот и проценката на постоечката социо-економска состојба треба да се утврди кои лица ќе бидат (целосно или делумно) раселени со проектот, да се утврди кој ќе се квалификува за надомест на штета и помош, како и да се одреди краен рок за квалификуваност со цел да се обесхрабри приливот на лица¹⁵ кои не ги исполнуваат условите да се стекнат со такви бенефиции.

- во случај да нема важечки постапки на национално ниво, краен рок за остварување на правото треба да се смета денот на завршување на пописот на лица и средства. Информацијата за крајниот рок мора да биде соодветно документирана и објавена во областа опфатена со проектот.

- лицата кои сезонски ги користат своите ресурси може да не се присутни во областа опфатена со проектот во за време на пописот, заради што посебно внимание треба да се посвети на барањата на овие заедници.

Акционен план за раселување

15. Во случај на трансакции опишани во точка 7 кои опфаќаат физичка дислокација на лица, клиентот, врз основа на прелиминарната проценка на влијанието врз животната средина и социјалните прашања, треба да изработи Акционен план за раселување (АПР), во кој треба да се опфатени во најмала мера релевантните барања од овој КР, без оглед на бројот на засегнати поединци.

---

¹⁵ Како што се лицата кои нелегално се населиле во цел да ги искористат бенефициите од програмата за раселување, и економските мигранти кои неодамна се населиле, по истекот на рокот.

16. АПР треба:

- да биде насочен кон ублажување на негативните ефекти од дислокацијата, да ги идентификува потенцијалните придобивки за понатамошен развој, како и во него да се утврдат правата на сите категории на лица опфатени со проектот (вклучувајќи ги и локалните заедници кои ќе ги примат раселените лица), со посветување на особено внимание на потребите на сиромашните и ранливите лица.
- да содржи информации за сите извршени правни трансакции за стекнување на право на земјиште, како и мерките за надомест и активностите за раселување.
- да воспостави постапки за следење и оценување на спроведувањето на плановите за раселување и, доколку е потребно, да се преземат корективни мерки.

17. Обемот и деталноста на АПР ќе зависи од размерите на раселувањето и комплексноста на мерките кои треба да се преземат за ублажување на негативните влијанија. Во секој случај, во него треба да биде опишан начинот на кој ќе се остваруваат целите на овој КР. Во најмала мера, во АПР треба да се :

- наведат целите на раселувањето;
- даде опис на влијанијата на проектот, да се утврдат лицата кои треба да бидат раселени и да се направи попис на средствата опфатени со проектот;
- да се докаже дека раселувањето е неизбежно, но сведено на минимум;
- опис на правната рамка за откуп на земјиште и надомест;
- опис на процесот на консултации со засегнатите лица со цел изнаоѓање на прифатливи решенија за раселување, како и степенот на нивното учество во процесот на носење одлуки;
- опис на правата кои ги уживаат сите категории на раселени лица;
- да се наведе вредноста на стапките на надоместок за изгубените средства и да се докаже дека овие стапки се соодветни, односно дека се во најмала мера еквивалентни на трошоците за комплетна замена на изгубената сопственост;
- опис на процесот на селекција, распределба, подготовка и доделување на имотните листови за домовите кои се замена;
- опис на видот на помош која ќе се обезбеди при преселувањето;
- детали за мерките за подобрување, или во најмала мерка, враќање на нивото на животен стандард и извори на приходи на раселените лица;

- опис на институционалните / организациските одговорности за спроведување на АПР и постапките за решавање на поплаки;
  - да се предвиди временска рамка и буџет за спроведување на АПР;
  - да се наведат детали за постапките за следење, проценка и известување; и
  - во случаи кога откупот на земјиштето не доведува до губење на средства за живот и извори на приходи, да обезбеди правичен надоместок за откупеното земјиште и за сите средства што се наоѓаат на него, во висина на трошоците за нивна целосна замена.
18. Во АПР треба да им се посвети посебно внимание на поединци или групи кои би можеле да бидат во неповолна или ранлива позиција. АПР мора да содржи посебни мерки со цел да се осигура дека ранливите и ризичните групи¹⁶ и жените нема да се стават во неповолна позиција во процесот на раселување, целосно да се информирани и свесни за нивните права, да им се овозможи да ги искористат сите можности и бенефиции при раселувањето со тоа што ќе се осигура дека документацијата за сопственост или поседување, како што се имтоните листови и договорите за закуп, како и надоместите на штета (вклучувајќи ги и банкарските сметки за исплата на надомест), се издават на име на брачните другари или на самите жени кои се глава на домаќинство, во зависност од ситуацијата, како и сите други видови на помош при раселувањето, како што се стручните обуки, пристап до кредити и можности за вработување се подеднакво достапни за жените и прилагодени на нивните потреби. Во случаите каде што националните прописи и системите на признавање на сопственост не ги признаваат правата на жените да се здобијат со сопственост или да склучат договор за недвижен имот, треба да се преземат чекори да се осигури, до најголем можен степен, дека на жените ќе им се обезбеди правото на сопственост на еднакво ниво со тоа на мажите.
19. АПР треба да содржи мерки со кои ќе се осигури дека раселените лица, секогаш кога е можно, им е обезбедена правна помош за да им се овозможи да ги исполнат сите административни барања пред откупот на земјиштето и доколку е потребно, да можат да бараат надомест на штета од судовите.
20. Клиентот треба да направи резиме на информациите содржани во АПР за потребите на јавноста, со цел да се осигура дека лицата опфатени со проектот ги разбираат постапките за остварување на правото на надомест на штета и да знаат што да очекуваат во различните фази на проектот (на пр., кога ќе добијат понуда, колку време имаат да одговорат на неа, постапките за поплаки што им се достапни, како и кои правни процедури ќе се применуваат во случај на неуспех на преговорите).
21. Следењето на спроведувањето на АПР ќе се врши во согласност со КР 1 и може да вклучуваат и учество на клучните субјекти како што се претставниците на локалните заедници опфатени со проектот.
22. Раселувањето ќе се смета за целосно само кога неговите негативни ефекти се решени на начин кој е во согласност со целите наведени во АПР, како и целите на овој КР.

---

¹⁶ Како што е дефинирано во фуснотата 14

23. Во зависност од размерите на раселувањето во рамките на проектот, може да биде соодветно клиентот да нарача независна ревизија на завршувањето на АПР, за да се утврди дали биле исполнети сите одредби. Ревизијата на завршувањето на проектот треба да се направи само кога сите елементи на АПР, вклучувајќи ги сите иницијативи за развој, се спроведени, но одредено време пред конечното исполнување на финансиските обврски на клиентот кон ЕБОР. Навременото спроведување на ревизија ќе му овозможи на клиентот да преземе корективни мерки, ако е потребно и ако се препорачани од страна на ревизорите, пред завршувањето на проектот. Во зависност од резултатите на ревизијата на завршувањето на проектот, ЕБОР заедно со клиентот ќе утврдат дали целите на овој КР се исполнети. Во повеќето случаи, со спроведување на корективните мерки утврдени и препорачани со ревизијата завршуваат и обврските на клиентот во однос на раселувањето, надоместот, повторното воспоставување на извори на приходи и обезбедување на можности за развој.

Рамката за повторно воспоставување на извори на приходи

24. Во случај на трансакции опишани во точката 7 кои опфаќаат само релокација на економски активности (но не и физичка дислокација на луѓе), клиентот треба да воспостави постапки преку кои ќе им понуди на поединците и заедниците опфатени со проектот надомест и друга помош во согласност со целите на овој КР. Тоа треба да биде направено во форма на Рамка за повторното воспоставување на извори на приходи (РПВИП).
25. Со РПВИП треба да се утврдат правата на поединци и заедници опфатени со проектот, како и да се обезбеди дека тие ќе се реализираат на транспарентен, доследен и правичен начин. Клиентот треба да ги евидентира постапките за утврдување и доделување на надомест во РПВИП, во која се:
- наведуваат целите на РПВИП;
  - дава опис на влијанијата од проектот, се идентификуваат сите лица кои ќе бидат предмет на дислокација на економските активности, како и да содржи попис на средствата и ресурсите кои се опфатени со проектот;
  - докаже дека релокацијата е неизбежна, но е сведена на минимум;
  - дефинира правната рамка за остварување на правото на надомест;
  - опишува процесот на консултации со лицата засегнати од проектот во врска со различните опции кои им се на располагање и степенот на нивното учество во донесувањето одлуки;
  - дава опис на правата на сите категории на раселени лица;

- се опишуваат методите кои се применуваат за вреднување на средствата и ресурсите опфатени со проектот или пристапот до нив, во висина на цената за нивна целосна замена, како и се наведуваат стапките на надомест кои ќе се исплаќаат;
- дава опис на други мерки што ќе се преземат за да се подобри, или барем да се врати на исто ниво приходот и животниот стандард на раселените лица;
- презентира временски распоред за откупот на земјиштето (или примената на ограничувања) и за плаќањето на надоместоците;
- дава опис на постапките со кои лицата опфатени со проектот може да поднесат жалба против проценетата вредност на средствата и ресурсите кои сметаат се несоодветни;
- опишува институционалната / организациската одговорност за спроведување на РПВИП, како и постапките за решавање на поплаките;
- опишуваат во детали активностите за мониторинг, евалуација и известување; и
- се презентира временската рамка и буџетот за реализација на РПВИП.

26. Клиентот треба да подготви резиме на информациите содржани во РПВИП кое ќе го објави во јавноста со цел лицата опфатени со проектот да ги разберат постапките за плаќање на надоместокот, како и да знаат што да очекуваат во различните фази на проектот (на пр., кога може да очекуваат понуда, колку време ќе имаат за да одговорат на неа, расположивите постапки за доставување поплаки, како и правните процедури кои ќе се применуваат во случај на неуспех на преговорите).
27. Клиентот треба да им овозможи на локалните заедници опфатени со овој проект учество во преговорите, во согласност со воспоставените процедури.
28. Во случаите кога лицата опфатени со проектот ќе го одбијат понудениот надомест кој ги исполнува барањата утврдени во овој КР, а потоа како резултат на тоа се поведе експропријација или друга правна постапка, клиентот треба да ги испита можностите за соработка со надлежните државни органи, а ако тие му дозволат, да преземе активна улога во планирањето, спроведувањето и следењето на раселувањето.
29. Реализацијата на РПВИП ќе се смета за целосна дури тогаш кога е справено со сите негативни ефекти предизвикани со раселувањето на начин кој е во согласност со целите утврдени во РПВИП, како и со целите на овој КР.

Надоместокот и бенефициите за раселените лица

30. Кога не е можно да се избегне дислокацијата, клиентот треба да им понуди на раселените лица и локалните заедници надоместок за загубата на средства во висина на трошоците за нивната целосна замена¹⁷, како и други форми на помош за да им се овозможи подобрување, или барем задржување на постојниот животен стандард и извори на приходи, како што е дефинирано во овој КР. Стандардите за утврдување на надоместок ќе биде транспарентни и конзистентни во рамките на целиот проект. Во случаите каде раселените лица живеат од обработка на земјиште, или ако земјиштето е во колективна сопственост, клиентот треба да им понуди надомест на штета во форма на друго земјиште, каде што е тоа изводливо. Клиентот треба да стори сè што е во негова моќ, со цел да им обезбеди можности на раселените лица и локалните заедници да имаат пристап до соодветни развојни можности во рамките на проектот.

Дислокација

31. Раселените лица можат да се класифицираат како лица кои (i) имаат формални законски права на сопственост врз земјиштето (вклучувајќи обичајни и традиционални права признаени со националните закони); (ii) во времето на пописот, немаат формални законски права врз земјиштето, но полагаат право на него кое е признато, или може да се признае во согласност со националните закони¹⁸, или (iii) кои немаат никакво признато законско право или барање врз земјиштето кое го владееат¹⁹. Статусот на раселените лица треба да се утврди со пописот. Лицата кои се населуваат на локацијата опфатена со проектот по истекот на рокот (види точка 14), како што се дивите населби

---

¹⁷ Стапката на надомест за изгубените средства треба да се пресмета врз основа на трошоците за нивна целосна замена, што значи пазарната вредност на имотот плус трансакциските трошоци. Во примената на овој метод на вреднување не треба да се земат предвид амортизацијата на објектите и средствата. Во однос на загубите чија вредност е тешко да се изрази или надомести во парични средства, може да се примени во некои случаи надомест во натура. Сепак, надомест треба да се врши во добра или ресурси со еднаква или поголема вредност, кои се соодветни на локалната култура. За земјиште и објекти, надоместот во висина на нивната целосна цена се одредува на следниот начин:

- Земјоделското земјиште - пазарната вредност на земјиште со еднаква продуктивност или потенцијал, кое се наоѓа во близина на проектната област, плус опфатени се трошоците за подготовка на земјата со цел подигање на исто или повисоко ниво на квалитет во однос на засегнатата земјата со проектот, како и трансакциските трошоци поврзани со таксите за регистрација или пренос на сопственост.

- Земјиште во градско подрачје - пазарната вредност на земјиштето со иста големина и функција со слична или подобра инфраструктура и услуги, по можност во близина на земјиштето опфатени со проектот, плус поврзани трошоци како што трансакциските трошоци поврзани со таксите за регистрација или пренос на сопственост

- Куќи и други објекти - трошоците за купување или изградба на нов објект со иста големина и еднаков или подобар квалитет во споредба со објектот опфатен со проектот, или трошоците за поправка на делумно погоден објект, вклучувајќи трошоци за работна сила и изведувачи, како и трансакциските трошоци поврзани со таксите за регистрација или пренос на сопственост

¹⁸ Полагањето на право може да произлезе од негативно поседување или од обичајното право или традицијата

¹⁹ Како што се домородните групи, вообичаените корисници, сточари, или внатрешнораселените лица кои полагаат право врз или ја користат земјата без да имаат формални законски права, и другите кои може да полагаат право на плодоуживање или обичајно право врз земјата или други ресурси кои не се признати, или не може да бидат признати според националните закони.

од поединци кои сакаат да ја искористат можноста и неодамна населени економски мигранти, , нема да имаат право на надомест на штета и друг вид на помош.

32. Лицата наведени во точка 31 (i) и (ii) имаат право на надоместок за изгубеното земјиште и друга помош во согласност со точките 34 и 35. Лицата наведени во точка 31 (iii) нема да имаат право на надоместок за земјиштето, но сепак треба да добијат надомест за структурите кои ги поседуваат или во кои живеат, како и за други подобрувања на земјиштето кое го направиле, во висина на трошоците за нивната целосна замена. Понатаму, треба да им се понуди помош при раселувањето, која ќе им овозможи да се вратат на сегашното ниво на животен стандард на соодветна друга локација. Можните опции во однос на помошта при раселувањето треба да се утврдат во консултација со раселените лица и да бидат во согласност со нивните приоритети и преференци. Овие одредби се однесуваат на лица кои се населени на дел или на сиот простор опфатен со проектот пред одредениот краен рок.
33. Откупот на земјиште за проектот може да доведе до физичка дислокација на луѓе, како и релокација на економски активности. Како резултат на тоа, во тие случаи може да се применуваат барањата кои се однесуваат на физичката дислокација и релокацијата на економски активности.

Физичка дислокација

34. Ако луѓето кои живеат во областа опфатена со проектот мора да се преселат на друга локација, клиентот треба: (i) да им понуди на раселените лица избор помеѓу неколку остварливи решенија за раселувањето, вклучувајќи соодветни станови во замена или паричен надоместок каде што е тоа адекватно, и (ii) да понуди помош при релокацијата во согласност со потребите на секоја од групите на раселени лица, особено земајќи ги во предвид потребите на сиромашните и ранливите групи. Соодветно домување и / или паричен надоместок за раселените лица треба да бидат на располагање пред самата преселба. Новите локации изградени за преселување на раселените лица треба да им обезбедат подобри услови за живот.
35. Во случај на физичката дислокација на лица од точка 31 (i) или (ii), клиентот треба да им понуди избор на замена на имот за нов кој ќе биде со еднаква или поголема вредност, со исти или дури и подобри карактеристики и предности во однос на локацијата, или пак надоместок во пари во висина на трошоците за комплетна замена на средствата каде што е тоа адекватно²⁰.
36. Во случај на физичка дислокација на лицата од точка 31 (iii), клиентот треба да им понуди избор на соодветни станбени решенија со безбедност на престој, со цел да им се овозможи да се преселат легално, без да се соочат со ризик еден ден да бидат насилно протерани.
- ако овие раселени лица се сопственици или живеат во одредени објекти, клиентот треба да им плати надомест за сите изгубени средства, освен земјиштето, како што

²⁰ Исплата на паричен надоместок за изгубените средства може да се примени кога (а) лицата вклучени во проектот не живеат од земјата (б) лицата вклучени во проектот живеат од земјата, но само мал дел од нивната земја е опфатена со проектот, а останатото земјиште е економски исплатливо, или (в) таму има активни пазари на труд, земјиште и недвижен имот што раселените лица ги користат, а понудата на земјиште и имот е адекватно. Висината на надоместокот треба да биде доволен да се замени изгубеното земјиште и другите средства во износ од нивната целосна цена на локалните пазари.

се живеалишта или секоја инвестиција во земјиштето, во висина на трошоците за нивната целосна замена, под услов овие лица да живееле во областа опфатена со проектот пред истекот на крајниот рок за остварување на тоа право.

- надомест во натура треба да биде понудено наместо паричен надоместок каде што е тоа можно, освен ако може да се докаже постоењето на условите опишани во фуснота 20 на ниво што е прифатливо за ЕБОР. Ова се однесува за лица кои имаат обичајни и традиционални права кои се признати со законите на државата, на лицата кои пред истекот на рокот немаат формални законски права на земјиштето, но полагаат право на дадената земја или средства, на пример, преку институтот на негативно поседување²¹, а во согласност со условите од точка 31, и на лицата кои окупират земјиште врз кое не полагаат право или барање признато со закон.
  - врз основа на консултации со таквите раселени лица, клиентот треба да им обезбеди соодветна помош при релокацијата на друга соодветна локација за да можат да го вратат претходното ниво на животен стандард.²²
37. Клиентот нема никаква обврска да ги обештети или да им обезбеди помош на лицата кои бесправно заземале земјиште во областа опфатена со проектот по истекот на крајниот рок.
38. Доколку е потребно физички да се дислоцираат заедници на домородните народи од земјата која е во нивна заедничка сопственост и која ја користат врз основа на традиционалното или обичајното право, клиентот треба да ги исполни соодветните барања од овој КР како и од КР 7.

Релокација на економски активности

39. Во случај кога трансакции од типот на тие наведени во точка 7 доведуваат до губење на приход или заработувачка за живот, на пример, ако лицето е целосно или делумно спречено во пристапот до работното место или средствата за производство, без разлика дали засегнатите лица се физички дислоцирани, клиентот треба:

- во најкраток можен рок да му ја надомести на лицето чии економски активности се релоцирани загубата на средства или пристап до средствата во висина на трошоците за нивната целосна замена. Во случаите каде што обврската за плаќање на надомест ја има овластен државен орган, клиентот е должен да соработува со телото за да помогне да се забрза плаќањето на надоместоците. Во случаи кога плаќање во краток рок не е можно заради постоечките државни политики или практики, клиентот треба да разгледа и други форми на помош за раселените лица со цел да се надмине привремената загуба на приход.
- надомест за засегнатите сопственици на бизнис, во случаи кога откупот на земјиштето

---

²¹Метод на стекнување на правото на сопственост на имот преку поседување во одреден законски дефинирани рок, под одредени услови

²² Преместување на неформални населби во урбаните средини обично е проследено со одредени отстапки. На пример, раселените семејства може да се стекнат со безбедност на домување, но може да ги загубат придобивките поврзани со претходната локација

вклучува комерцијални објекти, за (i) трошоците за повторно воспоставување на комерцијални дејности на друго место, (ii) губење на нето приход во преодниот период, и (iii) трошоците за преместување и инсталирање на постројки, машини или друга опрема, во согласност со околностите.

- обезбедување на имот во замена (на пр. земјоделско земјиште или комерцијални објекти) со иста или поголема вредност, или паричен надомест во висина на трошоците за целосна замена каде што е тоа адекватно, на лицата кои имаат или полагаат законски права на земјиштето кои се признати, или може да се признаат во согласност со националните закони (види точка 31 (i) и (ii)).

- обезбедување на помош што ќе го неутрализира губењето на заедничките ресурси на локалното население²³. Оваа помош може да се состои во преземање на иницијатива за зголемување на продуктивноста на останатите ресурси до кои заедницата има пристап, компензација во натура или во готови пари заради губење на пристап или обезбедување на пристап до други извори на загубените ресурси.

- надомест за лица чии економски активности се дислоцирани, а кои немаат законски признаено право на земјиштето (види точка 31 (iii)) за изгубените средства (како што се земјоделски култури, инфраструктура за наводнување и други инвестиции во земјата) освен земјиште, во нивната целосна вредност. Клиентот нема никаква обврска да ги обештети или да обезбеди помош за лицата кои нелегално и насилно се населиле на земјиште во областа опфатена со проектот по истекот на крајниот рок.

- обезбедување на дополнителна наменска помош (на пр., кредитни можности, обука или можности за вработување), и можност за подобрување или барем враќање на исто ниво на способноста за заработка на приходи, нивоата на производство и животните стандарди на лица чии економски активности се дислоцирани и чии извори и ниво на приходи имаат претрпено негативни ефекти. Во случаи кога поради дислокација предизвикана од страна на проектот, компанијата да доживее загуби или да се затвори, сопственикот на компанијата и вработените кои ги загубиле личните приходи или работните места имаат право на добивање на таква помош.

- Ако е потребно, во текот на преодниот период треба да се обезбеди помош за лица предмет на дислокација на економските активности, која ќе се заснова врз разумна проценка на времето кое им е потребно повторно да почнат да заработуваат, како и да го повратат нивото на производство и стандардите на живеење.

40. Доколку дојде до дислокација (но, не и релокација) на економските активности на заедници на домородните народи како резултат на откуп на земјиште во рамките на проектот, клиентот треба да ги исполни соодветните барања од овој КР како и од КР 7.

---

²³ Како пример може да се споменат овде ливади и пасишта, шумски ресурси кои не се користат за дрвни производи (на пример, лековити растенија, градежни материјали и изработка на ракотворби), диви терени за дрвја и дрва за огрев, и риболовни подрачја

Губење на пристап до јавни објекти²⁴

41. Ако проектот предизвикува губење на пристап до јавни објекти, клиентот треба во согласност со КР 10, да изврши суштински консултации со засегнатите локални заедници со цел да се идентификуваат и да се договорат адекватни алтернативни решенија, секогаш кога тоа е можно.

Одговорности на приватниот сектор во случај на раселување кое го спроведува државата

42. Во некои случаи, за откупот на земјиште и раселувањето одговорна е власта на земјата домаќин . Во такви случаи, клиентот треба да воспостави соработка со надлежниот државен орган, до степен до кој го дозволува органот, во насока на постигнување на резултати кои се во согласност со целите на овој КР. Покрај тоа, кога државата има ограничени капацитети, клиентот треба да преземе активна улога во планирањето, реализацијата и следењето на раселувањето. Клиентот треба да направи план (или рамка), кој, заедно со сите документи подготвени од страна на надлежните државни органи, ги задоволува барањата содржани во овој КР. Клиентот може да треба да ги вклучи следните работи во својот план: (i) опис на правата на раселените лица уредени со релевантните закони и прописи, (ii) предложените мерки за надминување на разликите помеѓу овие права и барања на овој КР, и (iii) финансиските одговорности и одговорностите за имплементација на планот од страна на надлежните државни органи и / или клиентот.

---

²⁴ Види го термилошкиот речник за дефиниција на јавни објекти. Загубата на културното наследство е опфатена во КР 8.

КР 6: Зачувување на биодиверзитетот и одржливо управување со природните ресурси за живеење

Вовед

1. ЕБОР ја согледува потребата за заштита и зачувување на биолошката разновидност во рамките на проектите во кои инвестира. Конвенцијата за биолошка разновидност (КБР), го дефинира терминот "биодиверзитет" (или биолошка разновидност) како *'свкупност на различни живи организми од сите можни извори, меѓу кои и, копнени, поморски и други водни екосистеми и еколошки комплекси чиј дел се; ова вклучува разновидност во видовите, помеѓу видовите и разновидност на екосистемите'*. Банката ја поддржува примената на начелото на претпазливост во однос на зачувувањето и одржливото користење на биолошката разновидност и управувањето со влијанијата врз него, во согласност со Декларацијата од Рио и Конвенцијата за биолошка разновидност.
2. При исполнувањето на овие цели, Банката се раководи и ја поддржува имплементацијата на важечките меѓународни закони и конвенции и релевантните директиви на Европската Унија (примери се дадени во фуснотата подолу)¹.

Цели

3. Целите на овој Критериум за реализација (КР) се:

- заштита и зачувување на биодиверзитетот;
- да се избегне, намали на минимум и ублажи влијанието врз биолошката разновидност, како и неутрализација на значајни преостанати влијанија, секогаш кога е тоа можно, со цел да се избегне каква било нето загуба или нето добивка во однос на биолошката разновидност;

---

¹ Примери на релевантни конвенции и директиви:

- Конвенција за биолошка разновидност и нејзините протоколи
- Конвенција за заштита на мочуришта од меѓународно значење, особено како живеалишта на водни птици
- Конвенција за оценка на влијанието врз животната средина во прекуграничен контекст (Еспо конвенција)
- Конвенција за заштита на миграторни видови на диви животни
- Конвенција за заштита на Црното Море од загадување
- Директива на Советот 92/43/ЕЕС од мај 1992 година, за зачувување на природните живеалишта и дивата флора и фауна, со измените и дополнувањата
- Директива на Советот 79/409/ЕЕС од април 1979 година, за заштита на птиците
- Директива на Советот 2004/35 / ЕС април 2004 година, за одговорност за животната средина
- Директива на Советот 85/337/ЕЕС 27 јуни 1985 година, со измените и дополнувањата од Директивата 97/11/ЕС од 3 март 1997, за влијанието врз животната средина
- Директива на Советот 2001/42 / ЕС јуни 2001 година, за стратешка оценка на заштитата на животната средина

- промовирање на одржливото управување и користење на природните ресурси;
- овозможување на домородните народи и локалните заедници адекватно да учествуваат во носењето на одлуките;
- обезбедување на фер и правична распределба на бенефициите што произлегуваат од развојот на проектот и користењето на генетските ресурси;
- зајакнување на капацитетот на лиценцираните компании, на нивната репутација и конкурентност преку примената на најдобрите практики во управувањето на биодиверзитетот како деловен ризик и можност;
- поттикнување на развојот на бизниси ориентирани кон заштита на биодиверзитетот, кои нудат различни начини за стекнување на извори на приходи, наместо неодржлива експлоатација на природната средина.

Опсег на примена

4. Овој КР се применува за проекти кои се спроведуваат во сите видови на живеалишта, без оглед на тоа дали тие се претходно нарушени или уништени, како и дали се заштитени или не, или подлежат на одредени планови за управување или не.
5. Банката одлучува за применливоста на овој КР во текот на процесот на проценка на животната средина и социјалните прашања. Банката ќе ги утврди општите барања кои мора да се исполнат со цел да се исполни овој КР, при што клиентот е одговорен да предложи серија на конкретни мерки кои ќе ги достави до Банката за разгледување, а со кои ќе се обезбеди усогласеност со оваа политика како дел од Акциониот план на клиентот за заштита животната средина и социјалните прашања (Акционен план) и / или неговиот општ систем на управување. Барањата за прелиминарна проценка и имплементација на управувањето со животната средина и социјалните прашања се наведени во КР 1 и КР 10. Банката може да ангажира независен експерт за биодиверзитет за да и помогне во спроведувањето на анализата на постоечката ситуација.

Барања

Проценка на важните прашања и последици

6. Преку процесот на претходна проценка на животната средина, клиентот треба да ги идентификува влијанијата кои проектот може да ги има врз биодиверзитетот и да го одреди нивното значење. Анализата на постоечката состојбата треба целосно да ги опфати и утврди можните ризици и последици, во согласност со примената на начелото на претпазливост, а земајќи ги во предвид прашањата од интерес за релевантните субјекти. Во рамките на овој процес може да има потреба за ангажирање на искусни и квалификувани експерти од оваа област. При планирање и спроведување на проценка на влијанието каде што акцентот е ставен врз прашањата поврзани со биодиверзитетот, клиентите треба да се потпираат на насоките за најдобри практики во однос на

вклучувањето на прашањата за биодиверзитетот во оценката на влијанието². Во процесот на прелиминарната оценка, исто така, треба да се земат предвид прашањата поврзани со климатските промени и прилагодувањето кон нив. Каде што се применливи барањата од точките 13, 14 и 15, клиентот треба да ангажира квалификувани и искусни независни експерти кои ќе му помагаат во изготвувањето на прелиминарната оценка.

7. Анализата на постоечката состојбата треба да вклучува разгледување на природата, обемот, времетраењето и интензитетот на потенцијалните влијанија, да ја процени веројатноста за нивната појава, и да ја одреди значајноста на дадените влијанија.
8. Клиентот треба да одреди мерки за избегнување, минимизирање или ублажување на потенцијалните негативни влијанија, а каде е потребно и како последна опција, да предложи мерки за надомест како што се неутрализација на последиците врз биодиверзитетот, со цел да се избегне каква било нето загуба или нето добивка во однос на засегнатиот биодиверзитет.

Хиерархијата на мерки за ублажување на влијанијата врз биолошката разновидност	
Мерка	Одговор
1 Избегнување	Клиентот ќе се стреми да избегне негативни ефекти врз биодиверзитетот.
2. Минимизирање	Кога не е можно да се избегнат значителни ефекти врз биодиверзитетот, клиентот треба да најде начини за измена на проект со цел влијанието врз биодиверзитетот да се сведе на минимум.
3. Ублажување	Кога не е можно да се избегнат или сведат на минимум значителните ефекти врз биодиверзитетот, клиентот треба да преземе чекори за да ги ублажи.
4. Неутрализација	Каде што се уште преостануваат значителни последици врз биолошката разновидност, и покрај сите разумни напори за да се избегнат, сведат на минимум и да се ублажат, клиентот треба да утврди мерки или проекти за нивна неутрализација. Секој програм за неутрализација мора да биде изготвен и усогласен заедно со ЕБОР.

² Насоките за најдобри практики за инкорпорирање на биодиверзитетот во оценката на влијанието вклучуваат:
 - "Доброволните упатства за оценување на влијанието врз животната средина, која вклучува прашања на биодиверзитетот" (содржана во одлуката VIII/28 на усвоената Конвенција за биолошка разновидност на 8-мата Конференцијата на Страните на Конвенцијата во 2006 година.).
 - Биодиверзитет во процесот на оценка на влијанието, (специјални публикации на Меѓународната Асоцијација за оценка на влијанието- IAIA, серија бр. 3).
 - Различни изданија на *Иницијативата за енергија и биодиверзитет*

Заштита и зачувување на природните живеалишта

Опити прашања

9. Сите живеалишта (без разлика дали се прилагодени, природни, или ако нивното зачувување е од клучна важност) поддржуваат комплексен соживот на живи организми кои може да варираат во однос на разновидноста на видовите, нивното изобилство, како и вредноста на дадениот екосистем и неговата економска вредност. Заради ова, анализата на постоечката ситуација спроведена од страна на клиентот треба да ги земе во предвид не само природните недопрени живеалишта, вклучително оние чие зачувување е од суштинска важност, а врз кои проектот може да има влијание, но исто така и оние живеалишта, кои се погодени и уништени од човековата активност, но и новите вештачки живеалишта, како што се вештачки езера и тревни површини. Анализата, исто така, треба да вклучува и проценка на мерки за ублажување на последиците кои би се примениле во рамките на предложениот проект.
10. Мерките за ублажување може да опфатат избегнување на чувствителни области или активности кои може да доведат до нарушување во чувствителни периоди (на пр., сезона на парење), дислоцирање на одредени видови животни на привремена или трајна нова локација, враќање на живеалиштето во неговата оригинална состојба и повторно населување /обновување со животински видови по завршувањето на проектот, како и создавање на слични живеалишта со цел да се неутрализираат преостанатите последици. Поединците и заедниците кои се директно засегнати од загубата на биолошката разновидност, мора да добијат соодветен надомест на начин кој е социјално и културно прифатлив.

Променети живеалишта

11. Променети живеалишта се природни живеалишта кои претрпеле очигледни промени, често преку воведување на нови видови на растенија и животни, како што се земјоделските области. Во ситуација кога еден проект може да има влијание врз променети или новосоздадени живеалишта, клиентот треба да се стреми кон минимизирање на понатамошно нарушување или пренамена на живеалиштето. Кога постои оправданост од гледна точка на зачувување и во зависност од природата и обемот на проектот, клиентот треба да изнајде начини за унапредување на живеалиштата, заштита и зачувување на биолошката разновидност и поттикнување на одржливо користење и управување со дадената област. Ова може да вклучува собирање храна, пчеларство, набљудување на птици, итн.

Природни живеалишта

12. Природни живеалишта се копнени и водни области во кои биолошките заедници главно се состојат од домашни растителни и животински видови, а чија основна еколошка функција не е значително променета од човековата активност. Просторот на природните живеалишта не смее да има доживеано значителна штета или пренамена на

живеалиштата до степен до кој (i) се нарушува еколошкиот интегритет и функционирањето на екосистемите, или (ii) природното живеалиште е осиромашено до таа мера што повеќе не е способно за поддршка на опстанокот на автохтони видови, освен ако :

- нема други технички и финансиски изводливи решенија; и
- целокупните придобивки од проектот ги надминуваат трошоците, вклучувајќи ја и цената што е платена од страна на животната средина и биодиверзитетот; и
- се преземат соодветни мерки за да се ублажат последиците и да се избегне нето загуба, а по можност да има нето добивка во однос на вредноста на биолошката разновидност во областа на живеалиштето, или, доколку е соодветно, да се развие живеалиште чија заштита е од уште поголема важност.

Живеалишта од суштинско значење

13. Без оглед на тоа дали се природни или изменети живеалишта, некои од нив може да сметаат за живеалишта од суштинска важност поради (i) високиот степен на биолошка разновидност, (ii) важноста за обезбедување на опстанок на загрозени или критично загрозени видови, (iii) значењето за животот на ендемични и географски ограничени видови и подвидови, (iv) важноста за миграцијата или групирањето на одредени видови, (v) улогата во приближување на видови поврзани со клучни еволутивни процеси, (vi) улогата во зачувување на биодиверзитетот кој е од големо социјално, економско и културно значење за локалното население, или (vii) важност за видовите кои играат клучна улога во целокупниот екосистем (клучни видови).
14. Живеалиштата од суштинско значење не смеат да доживеат пренамена или да се уништат. Според тоа, во областите на вакви живеалишта, клиентот не смее да спроведува проектни активности, доколку тие не ги исполнуваат следниве барања:
  - да се почитуваат сите задолжителни постапки предвидени со меѓународните обврски и домашните закони кои претставуваат предуслов за одобрување од страна на државата на спроведувањето на проектните активности во рамките на живеалиштата од суштинско значење или во нивна близина³.
  - да нема мерливи негативни ефекти врз живеалиштата со суштинско значење, ниту пак веројаност тие да настанат, а кои би можеле да ја нарушат неговата способност да функционира на начините кои се опишани во во точката 13.
  - заради примена на начелото на претпазливост, не се очекува дека дадениот проект ќе доведе до намалување на популациите на загрозените или високо загрозените видови, како и до губење на делови од ваквите живеалишта со што би се загрозил опстанокот на функционален и репрезентативен локален екосистем.

---

³ На пример, државите треба да докажат дека не постојат никакви други прифатливи решенија, или дека проектот е во национален интерес

- Освен во случај на горенаведеното, сите други можни ефекти треба да се ублажат во согласност со хиерархијата на мерки за ублажување.

Заштитени и назначени области

15. Надлежните државни органи може да назначат одредена област како заштитено подрачје поради различни причини, меѓу кои и исполнување на обврските на земјата што произлегуваат од меѓународните конвенции. Врз основа на јасно дефинирани критериуми, може да се даде со законски акт дозвола за вршење на развојни активности во рамките на или во близина на заштитените подрачја. Покрај исполнувањето на релевантните барања утврдени во горенаведената точка 14, клиентот треба да:

- се консултира со спонзорите и раководителите на заштитените подрачја, локалните заедници и другите засегнати страни во врска со предлог-проектот, во согласност со КР 10;
- покаже дека предложените активности за развој во областа се дозволени со закон и дека земјата домаќин, и доколку е потребно, клиентот ја почитувале целосно пропишаната постапка која е предуслов за добивање на дозвола, како и дека развојните активности се правилно спроведени во согласност со хиерархијата на мерки за ублажување (избегнување, сведување на минимум, ублажување и неутрализација);
- спроведува дополнителни програми, секогаш кога е потребно, за промовирање и надградување на целите за зачувување на заштитените подрачја.

Инвазивни туѓи видови

16. Случајното или намерното ослободување или воведување на туѓи видови во природните живеалишта може да предизвика значителни негативни ефекти врз биодиверзитетот.

- Клиентот не смее намерно да воведо туѓи или непознати животински видови во области во кои тие вообичаено не се наоѓаат, освен ако тоа не се спроведува во согласност со законската рамка со која се уредува таквото воведување. Видовите кои се знае дека се инвазивни не треба под никакви околности да се воведат во нови средини.
- Во рамките на анализата на постоечката ситуација, клиентот треба да ја процени можноста за случајно пренесување и ослободување на туѓи животински видови (на пр., преку анализа на ризиците) и да одреди мерки за намалување на ризикот од нивно ослободување, ако таков постои.
- Кога станува збор за меѓународниот транспорт на стоки и услуги, Банката се раководи од *Меѓународната конвенција за контрола и управување на баластна вода и седименти на бродовите*. Клиентот се очекува да ги почитува соодветните обврски кои произлегуваат од рамката на оваа Конвенција.

Генетски модифицирани организми (ГМО)

17. Постојат неколку директиви на ЕУ со кои се уредува намерното ослободување на генетски модифицираните организми (ГМО) во животната средина (ЕУ Директива 2001/18/ЕС), пласирање на пазарот на храна и прехранбени производи кои содржат или се состојат од ГМО (ЕУ Регулатива 1829/2003), извоз на ГМО или нивен ненамерен прекуграничен пренос, ограничено користење на ГМО (на пример, во истражувања (Директивата 98/81/ЕС)) и етикетање и следење (на пр. Регулатива 1829/2003, 1830/2003). Во рамките на земјите членки на ЕУ и земјите кандидати, корисниците треба да постапуваат во согласност со релевантните национални и локални регулативи и политики. Затоа, не треба да се користат или испуштаат во животната средина никакви ГМО без дозвола добиена од надлежниот орган, или во области кои се прогласени за ослободени од ГМО од страна на надлежната локалната власт. Во други земји каде ЕБОР работи, клиентите треба да постапуваат според начелото на претпазливост и да вршат процена на ризикот во согласност со регулативите на ЕУ и овој КР. Банката, исто така, ќе ги земе во предвид овие елементи при спроведување на својата анализа на ситуацијата.

Одржливо управување и експлоатација на живите ресурси

18. Клиентот треба да управува со живите ресурси на одржлив начин. Клиент кој бара финансирање за проект кој вклучува употреба на живи ресурси треба да спроведе анализа на постоечката состојбата со цел да се процени одржливоста на експлоатацијата на овие ресурси, земајќи ги во предвид следниве начела:

- користењето на секој ресурс треба да се разгледува од гледна точка на функцијата која ја има во дадениот екосистем.. На пример, уништувањето на шумите може да предизвика негативни ефекти врз ерозијата на почвата, хидрологијата на водните сливови и риболовот. На сличен начин, прекумерното фаќање на само еден вид на риби може да ја наруши еколошката рамнотежа и долгорочниот интегритет на екосистемите.
- треба да се примени начелото на претпазливост, при што треба да се разгледаат и збирните и кумулативните ефекти.
- Корисниците на живите ресурси треба да се стремат да го сведат на минимум отпадот и штетата врз животната средина, како и да имаат оптимални резултати при искористувањето на овие ресурси.
- Садењето и одгледувањето на видови или популации кои не се природни за областа и чија инвазивност и / или доминација врз автохтоните видови не е тестирана, треба да биде ограничено или да биде предмет на соодветни претходни студии и одобрување пред да почне нивната експлоатација.
- Мора да бидат земени во предвид потребите на домородните народи и локалните заедници кои живеат во рамките или во близина на области каде што се вршат развојни активности, или чија експлоатација на ресурси кои произлегуваат од биодиверзитетот

може да биде засегната од проектот, како и потенцијално позитивната улога која може да ја играат во зачувувањето и одржливото искористување на екосистемите.

19. При оценувањето на одржливоста на искористување на ресурсите во рамките на проектот, Банката ќе се раководи од *Начелата и насоките од Адис Абеба за одржливо користење на биолошката разновидност*, чија цел е да се обезбеди одржливо користење на ресурсите кои произлегуваат од биолошката разновидност⁴. Банката, исто така, ќе ги поттикне проектите, како и претставниците на дадените влади и другите надлежни органи да предвидат свои средства за трошоците за управување со екосистемите, според потребите. Клиентите кои се занимаваат со шумарство и риболов, исто така, ќе ги применат релевантните одредби во текстот.

Природни шуми и пошумување

20. Пренамената на нарушено земјиште и на природни живеалишта во пошумени области треба да биде предмет на анализата на постоечката ситуација што е опишана погоре. Живеалиштата од суштинско значење не смеат да бидат изложен на пренамена или уништување. Клиентите од шумарскиот сектор треба да се погрижат сите природни шуми и плантажи под нивна управа и контрола да имаат добиено сертификација од независно тело, во согласност со меѓународно прифатените принципи како што се принципите на Советот за супервизија на шумите (Forest Stewardship Council). Ако анализата утврди дека управувањето со шумите не се спроведува во согласност со овие стандарди, клиентот треба да изготви план за управување со цел да се обезбеди постепено хармонизирање со овие стандарди, во рок кој Банката смета дека е прифатлив. Експлоатацијата на шумски производи мора да се врши на одржлив начин.

Риболов

21. Клиентите кои се занимаваат со риболов или лов на други водни видови, мора да докажат пред Банката дека сите нивни активности (од риболов до обработка) се вршат на одржлив начин. Ова може да се постигне преку обезбедување на независна потврда⁵ (ако постои), или преку спроведување на истражувања како дел од анализата на ситуацијата. Риболовните активности не секогаш се ограничени единствено на риболов. За време на обновување на популацијата или воведување на нови видови или популации (особено во затворени животни средини како езера), потребно е да се осигура дека новиот фонд нема да ги уништи или дислоцира постоечките автохтони видови риби.

---

⁴ Одржливо користење и управување е дефинирано како искористување на ресурсите со темпо и на начин кој им овозможува на луѓето и заедниците да ја обезбедат нивната сегашна социјални, културна и финансиска благосостојба, при што се зачувува потенцијалот овие ресурси вистински да ги задоволат потребите на идните генерации кои можат логично да се предвидат, како и да се зачуваат капацитетите на воздухот, водата и почвата, екосистеми за одржување на животот, но и долгорочниот интегритетот на живеалиштата од суштинска важност.

⁵ Како што се *Начелата и критериумите за одржлив риболов* на Советот за супервизија на морињата (Marine Stewardship Council)

Снабдувачки синџири

22. Кога проектот треба да користи надворешните снабдувачи на живи ресурси (во натамошниот текст: 'ресурси') врз чија работа клиентот нема никаква контрола, а овие ресурси се од централно значење за клучните функции на проектот, клиентот треба да усвои и имплементира политики, процедури и акционен план за одржлива набавка на ресурси со цел да осигура:

- набавка само на оние ресурси чие потекло е законско и одржливо;
- следење на потеклото на ресурси;
- набавка на ресурси кои не потекнуваат од заштитени области или области со висока призната еколошка вредност, како и дека биолошката разновидност и функциите на засегнатите екосистемите се одржуваат во согласност со меѓународно и национално признати начела.

Клиентот треба да даде приоритет на набавка на ресурси кои се стекнати со сертификат според меѓународно признатите начела на одржливо управување, секогаш кога е тоа можно.

Биодиверзитет и туризам

23. Проценката на влијанието врз животната средина и социјалните прашања во врска со основање на нови или значително проширување на постојни туристички активности и инфраструктура треба да биде изготвена во согласност со *Насоките за биолошка разновидност и развој на туризмот*⁶. Во нив се дава приказ на природата на потребните основни податоци, опсегот на прашања кои треба да се земат во предвид, како и природата на мерките за ублажување на последиците и соодветен мониторинг и известување кои треба да бидат дел од следствениот акционен план на проектот.

---

⁶ Содржани во Решенијата од 7-та средба на Потписничките на Конвенцијата за зачувување на биолошката разновидност и може да се најде на интернет страната на ЕБОР.

КР 7: Домородни народи

Вовед

1. Проектите на приватниот сектор може да отворат можности за учество на домородните народи во проектни активности од кои самите тие може да имаат корист, а кои можат да им помогнат да ги постигнат своите стремежи за економски и социјален развој. Во овој Критериум за реализација (КР) се согледува дека домородните народи може да играат улога во процесот на транзиција кон отворена пазарна економија, преку промовирање и управување со активности и претпријатија како партнери во развојот, заедно со приватниот сектор и нивните владини претставници.
2. *Партнерство.* Овој КР гледа на домородните народи како на партнери, почитувајќи ги како луѓе и народи чии вредности може значително да придонесат не само кон нивниот, туку и кон севкупниот национален социо-економски развој. Овој КР, исто така, го зема во предвид фактот дека домородните народи, како социјална група со идентитети кои се разликуваат од доминантните групи во националното општество, често се едни од најмаргинализираните и најранливите сегменти од населението. Нивниот економски, социјален и правен статус често им ги ограничува капацитетите за одбрана на своите интереси и права врз земјата, природните и културните ресурси, а може и да ја ограничи нивната способност да учествуваат во развојот на проектот и да стекнат полза од него. Членовите на домородните народи се уште повеќе ранливи, ако нивната земја и ресурси се пренаменат, врз нив да полагаат право лица кое не припаѓаат на нивните заедници, или пак ако се значително деградирани.
3. *Потреба за посебни мерки.* Со овој КР се признава дека идентитетите, културите, земјата и ресурсите на домородните народи се меѓусебно поврзани на уникатен начин и се особено ранливи на промените предизвикани од различни инвестиции, кои може да ги загорзат нивниот јазик, култура, религија, духовни верувања и институции. Поради овие карактеристики, домородните народи се изложени на разни опасности и сериозни последици, вклучувајќи ги и губењето на идентитетот, културата и начин на живот заснован на нивните природни ресурси, како и изложеност на болести и осиромашување. Понатаму, се согледува дека улогите на мажите и жените во домородните култури често се различни од нивната улога во доминантните групи, како и дека жените и децата се многу често маргинализирани и во нивните заедници и како резултат на надворешни случувања. Поради сите овие реални причини, прашањата поврзани со домородните народи често се многу сложени. Затоа е потребно воведување на специјални мерки за да се осигура дека мажите и жените од домородните народи не се наоѓаат во неповолна положба и се вклучени во проекти финансирани од страна на Банката, при што имаат корист од нив на соодветен начин.
4. *Потреба за доброволна, претходна и информирана согласност.* Оваој КР ги почитува начелата утврдени во Декларацијата на ОН за правата на домородните народи¹, кои налагаат дека е потребно добивање на претходна согласност на домородните народи

---

¹ Декларација на Генералното Собрание на ОН за правата на домородните народи усвоена на 13 септември, 2007 г.

која е заснована на соодветни информации, за извршување на проектните активности опишани во точките 31 до 37 дадени подолу, имајќи ја во предвид специфичната ранливост на домородните народи во однос на штетните ефекти од овие проекти.

5. *Земјете каде што ЕБОР работи:* Со овој КР се прифаќа дека околностите под кои домородното население живее во земји каде ЕБОР делува се уникатни заради нивните специфични истории. Поточно, членовите на домородните народи повеќе не живеат само во согласност со нивните обичаи, ниту пак нивниот идентитет може да се поврзе исклучиво со традиционалната економија и начин на живот. Понатаму, се согледува дека членовите на домородните народи често живеат во етнички мешани средини, при што постоењето на номадскиот начин на живот или полуномадските преселби со сезонски добиток, како и историјата што се карактеризира со присилно раселување укажува на фактот дека не е секогаш соодветно да се очекува континуирана и постојана врска со одредени територии.

Цели

6. Конкретните цели на овој КР се следните:

- да се обезбеди целосно почитување на достоинството, правата, аспирациите, културата и економијата заснована на природните ресурси на домородните народи во процесот на транзиција;
- да се избегнат несаканите ефекти од проектите врз животот на заедниците на домородните народи и нивните приходи, или пак во ситуации каде што не е можно тоа, да се сведат на минимум, ублажат или надоместат таквите последици;
- да им се овозможи на членовите на домородните народи да имаат корист од проектите на начин соодветен на нивната култура;
- да се даде поддршка на клиентот во воспоставувањето и одржувањето на трајни односи со членовите на домородно население кои се опфатени со активностите на проектот, во текот на неговото времетраење;
- поттикнување на клиентот да преговара со најдобри намери со членовите на домородните народи, како и да се погрижи за нивно информирано учество, кога проекти треба да се извршуваат на земјата што тие ја користат врз основа на обичајното право или традицијата, во ситуации каде што проектот ќе влијае врз нивните вообичаени или нетрадиционални начини на живеачка, или во случај на комерцијална експлоатација на културните ресурси на домородните народи;
- признавање и почитување на обичајното право и обичаите на домородните народи кои ќе бидат целосно земени во предвид;
- почитување и зачувување на културата, знаењата и практиките на домородните народи, во согласност со нивните желби.

Опсег на примена

7. Овој КР се применува кога постои веројатност дека проектот ќе влијае врз домородните народи.
8. Применливоста на овој КР се утврдува од страна на Банката во текот на прелиминарната проценка на животната средина и социјалните прашања, во согласност со критериумите утврдени во точките 9 до 12 на овој КР дадени подолу. Активностите кои ќе се преземат за да ги задоволат овие барања ќе се спроведуваат во согласност со овој КР, како и КР 1, 5, 8 и 10, во зависност од потребите.
9. Не постои универзално прифатена дефиниција за "домородните народи". Исто така, кога зборуваме за домородните народи, во различни земји за нив може да се користат различни термини.
10. Во оваа политика и во овој КР, терминот "домородни народи" се користи во техничка смисла, при што се однесува на социјалните и културните малцински групи кои се разликуваат од доминантните групи во рамките на националните општества, при што во различна мера се одликуваат со следниве карактеристики :
  - себеидентификација како припадници на одредена домородна етничка или културна група, како и признавање на тој идентитетот од страна на другите членови на општеството;
  - колективна поврзаност со одредени географски живеалишта, традиционална земја или територија на која живееле нивните предци во областа каде што се спроведува проектот, како и со природните ресурси во дадените области и територии²
  - потекло од групи на население кои традиционално³ го базираат своето постоење на неплатени активности (или често номадски или полуномадски живот со чување на сезонски стада) , а чиј статус бил уреден од нивните обичаи и традиции или пак со посебни закони и прописи;
  - обичајни културни, економски, социјални и политички институции, кои се одделни од тие на доминантното општество или култура;

---

² Група која ја изгубила „Колективната поврзаност со одредени географски живеалишта, традиционална земја или територија на која живееле нивните предци“ како резултат на присилно отстранување има право на помош во рамките на овој КР, ако може да се очекува дека ќе биде засегната од проектот. „Присилното отстранување“ се однесува на губењето на колективната поврзаност со одредено географско живеалиште или територија на која живееле нивните предци која се случила во текот на животот на членовите на засегнатата група како резултат на конфликт, државни програми за раселување, одземање на нивните земјишта, природни катастрофи или интегрирање на дадените територии во урбани области. За потребите на овој КР, под 'урбана област' се мисли на град или поголемо населено место, при што ќе се земат предвид следните карактеристики кои не се дефинирачки; (а) правното дефинирање на областа како урбана според домашното законодавство; (б) голема густина на население; и (в) поголем процент на неземјоделски економски активности во однос на земјоделските активности.

³ Ова се однесува на случаи и кога веќе не се вршат тие активности, во согласност со претходната фуснота.

- посебен јазик или дијалект кој е често различен од официјалниот јазик или дијалект на државата или регионот.
11. Фактот дека некои групи или членови на групи водат номадски живот или се занимаваат со одгледување на сезонски полу-номадски добиток и живеат во мешани или урбани средини и / или ги посетуваат нивните традиционални земји само на сезонска основа, откако присилно биле отстранети од неа, не може на прв поглед да се смета како пречка за спроведувањето на овој КР.
  12. При одредувањето дали една одредена група може да се смета за домороден народ во смисла на овој КР, Банката може да се консултира со експерти.

Барања

13. Кога постои веројатност дека проектот ќе влијае врз членовите на домородни народи⁴, клиентот е потребно да направи проценка(види подолу) на влијанието врз домородните народи. Во зависност од исходот на проценката, клиентот првично се очекува да ги избегне штетните последици, а кога тоа не е изводливо да подготви План за развој на домородните народи (види точка 21 подолу), со цел сите можни негативни последици да ги сведе на минимум и/или ублажи, како и да ги утврдува можните придобивки. Клиентот, исто така, се очекува да организира добро информирани консултации и да го олесни активното учество на засегнатите локални домородни заедници, да воведо посебен механизам за поплаки, како и да утврди и воспостави соодветни модели за обезбедување на надомест на штета и заедничко уживање на придобивките од проектот.
14. Во случаите кога клиентот започнал со проектни активности кои можат да имаат влијание и/или ќе влијаат врз домородните народи пред вклучување на Банката во проектот, треба да се изврши анализа на постоечката состојба за да се утврди а) постоењето на можни неусогласености и б) корективни мерки кои треба да се преземат за да се обезбеди усогласеност со овој КР. Потоа треба да се изработи и договори акциски план.
15. Во случај кога клиентот нема на располагање соодветни ресурси во рамките на организацијата, треба да побара совет од независни експерти со искуство во областа на социјалните прашања во текот на развојот и имплементацијата на проектот.

Проценка

16. Кога во националното законодавство има одредба за посебен вид на социјална проценка, клиентот треба да ја спроведе дадената проценка и да ја достави до ЕБОР, како дополнение на било која друга социјална проценка која ќе ја побара Банката.
17. Во случаи кога имплементација на проектот не е почната, клиентот треба преку социјална проценка да ги идентификуваат сите заедници на домородните народи кои

---

⁴ Домородни народи кои се засегнати од проект се тие чиј социо-економски статус и/или традиционална култура или начин на живот е засегнат од проектот

може да бидат засегнати од проектот, било позитивно или негативно, во областа каде што се спроведува проектот, како и природата и степенот на очекуваните социјални, културни (вклучувајќи го и културното наследство) влијанија и влијанието врз животната средина, како и планираните мерки (i) да се избегнат или ублажат неповолните влијанија и (ii) заеднички да се ужива во сите придобивки од проектот.

18. Во случаите кога градежните работи, проектните активности или активностите поврзани со предложениот проект веќе се започнати, клиентот треба да достави до Банката документи и податоци (вклучувајќи и податоци за претходните операции на компанијата) и листа на документи веќе поднесени до соодветните органи, со цел да се докаже дека е побарано и прифатено мислењето на домородните народи опфатени со проектот, следејќи го, до најголем можен степен, процесот наведен во овој КР.
19. Ако барањата од точка 18 се исполнети, Банката ќе бара од клиентот да нарача спроведување на непристрасна и независна студија на последиците од проектот врз заедниците на домородните народи и нивните погледи во однос на проектот. Оваа студија, која треба да се спроведува на начин кој одговара на соодветната култура, ќе го испита влијанието на сите претходни проекти врз животот и приходите и членовите на домородните народи, напорите вложени од страна на клиентот за ублажување на негативните последици и за одредувањето на придобивките од проектот и нивното споделување, како и степенот до кој домородните народи учествувале во планирањето и спроведувањето на проектот.

Избегнување на негативните последици

20. Сите напори првично треба да бидат насочени кон тоа да се избегнат несаканите последици од проектот врз домородните народи. Кога не е изводливо избегнувањето на негативните последици, клиентот треба да ги сведе на минимум, да ги ублажи или да ги надомести на соодветен и пропорционален начин.

Подготовка на План за развој на домородните народи (ПРДН)

21. Чекорите кои клиентот ги предлага за минимизирање, ублажување и надоместување на негативните ефекти, како и за утврдување и споделување на придобивките од проектот треба да бидат изготвени со добро информирано учество на засегнатите домородни народи и да бидат содржани во план со одредена временска рамка, како што е Планот за развој на домородните народи (ПРДН) или план за развој на пошироката заедница со посебни компоненти кои се однесуваат на домородните народи. Со цел да подготви таков план, клиентот треба да ангажира квалификувани експерти во областа на социјални прашања со релевантна техничка стручност.

Нивото на деталност и обемот на ПРДН ќе се разликува во зависност од конкретниот проект, како и од природата и обемот на активностите на проектот. Општо земено, ПРДН треба да ги вклучува следните компоненти:

I. Дел - Резиме на социјалната проценка

- Податоци за почетната состојба
- Клучни наоди: анализа на ефектите, ризиците и можностите.

II. дел - Консултации и учество

- Резултати од консултациите и планови за понатамошно вклучување на заинтересираните страни.

План за имплементација

- Мерки за избегнување, минимизирање и ублажување на негативните влијанија и подобрување на позитивните влијанија
- Мерки за обезбедување на континуирано управување со природните ресурси од страна на локалните заедници
- Мерки за остварување на придобивки од проектот и / или можности за развој
- Механизам за доставување поплаки
- Трошоци, буџет, временска рамка и организациски одговорности
- Следење, евалуација и известување

Објавување на информации, суштински консултации и информирано учество

22. Клиентот треба да воспостави континуиран однос со заедниците на домородните народи засегнати од проектот што е можно порано во процесот на планирање на проектот, а кој треба да продолжи за цело времетраење на проектот. Со вклучувањето на овие заедници треба да се осигураат суштински консултации со нив за да им се овозможи информирано учество во решавањето на прашања што директно ги засегаат, предлагање на мерки за ублажување, заедничко користење на придобивките и можностите кои произлегуваат од проектот, како и решавање на прашањата поврзани со неговата имплементација.
23. Клиентот треба да се погрижи членовите на домородните народи засегнати од проектот да бидат адекватно информирани на начин соодветен на нивната култура за КР на ЕБОР, како и за проектните планови кои ги засегаат.
24. Процесот на вклучување на заедниците на домородните народи треба да биде соодветен на нивната култура, да го уважува принципот на колективно донесување одлуки и да биде пропорционален на ризиците и потенцијалните влијанија врз домородните народи. Клиентот е обврзан да докаже пред ЕБОР дека процесот е соодветно спроведен.
25. Процесот на вклучување генерално ќе го опфати следново:
  - Вклученост на претставничките тела на домородните народи (на пр. советот на старци или советот на селото, меѓу другите), организациите на домородните народи, како и

- одделни членови на домородното население опфатени со проектот;
- разбирање и почитување на релевантното обичајно право;
  - пружање на доволно време на домородните народи за нивниот процес на колективно донесување одлуки;
  - овозможување на членовите на домородните народи да ги искажат своите ставови, забелешки и предлози на јазик по нивен избор, без надворешни манипулации, мешање или заплашување, како и на начин соодветен на нивната култура;
  - информирање на домородните народи со сите релевантни планови и информации за можните последици по нивните заедници во врска со прашања за животната средина и социјална прашања на начин и јазик кој е соодветен на нивната култура, без користење на жаргон;
  - почитување на хетерогеноста на заедниците, при што треба да се води сметка за следново:
- домородните народи живеат во мешани заедници со членовите на други групи;
  - во рамките на домородните заедници има повеќе различни гласови; процесот на консултација и учество мора да опфати различни групи или лица од различен род, возраст и социјално исклучени лица;
  - доставување на релевантните податоци до ЕБОР, како и учество на Банката во процесот на консултации, секогаш кога е тоа можно;
- документирање⁵ на целиот процес на консултации

Механизам за поплаки и заштита од дискриминација врз основа на етничка припадност

26. Клиентот треба да се погрижи механизмот за поплаки кој е воспоставен во проектот, како што е опишано во КР 10, да е во согласност со културата и да е достапен за домородните народи; тоа може да подразбира помалку потпирање на писмени процедури, а повеќе на вербални средства за комуникација.
27. Банката нема да финансира проекти во рамките на кои клиентот го исклучува домородното население врз основа на етничката припадност. Во проектите финансирани од страна на Банката во кои постојат имплицитни фактори заради кои домородните народи и неговите поединечни членови се исклучени од можноста да уживаат во придобивките како што се можностите за вработување заради етнички причини, проектните активности треба да вклучуваат и корективни мерки како што се: (i) да се известат организациите и одделните членови на домородните народи за нивните права според законите за работни односи, социјалното, финансиското и бизнис законодавство, како и за постојните механизми за правна заштита, (ii) соодветно и

---

⁵ Тоа може да се состои од пишани преписи и записи и/или аудио снимки

ефикасно информирање, обука и мерки за отстранување на пречките за користење на бенефициите и ресурсите како што се кредити, вработувања, деловни услуги, здравствени и образовни услуги, како и сите други придобивки создадени или помогнати од проектот, и (iii) обезбедување на домородните работници, претприемачи и корисници на иста заштита која националното законодавство ја предвидува за други лица во слични сектори и категории, земајќи ги предвид аспектите поврзани со родот, етничката поделба на пазарите за стоки и трудот, како и факторите поврзани со јазикот.

Надомест на штета и споделување на придобивките

28. Утврдувањето на мерки за ублажување на негативните последици, споделувањето на придобивките и зачувување на традиционалните начини на живот ќе се врши врз основа на пристапи базирани на учество. Банката ќе бара клиентот директно да им надомести на членовите на домородните народи опфатени со проектот, за секоја загуба на начинот на живеење настаната како резултат на проектните активности (во висина утврдена во согласност со овој КР), како и за враќање на земјиштето кое го користеле во претходната состојба. Правото на надоместок може да се одреди на индивидуална или колективна основа, или пак како комбинација од двете. Надомест ќе се доделува како за предизвикување негативни последици врз традиционалниот начин на заработка за егзистенција, така и за негативното влијание врз економските активности за заработка на личен приход или профит. Природата на "традиционалниот начин на заработка за егзистенција" треба да се толкува флексибилно (за да се вклучат и нивните современи форми како етно-туризмот и производството на храна). При утврдување на надоместокот, клиентите треба соодветно да ги земат предвид негативните социјални влијанија на проектот врз традиционалниот начин на живот и семејниот живот на домородните народи. Овој процес треба да се спроведува во соработка со претставници на домородните народи и релевантни експерти. Одредбите од оваа точка се применуваат и на случаите кога клиентот мора да плати надомест на локалните или регионалните власти.
29. Прифатливи и законски изводливи начини за надомест на штета и имплементација на ПРДН треба да се разгледаат во рамките на консултациите со членовите на домородните народи. Врз основа на овие консултации, потребно е да се развие и усогласи механизам за трансфер на надоместоците и/или ресурсите. Доколку е потребно, клиентот треба да обезбеди помош / поддршка со цел да се воспостават соодветни системи за управување и добро владеење.
30. Клиентот треба, преку процес на суштински консултации и информирано учество на засегнатите заедници на домородните народи⁶ опфатени со проектот, да им обезбеди можности за развој на начин соодветен на нивната култура. Овие можности треба да бидат пропорционални на степенот на влијанието на проектот, а нивната цел треба да биде соодветно подобрување на животниот стандард и изворите на приходи на домородните народи, како и поттикнување на долгорочната одржливост на природните ресурси од кој тие може да зависат. Клиентот треба да води евиденција за утврдените можности за развој во согласност со барањата на овој КР, како и да ги стави навремено на располагање. Треба да се пружи сериозна поддршка на активностите за

---

⁶ Како што е опишано во точките 22-25 погоре.

обезбедување на егзистенција кои произлегуваат од обичаите, вклучувајќи ги и традиционалните економски активности и нивните модерни деривати како што се изработката на ракотворби и етно-туризам.

Посебни барања

31. Бидејќи домородните народи опфатени со проектот може да бидат особено ранливо во околностите кои се опишани подолу, во дополнение на општите услови опишани претходно, ќе се применуваат следните посебни барања. Тоа што е заедничко за сите овие барања е потребата клиентот да:

- преговара со добри намери со членовите на домородните народи;
- да се погрижи за добро информирано учество на домородните народи; и
- да се стекне претходно со доброволната и добро информирана согласност⁷ на членовите на домородните народи, пред да започне некоја од активностите опишани подолу.

Во случај да дојде до појава на било која од следниве околности, клиентот треба да ангажира квалификуван и независен експерт по социјални прашања да им помогне во спроведувањето и документирањето на активностите опишани во точките 32 - 37.

Влијанијата врз земјиште кое се користи од страна на домородните народи врз основа на традиционално или обичајно право

32. Домородните народи често се тесно поврзани со земјата која традиционално ја користат, како и шумите, водите, дивата флора и фауна и другите природни ресурси, при што треба да се посвети особено внимание ако проектот влијае на овие односи. Иако врз оваа земја можеби не можат да полагаат законско право на сопственост во согласност со националните закони, фактот дека заедниците на домородните народи ја користат оваа земја, без разлика дали е тоа сезонски или циклично, за да обезбедат егзистенција или за културни, церемонијални или духовни цели кои го дефинираат нивниот идентитет и заедница, често може да се докаже и документа.

33. Ако клиентот предлага спроведување на проектот или комерцијална експлоатација на природните ресурси на земјата која под обичајното право се користи од страна на домородното население, при што може да се очекуваат негативни последици⁸ за нивната егзистенција, културни, церемонијални или духовни цели кои го дефинираат нивниот идентитет и заедница, клиентот треба да го почитува нивниот однос кон земјата на следните начини:

---

⁷ Согласноста во овој случај се однесува на процесот според кој засегнатата заедница на домородно население носи одлука, во согласност со нивните културни традиции, обичаи и практики, за тоа дали да се вклучи во предложениот проект

⁸ Негативните последици може да опфатат, но не и да се ограничат на последици кои се резултат на загуба на средства или ресурси, ограничување на користењето на земјиштето или вршењето на активности поврзани со традиционалниот начин на живот, а кои произлегуваат од проектните активности

- клиентот треба да преговара со добри намери со засегнатите домородни заедници и да го документира нивното информирано учество и согласност која ќе биде резултат на овие преговори.

- клиентот треба да ги документира напорите вложени за да се избегне, или да се сведе на минимум вкупната површина на земјиштето кое го користат, населуваат и / или поседуваат домородните народи, а кое треба да биде предмет на проектот.

- користење на земјиштето од страна на членовите на домородните народи треба да биде документирано од страна на експерти во соработка со засегнатите заедници на домородните народи, без тоа да има влијание врз било кои други права врз земјиштето на припадниците на овие заедници.

- заедниците на домородните народи вклучени во проектот треба да бидат информирани за нивните права во однос на даденото земјиште кои произлегуваат од националните закони, вклучувајќи ги и сите закони кои ги признаваат правата или користењето засновани на обичајно право.

- клиентот на заедниците на домородните народи опфатени со проектот во најмала рака треба да им ги понуди истите постапки и надомести кои се достапни за сите кои имаат целосно законско право врз нивното земјиште во случај на комерцијална експлоатација на нивната земја во согласност со националните закони, заедно со можности за развој кои се во согласност со нивната култура. Надомест во форма на земјиште или надомест во натура треба да бидат понудени наместо паричен надоместок кога е тоа изводливо.

- клиентот треба да им даде доволно време на заедниците на домородните народи опфатени со проектот да постигнат договор меѓу себе, без при тоа клиентот директно или индиректно да ја наметне неговата волја.

- со цел да добие согласност од заедницата за проектот / предложената употреба на земјиштето, како и пакетот мерки за ублажување, клиентот може да се обрати за помош до Народниот правобранител и / или слични јавни установи во рамките на релевантниот национален систем.

34. Во текот на спроведувањето на проектот, клиентот треба веднаш да го извести ЕБОР за било какви конфликти меѓу него и домородните народи што останале нерешени, при што бил целосно искористен механизмот за поплаки на проектот. Банката ќе ја процени ситуацијата и ќе одлучи за соодветниот пристап кон решавање на проблемот.

Релокација на домородните народи од нивната традиционална земја или таа која ја користи врз основа на обичајното право

35. Клиентот треба да ги испита сите остварливи алтернативни проектни решенија со цел да се избегне релокацијата на домородните народи од земјата која е за општа употреба врз основа на традицијата или обичајното право. Кога релокацијата е неизбежна, клиентот не треба да ја спроведе без претходно стекната доброволна и информирана согласност на засегнатите заедници на домородните народи како резултат на преговорите кои се водени со најдобри намери. Таквите преговори налагаат почитување на законите, традициите и обичаите на домородното население и нивните

права на сопственост врз земјата, при што е потребно нивно целосно учество во нив. Секоја релокација на домородните народи треба да биде спроведена во согласност со барањата за планирање и имплементација на раселувањето од КР 5. Членовите на домородните народи треба да добијат фер и праведен надомест за земјиштата, териториите и ресурсите традиционално во нивна сопственост или кои на друг начин ги населувале или користеле, а кои биле одземени, отуѓени, окупирани, користени или оштетени како резултат на проектот без нивна претходна доброволна и информирана согласност.

36. На раселените членови на домородните народи, секогаш кога е можно, треба да им се овозможи враќање на земјиштето кое го користеле традиционално или врз основа на обичајното право, во случај причината за нивното преместување да престане да постои, при што земјата треба целосно да им се врати.

Културни ресурси

37. Доколку во рамките на проектот се предлага користење на културните ресурси, знаење, иновации или практики на домородните народи за комерцијални цели, клиентот треба да ги информира домородните народи за: (i) нивните права според националните закони; (ii) обемот и природата на предложените комерцијални активности; и (iii) можните последици од овој развој. Клиентот ќе пристапи кон спроведување на комерцијалните активности само под услов ако: (i) преговара во најдобра намера со заедниците на домородните народи опфатени со проектот, (ii) го регистрира нивното информирано учество и дадената претходна доброволна информирана согласност за овие активности; и (iii) обезбеди фер и праведна распределба на придобивките од комерцијална експлоатација на таквото знаење, иновации и практики, во согласност со нивните обичаи и традиции.

КР 8: Културно наследство

Вовед

1. ЕБОР ја согледува важноста на културното наследство за сегашните и идните генерации. Во согласност со Конвенцијата за заштита на светското културно и природно наследство, како и Конвенцијата за заштита на духовното културно наследство, овој Критериум за реализација има за цел заштита на незаменливото културното наследство и да ги насочи клиентите да ги избегнат или ублажат негативните влијанија врз културното наследство во вршењето на деловните активности. Покрај тоа, барањата на овој Критериум за реализација во однос на употребата на културното наследство од страна на проектот се делумно засновани на стандардите утврдени со Конвенцијата за биолошка разновидност. Банката поддржува примена на претпазлив пристап во однос на управувањето и одржливото користење на културното наследство, во согласност со Декларацијата од Рио.
2. Културното наследство е важен извор на вредни историски и научни податоци, значајно средство во служба на економскиот и социјалниот развој, како и составен дел на културниот идентитет, обичаите и континуитетот на еден народ.
3. При исполнувањето на овие цели на заштита и конзервација, Банката се раководи од и ја поддржува примената на релевантните меѓународни конвенции и други инструменти¹. ЕБОР, исто така, ја согледува потребата сите страни да се придржуваат кон законите и прописите кои се однесуваат на културното наследство во рамките на зоната на влијание на проектот, како и кон обврските од страна на државата во која функционира, а кои произлегуваат од релевантни меѓународни договори и спогодби. Споменатите закони може да вклучуваат закони за културно наследство и антиквитети, закони за просторно планирање и градежна дозвола, прописи за зачувување или заштита на одредени области, како и други закони и прописи кои регулираат прашања во врска со објекти од историски интерес, или закони кои се однесуваат на заштита на домородните народи.

Цели

---

¹ Како што се:

- Конвенцијата за заштита на светското културно и природно наследство, 1972 г. (Конвенцијата за светското наследство на УНЕСКО)
- Конвенцијата за заштита на нематеријалното културно наследство, 2003 г. (Конвенцијата за нематеријално наследство на УНЕСКО)
- Конвенција за заштита на подводното наследство, 2001 г. (Конвенција за подводно наследство на УНЕСКО)
- Рамковната конвенција за вредноста на културното наследство за општеството на Советот на Европа, 2005 г.
- Повелбата за зачувување на културно значајните места на Австралискиот ICOMOS (Повелбата од Бурга) (Австралиски ICOMOS)

4. Целите на овој Критериум за реализација се:
1. Поддршка за зачувување на културното наследство во контекстот на проектите финансирани од ЕБОР;
  2. Заштита на културното наследство од негативните последици од проектните активности;
  3. Промовирање на правична распределба на придобивките кои произлегуваат од употребата на културното наследство во деловни активности;
  4. Промовирање на свеста за културното наследство и почитта кон него, секогаш кога е тоа можно.
  5. Со овој КР се воспоставува рамка за клиентите за заштита на културното наследство преку избегнување, а кога тоа не е можно, намалување и ублажување на можните штетни последици кои можат да резултираат од активностите финансирани од ЕБОР, на соодветен и пропорционален начин.

Опсег на примена

6. Оваа Политика се применува кога постои веројатност проектот да изврши влијание врз културното наследство кое е невозможно да се замени. Одредбите на овој КР се применуваат без оглед на тоа дали културното наследство е заштитено со закон или е претходно нарушено.
7. За целите на овој КР, поимот културно наследство се дефинира како група на ресурси наследени од минатото со кои луѓето се идентификуваат, без оглед на сопственоста врз овие ресурси, а кои се признати како одраз и израз на нивните вредности, верувања, знаења и традиции кои постојано се развиваат. Овој термин го опфаќа и материјалното (физичко) и нематеријалното наследство, чие разграничување е предмет на големи дискусии помеѓу експертите за наследство. Културното наследство може да се оценува на локално, регионално или државно ниво и на ниво на меѓународната заедница².
- физичкото културно наследство се однесува на подвижни или недвижни предмети, локации, групи на структури, како и природни одлики и пејсажи кои имаат археолошко, палеонтолошко, историско, архитектонско, верско, естетско или друго културно значење.
  - нематеријалното културно наследство се однесува на практики, претставувања, изрази, знаења, вештини - како и инструменти, предмети, артефакти и културни простори кои се поврзани со нив - кои заедниците, групите, а во некои случаи и поединци ги сметаат за дел од нивното културно наследство, при што тие се пренесуваат од генерација на генерација³.
8. ЕБОР е свесна дека е можно локации или предмети од вредност или значење за културно наследство да се откријат на неочекувани места во текот на спроведувањето

---

² Оваа дефиниција е конзистентна со Рамковната конвенција за вредноста на културното наследство за општеството на Советот за Европа. Културното наследство исто е познато под поимите културна оставштина, културни средства, културни ресурси или културна сопственост

³ Како што е наведено во Конвенцијата за нематеријално наследство

на одобрените проекти. Соодветно на тоа, проектот треба да подлежи на одредбите на овој КР ако:

- вклучува активности во кои се вршат поголеми ископувања, уривања, поместувања на почвата, поплави и други промени во физичката средина;
- лоциран на, или во близина на местото кое е означено како културно наследство од страна на земјата во која се одвива проектот; или
- може да има штетно влијание врз културата, знаењето и практиките на домородните народи.

9. Применливоста на овој КР и во другите случаи ќе биде утврдена од страна на Банката во текот на постапката за прелиминарна проценка на животната средина и социјалните прашања (види точка 10 подолу). Проектите кои се специјално наменети за поддршка на зачувувањето и управувањето со културното наследство ќе бидат поединечно разгледувани од Банката. Ако овој КР е применлив, Банката во консултација со клиентот треба да утврди како ќе се задоволеат неговите барања и како ќе се спроведуваат во рамките на целокупниот акционен план за животната средина и социјалните прашања (Акционен план) и / или системот за управување на клиентот. Барањата за прелиминарна проценка и имплементација на управувањето со животната средина и социјалните прашања се наведени во КР 1 и КР 10.

Барања

Проценка

Испитување на можните ризици и последици по културно наследство

10. Во почетните фази на спроведувањето на прелиминарната проценка на животната средина и социјалните прашања (види КР 1), клиентот треба да утврди дали постои ризик одредено културно наследство да претрпи штетни последици како резултат на овој проект, како и да се оцени колку е веројатно да се дојде до случајни откритија (види точка 16.). Во текот на овој процес клиентот ќе се консултира со релевантните министерства, експерти и локални заедници, според потребите⁴. Проучувањето на културните ресурси треба да се врши до тој степен да опфати утврдување и дефинирање на сите можни опасности и последици, во согласност со начелото на претпазливост и водејќи сметка за прашањата од интерес на релевантните заинтересирани страни.

Последиците врз нематеријалното наследство

11. Иако понекогаш последиците врз нематеријалното културно наследство може да не бидат толку очигледни како тие врз материјалното културно наследство, тие може да бидат исто толку важни. Ако животната средина е од клучно значење за опстанокот на

---

⁴ Види КР 1 и КР 10. Во случај на проекти од категорија А, за тоа треба да се разговара за време на средбата за разгледување на ситуацијата. Види точка 10 од КР 10.

традиционалните вештини, знаење и верувања, секоја дислокација или раздвојување може да доведе до губење на традиционалните знаења, верувања и / или исчезнување на малцинските јазици и дијалекти, што на крајот може да доведе до распаѓање на заедницата.

Избегнување на последиците

12. Клиентот е одговорен да ја одреди локацијата и изгледот на проектот во насока да се избегне предизвикување значителна штета на културното наследство. Ако можните последици се утврдат во раните фази на развојот на проектот, треба да се стреми да се избегнат несакани последици уште при дизајнот на проектот или изборот на неговата локација.

Проценка на последиците кои не можат да се избегнат

13. Кога не е можно да се избегнат последиците, клиентот треба врз основа на наодите од прелиминарните тестови да изготви студии кои се неопходни за да се проценат можните последици од проектот и, ако е соодветно, да се утврдат неопходните промени на проектните решенија. Опсегот на овие студии ќе се утврди во договор со ЕБОР од случај до случај. Студиите ќе се спроведуваат од страна на квалификувани експерти за културно наследство со релевантно искуство, или како дел од прелиминарната оценка на животната средина и социјалните прашања во согласност со КР 1, или одделно. ЕБОР, исто така, може да бара ангажирање на надворешни експерти.
14. Проценката и ублажувањето на влијанијата врз културното наследство треба да се спроведува во согласност со релевантните одредби на националните и / или локалните закони, прописи и планови за управување со заштитени области, обврските на државата кои произлегуваат од меѓународното право и меѓународно прифатените добри практики. Во повеќето земји каде ЕБОР делува, со закон е забрането отстранувањето на предмети и уништувањето на локалитети што претставуваат дел од физичкото културно наследство. Меѓународно прифатените добри практики, меѓу другото, опфаќаат, но не се ограничени на : археолошки или палеонтолошки теренски истражувања , лабораториско испитување на пронајдените предмети, изложби на новооткриените предмети, како и соодветно документирање.

Управување со влијанијата врз културното наследство

15. Врз основа на резултатите од теренските истражувања, експертските проценки на важноста на културното наследство, барањата на националното законодавство и релевантните меѓународни конвенции, како и исходот од консултациите со локалните заедници опфатени со проектот (види точка 17), клиентот ќе треба да изготви соодветни мерки за намалување и ублажување на негативните последици врз културното наследство, заедно со распоред за имплементација на овие мерки и потребниот буџет за дадените мерки. Овие мерки за ублажување може да бидат дел од Акциониот план за животната средина и социјалните прашања на проектот, или дел од

посебен План за управување со културното наследство. Клиентот, исто така, треба да се погрижи на располагање да има обучени и квалификувани кадри кои ќе вршат надзор над спроведувањето на мерките за ублажување, како и дека сите изведувачи ангажирани на проектот ги имаат потребните вештини и експертиза, при што се управувани и следени во согласност со точка 19 од КР 1.

Процедури за случајни откритија

16. Клиентот треба да се погрижи да воведат мерки за управување со случајни откритија, кои се дефинирани како физичко културно наследство што е неочекувано откриено во текот на имплементацијата на проектот. Таквите мерки вклучуваат информирање на релевантните надлежни органи за откриените предмети или локации, алармирање на персоналот за можноста од случајни откритија, оградување на областа каде што има случајно откритие со цел да се избегне понатамошна штета или уништување. Клиентот не смее да ги помести случајните откритија сè додека не се изврши проценка од страна на лиценциран и квалификуван стручњак и не се утврдат мерки кои се во согласност со националните закони и овој КР.

Консултации со засегнатите заедници опфатени со проектот

17. Ако постои можност проектот да влијае на културното наследство, клиентот треба да се консултира со заедниците опфатени со проектот во земјата-домаќин, кои се или биле корисници на културното наследство за долготрајни културни цели кои се дел од живото сеќавање на заедницата, со цел утврдување на вредноста на културното наследство, при што клиентот треба да ги земе во предвид ставовите на засегнатите заедници во однос на културното наследство при носењето на својата одлука. Клиентот треба да ги информира засегнатите заедници на транспарентен начин и разбирлив јазик за обемот, локацијата, времетраењето на проектот, како и за активностите кои би можеле да имаат влијание врз културното наследство. Ваквите консултации мора бидат во согласност со барањата од КР 10 и можат да бидат дел од еден поширок процес на консултации за влијанието на проектот врз животната средина и социјалните прашања, во согласност со КР 10. Консултациите треба да ги вклучат и релевантните државни или локални регулаторни органи надлежни за заштитата на културното наследство. Последиците врз културното наследство треба да се ублажат во соодветен начин, со информирано учество на локалните заедници опфатени со проектот.

18. Во случај кога постои можност културното наследство да претрпи значителна штета како резултат на проектот, при што неговото оштетување или губење може да го загрози културниот или економскиот опстанок на локалните заедници во земјата каде се спроведува проектот, а кои долго време го користат културното наследство за културни цели, тогаш клиентот треба да ги примени барањата од точка 17 и да продолжи со своите активности само ако: (i) со припадниците на заедниците опфатени со проектот влезе во преговори со најдобри намери, и (ii) го документира нивното информирано учество и успешното завршување на преговорите.

Употребата на културното наследство од страна на проектот

19. Доколку во рамките на проектот се предлага користење за комерцијални цели на културните ресурси, знаења, иновации и практики кои го отелотворуваат традиционалниот начин на живот на локалното население, тогаш клиентот треба да ги информира дадените заедници за: (i) нивните права во согласност со националните закони, (ii) степенот и природата на предложените комерцијални активности и (iii) можните последици од овие активности. Клиентот ќе продолжи со ваквата комерцијализација само кога: (i) со локалните заедници кои живеат традиционален начин на живот преговара со најдобри намери, (ii) го документира нивното информирано учество и успешното завршување на преговорите, и (iii) обезбеди фер и праведна распределба на бенефициите од комерцијална експлоатација на таквите знаења, иновации и практики, во согласност со нивните обичаи и традиции. Ако во рамките на проектот се предлага употреба на културните ресурси, знаења, иновации и практики на домородните народи, тогаш се применуваат барањата од точка 37 на КР 7.

КР 9: Финансиски посредници

Вовед

1. Финансиските посредници (ФП) се клучен инструмент преку кој ЕБОР ги промовира одржливите финансиски пазари и обезбедува механизам за канализирање на своите средства во секторот на микро, мали и средни претпријатија (МСП). Преку мрежата на ФП партнери, ЕБОР може да го поддржи економскиот развој на претпријатијата кои се далеку помали, односно на пониско ниво од нивото потребно за директни инвестиции на ЕБОР. ЕБОР поддржува различни даватели на финансиски услуги, вклучувајќи , меѓу другото, приватни инвестициски фондови, банки, лизинг компании, осигурителни компании и пензиски фондови. ФП се занимаваат со низа на активности како што се микрофинансирање, кредити за мали и средни претпријатија, финансирање на трговија, среднорочно и долгорочно финансирање на компании или проекти, како и станбени кредити.
2. Самата природа на финансирање преку посредници значи дека одговорноста за оценувањето и следењето на трансакциите, како и целокупното управување со портфолиото, ЕБОР му ја препушта на дадениот ФП. Управувањето со ризиците поврзани со животната средина и социјалните прашања се составен дел од надлежностите кои се пренесуваат на ФП. Сепак, врз основа на односот што го има со дадениот ФП, ЕБОР продолжува да има интерес за оценка и следење на неговата работа, со цел да се утврди дали ФП адекватно се справува со ризиците поврзани со животната средина и социјалните прашања во рамките на неговите деловни активности. Точните начини за пренос на надлежностите и мониторингот од страна на ЕБОР ќе зависи од многу фактори, вклучувајќи ја природата на ФП и неговите деловни активности, видот на финансирање и деловното опкружување во дадената земја.

Цели

3. Целите на овој КР се:

- Воспоставување на практични начини преку кои Банката ќе го спроведе својот мандат за поттикнување на одржливиот развој во своите инвестиции кои се вршат преку ФП, во согласност со најдобрите меѓународни практики во секторот на комерцијални финансиски услуги;
- Овозможување на ФП-и да се справат со ризиците поврзани со животната средина и социјалните прашања во рамките на нивните деловни активности и промоција на добри деловни практики во однос на животната средина и социјалните прашања меѓу своите клиенти;
- Промовирање на правилно управување со животната средина и човечките ресурси во рамките на ФП.

Опсег на примена

4. Овој Критериум за реализација се однесува на сите проекти кои се класифицирани како 'ФП' (FI), во согласност со точка 24 од оваа Политика.
5. За потребите на овој КР, терминот "проект" се користи во смисла на трансакцијата на ЕБОР со ФП, додека поимот "подпроект" се однесува на клиенти / проекти финансирани од страна на ФП.
6. Кога ЕБОР финансира кредитна линија или други наменски финансиски инструменти, барањата на овој КР ќе важат за сите подпроекти кои ќе се финансираат со средства на ЕБОР.
7. Кога ЕБОР му доделува на ФП финансиски средства за инвестирање во акционерски капитал или квази-сопственички удел, тогаш барањата на овој КР ќе се применуваат на целото портфолио на комерцијални подпроекти на ФП кои се иницирани во времето кога ЕБОР станува акционер или инвеститор, во согласност со точка 16 подолу.
8. Ако ЕБОР процени дека еден проект од категоријата ФП има минимални или нема негативни ризици поврзани со животната средина и социјалните прашања, тогаш за него нема да важат било какви посебни барања и ФП нема да мора да воведат какви било постапки за управување со овие ризици.

Барања

Постапки за утврдување и следење на состојбата со животната средина и социјалните прашања

9. ФП треба да донесе и спроведе постапки за да се утврди и да се следи состојбата со животната средина и социјалните прашања (во натамошниот текст "Постапки"), кои се пропорционални на ризиците за животната средина и социјалните прашања поврзани со деловните активности и видот на проектот со ЕБОР. Овие Постапки ќе бидат предмет на договор со ЕБОР.
10. Кога ФП може да докаже дека веќе постојат постапки за управување со ризици поврзани со животната средина и социјалните прашања, ЕБОР ќе ја разгледа нивната содржина и способноста на ФП да ги спроведе во согласност со барањата на овој КР.
11. ФП ќе ги изготви Постапките на таков начин да се обезбеди исполнувањето на барањата од точките 13 до 16 дадени подолу. Постапките, каде што е соодветно, ќе вклучуваат механизми за оценување и следење на ризиците, вклучувајќи:
  - категоризација според ризик на предложените подпроекти;
  - детална анализа на состојбата на клиентот и подпроектите сразмерно на согледаните ризици;

- структурирање на подпроектите со цел да ги исполнуваат националните одредби за заштита на животната средина, здравјето, безбедноста, трудовите прашања и консултациите со јавноста, и секогаш кога е потребно, да се бара од клиентите спроведување на корективни акциони планови; и
  - следење на подпроектите со цел да се осигура усогласеност со националните прописи за заштита на животната средина, здравјето, безбедноста, трудовите прашања и консултациите со јавноста, и каде е релевантно, со корективните акциони планови.
12. Како помош на ФП при спроведување на постапките во пракса, ЕБОР подготви прирачник за управување со ризиците во однос на животната средина и социјалните прашања ("еПрирачник") кој содржи модели на Постапки и упатства за различните видови на ФП и финансиски услуги. За ФП-и кои се уште немаат воспоставено сопствени постапки се налага да ги искористат соодветните делови од еПрирачникот за потребите на релевантните подпроекти.

Барања за подпроектите

13. ФП треба да ги споредува сите подпроекти со Листата на проекти што не се финансирани од ЕБОР за причини поврзани со животната средина и социјалните прашања, содржани во Анекс 1 на овој КР. Подпроекти кои вклучуваат комерцијални активности кои се на оваа листа не се подобни за поддршка од страна на ФП, при што сите барања за финансирање кои опфаќаат вакви активности мора да бидат одбиени.
14. Во Анексот 2 на КР се наведени одреден број на деловни активности со особено високи ризици поврзани со животната средина и социјалните прашања. Ако подпроект вклучува активности кои се наведени во Анекс 2 на КР, ФП треба да го достави подпроектот до Банката за ревизија и да направи споредба со соодветните Критериуми за реализација на ЕБОР. ЕБОР сериозно им препорачува на ФП да се разгледаат таквите случаи што е можно порано за време на анализата на ситуацијата. ЕБОР ќе им помогне на ФП во прелиминарната проценка на овие подпроекти. Експерти на ЕБОР за животна средина и социјални прашања ќе ги разгледаат податоците што се собрани од ФП во текот на анализата на ситуацијата, ќе утврдат кои дополнителни информации е потребно да се соберат, ќе помогнат во одредувањето на соодветни мерки за ублажување и, доколку е потребно, ќе утврдат услови под кои подпроектите може да продолжат со реализација.
15. ФП треба да бара од сите свои клиенти да ги почитуваат националните прописи и стандарди кои се однесуваат на (i) животната средина, (ii) јавните консултации, и (iii) вработувањето, вклучувајќи ги, без да се ограничи на нив, здравјето и безбедноста при работа, детскиот труд и принудна работа; недискриминација при вработувањето, правото на слобода на здружување и колективно договарање.

16. Кога ФП доделуваат средства за финансирање на проекти¹ од кредитна линија на ЕБОР, а вкупните капитални трошоци за проектот се проценети на 10.000.000 \$ или повеќе, а со тоа се финансирани и подпроекти кои вклучуваат (i) изградба на нови или (ii) проширување и подобрување на постоечки објекти, при што промените во големината и обемот може да резултираат со значителни дополнителни влијанија врз животната средина или социјални прашања, тогаш ќе се бара таквите подпроекти да ги исполнуваат барањата на КР 1-8 и 10 на ЕБОР.
17. ЕБОР може да утврди дополнителни или различни барања поврзани со животната средина и социјалните прашања, во зависност од природата на ФП и неговото портфолио, како и земјата каде што се спроведува проектот².

Организациски капацитети на ФП

18. ФП треба да применува политика на човечки ресурси, системи за управување и деловни практики во согласност со Критериумот за реализација 2 на ЕБОР - Работните односи и условите за работа.
19. ФП треба да назначи еден член на нивното раководство што ќе ја сноси севкупната одговорност за животната средина и социјалните прашања, вклучувајќи ја и примената на дадените Постапки.
20. Во зависност од големината и деловните активности на ФП, тој треба да (i) назначи еден или повеќе вработени кои ќе бидат одговорни за секојдневен надзор на спроведувањето на постапките, како и за поддршка на нивното спроведување, и (ii) да се осигура дека тие имаат на располагање соодветни специјалисти, меѓу вработените во организацијата или ангажирани од надвор, кои ќе им помогнат да оценат кои трансакции би можеле да имаат значително влијание врз животната средина или социјални прашања.
21. ФП треба да се погрижи сите релевантни вработени вклучени во процесот да се јасно запознаени со процедурите и барањата утврдени во точките 9-20, како и да спроведе соодветна обука за вработените да се здобијат со потребните вештини и да ја добијат потребната поддршка за нивно спроведување.

---

¹ Финансирање на проекти е, метод на финансирање во кој работодавецот примарно гледа на приходите создадени од еден проект како на извор на исплата на заемот, како и осигурување на својата инвестиција. Овој вид на финансирање обично е наменет за големи, сложени и скапи инсталации кои можат да вклучуваат, на пр., електрични центри, хемиски фабрики, рудници, транспортна инфраструктура, заштита на животната средина и телекомуникациска инфраструктура. Финансирањето на проектите може да биде во форма на финансирање на изградба на нова капитална инвестиција или рефинансирање на постоечка инсталација, со или без надградувања. Примателот на заемот вообичаено е СПН (Субјект за посебна намена) на кој не му е дозволено да врши било која друга функција освен да ја изгради, поседува и да управува со инсталацијата. Последица на ова е тоа што враќањето на заемот примарно зависи од приливот на готовински средства на проектот, како и од вредноста на средствата на проектот кои служат како залог. "Извор: Базелскиот комитет за банкарски надзор, Меѓународна поврзаност на мерките и стандардите за капиталот („Базел II"), ноември, 2005 г. <http://www.bis.org/publ/bcbs118.pdf>.

² На пример, ако државата не ги ратификувала основните Конвенции на МОТ [Конвенцијата на МОТ бр. 29 и 105 (принудна работа, како и работа за отплата на долгот), бр. 87 (слобода на здружување), бр. 98 (право на колективно договарање), бр. 100 и 111 (дискриминација), бр. 138. (минимална старосна граница) бр. 182. (најлошите форми на детски труд))] ги транспонирала во националното законодавство.

Известување на ЕБОР

22. ФП треба да поднесуваат до ЕБОР периодични извештаи (обично годишни) за спроведување на постапките и достигнувањата во однос на животната средина и социјалните прашања постигнати во рамките на нивното инвестициско / кредитно портфолио. Стандардни формати за известување се содржани во еПрирачникот.

Учество на релевантните субјекти

23. ФП треба да воспостави систем за надворешна комуникација во врска со животната средина и социјалните прашања, како што се воспоставување на контакт служба за примање и обработка на барања и жалби во врска со заштитата на животната средина и социјалните прашања. ФП треба да даде навремен одговор на таквите барања и жалби.

Најдобри практики

24. ЕБОР ги охрабрува сите свои ФП-и да се придржуваат до најдобрите практики поврзани со одржливото управување во сите свои активности за инвестиции и заеми, без оглед на тоа дали тие се финансирани од ЕБОР или не. При тоа, особено се препорачува ФП да:

- поднесуваат периодични извештаи до нивните надворешни акционери за тоа како се справуваат со прашањата на животната средина и социјалните прашања во рамките на нивните деловни активности. Тоа, на пример, може да се направи преку преглед на заложбите на ФП за остварување на барањата од овој КР објавен во својот годишен извештај, веб-сајт, или било која друг јавен документ.
- направат напори за спроведување на најдобрите практики во рамките на внатрешното управување со заштитата на животната средина (вклучувајќи ги и ефикасното користење на енергијата и ресурсите, намалување и рециклирање на отпад).
- прошири примената на Постапките и на еПрирачникот на сите негови деловни активности, вклучувајќи ги и оние на кои КР не се применуваат.
- идентификуваат, секогаш кога е можно, можностите за развој на финансиските услуги кои носат големи придобивки за животната средина и / или социјални прашања (на пример, финансирањето на инвестициите насочени кон ефикасно користење на енергијата, обновливи извори на енергија и деловни активности кои го поддржуваат биодиверзитетот, производи наменети за жени претприемачи и пристап до кредити за микро- претприемачи)

Понатамошни информации и насоки за најдобрите практики се содржани во еПрирачникот на ЕБОР. ФП-и, исто така, треба да размислат да се приклучат на релевантните меѓународни иницијативи кои ги промовираат најдобрите практики во финансискиот сектор, како што се Екваторијалните принципи, Финансиската

иницијатива на Програмата за животната средина на ОН (UNEP) и Принципите за одговорни инвестиции ³.

КР 9 Анекс 1:

Листа на проекти кои ЕБОР нема да ги финансира заради причини поврзани со животната средина и социјалните прашања

ЕБОР нема свесно, директно или индиректно, да финансира проекти кои ги вклучуваат следните активности:

а) Производство или трговија со било какви производи или вршење на активности кои се сметаат за нелегални според законите или прописите на земјата домаќин (т.е. националното законодавство), или од гледна точка на меѓународните конвенции и договори, или пак кои се предмет на меѓународна забрани или на процес на постепено укинување, како што се:

- (i) Производство или трговија со производи кои содржат полихлорирани бифенили (PCB's)⁴
- (ii) Производство или промет со лекови, пестициди / хербициди и други опасни супстанции кои се предмет на меѓународна забрани или се во процес на постепено укинување.⁵
- (iii) Производство или промет со супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка, кои се предмет на меѓународниот процес на постепено укинување⁶
- (iv) Промет со дива флора и фауна, или производство, односно трговија со производи од растително и животинско потекло, што е регулирано со CITES⁷

---

³ www.equator-principles.com; www.unepfi.org; www.unpri.org.

⁴ PCB: полихлорирани бифенили - група на високо токсични хемикалии. PCB најчесто се наоѓаат во електрични трансформатори, кондензатори и разводници полнети со масла произведени во периодот од 1950 - 1985 година

⁵ Референтни документи се: ЕУ Регулацијата (ЕЕС) 2455/92 за извоз и увоз на одредени опасни хемикалии и сите подоцнежни измени, Консолидирана листа на ОН на производи чија потрошувачка и / или продажба е забранета, укината, или строго ограничена или не е одобрена од државите, Конвенцијата за постапките за одобрување базирано на соодветни информации за одредени опасни хемикалии и пестициди во меѓународната трговија (Ротердамската конвенција), Стокхолмската конвенција за неразградливи органски загадувачи; Класификација на пестициди според степенот на опасност на СЗО (Светска здравствена организација - WHO).

⁶ Супстанции што ја осиромашуваат озонската обвивка (ODS's): Хемиски соединенија кои реагираат со и го осиромашуваат озонот во стратосферата, што доведува до формирање на познатите "озонски дупки". Листите на ODS од Монреалскиот протокол и целни датуми за намалување и постепено укинување на нивната употреба. Листата на хемиски соединенија регулирани со Монреалскиот протокол, која вклучува аеросоли, фреони, агенси за создавање пена, растворувачи и противпожарни агенси, заедно со податоците за земјите потписнички и целни датуми за постепено укинување на нивната употреба можат да се добијат од ЕБОР.

- (v) Прекуграничен транспорт на отпад забранет во меѓународното право⁸
- б) производство, употреба или трговија со неповрзани азбестни влакна или производи кои содржат азбест.⁹
- в) Активности забранети со законите на земјата-домаќин или меѓународните конвенции кои се однесуваат на заштитата на биодиверзитетот или културното наследство¹⁰
- г) Морски риболов со користење на мрежи со должина над 2,5 километри
- д) Транспорт на нафта или други опасни супстанции во танкери кои не ги исполнуваат условите утврдени од страна на Меѓународната поморска организација (ИМО)¹¹
- ѓ) Трговија со стоки без дозвола за извоз или увоз, или друг доказ за транзитна дозвола од дадените земји во кои се врши извоз, увоз и, ако е применливо, транзит.

---

⁷ CITES (Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora): Конвенција за меѓународна трговија со загрозени видови на дива фауна и флора. Листите на видови кои се заштитени со CITES се достапни на www.cites.org/eng/app/index.shtml.

⁸ Референтни документи се: Регулацијата (ЕС) бр. 1013/2006 од 14 Јуни 2006 година, за транспорт на отпад; Одлуката C(2001)107/Final на Советот на ОЕЦД во врска со ревизијата на Одлуката C(92)39/Final за контрола на прекуграничните движења на отпад којшто е наменет за рециклирање, Базелската конвенција од 22 Март 1989 година за контрола на прекуграничното движење на опасен отпад и негово депонирање.

⁹ Ова не се однесува на купување и користење на покривки од врзан цемент кога содржината на азбест е <20%.

¹⁰ Важечки меѓународни конвенции, без никакви ограничувања: Конвенцијата за заштита на миграторни видови на диви животни (Бонска конвенција); Конвенција за заштита на мочуришта од меѓународно значење, особено како живеалишта на водни птици (Рамсарската конвенција); Конвенцијата за заштита на европскиот див растителен и животински свет и природните живеалишта (Бернска конвенција); Конвенција за светското наследство; Конвенцијата за биолошка разновидност и протоколи.

¹¹ Тоа вклучува: танкери кои не ги имаат сите потребни MARPOL SOLAS сертификати (вклучувајќи, без ограничување, усогласеност со Кодексот ISM); танкери на црната листа на Европската унија, или забранети со Парискиот меморандум за разбирање за државна контрола на пристаништата (Париски меморандумот за разбирање) и танкери за кои следува постепено укинување според MARPOL регулативата 13G. Ниту една танкер со труп постар од 25 години не треба да се користи.

КР 9 Анекс 2:

Финансирање на следните деловни активности поврзани со значителни ризици за животната средина и социјалните прашања, преку ФП, е предмет на упатување за разгледување од ЕБОР.

Главниот Критериум за реализација кој ќе се очекува да го исполнат предложените деловни активности, е означен со закосени букви.

а) Активности кои вклучуваат присилно преселување – *Критериум за реализација на ЕБОР 5*

б) Активностите што ги спроведуваат внатре, во близина или низводно од областите кои се заштитени подрачја според националните закони или меѓународните конвенции, локации од научен интерес, живеалишта на ретки / загрозени видови, области за риболов со економска важност, примарни шуми / стари шуми со еколошко значење - *Критериум за реализација на ЕБОР 6*

в) Активностите што се спроведуваат внатре, во близина или низводно на земјата населени со домородни народи и / или ранливи групи, вклучувајќи земјиште и водни текови кои се користат за вршење на активности кои се потребни за опстанок, на пример, пасење на добиток, лов или риболов - *Критериум за реализација на ЕБОР 7*

г) Активности што може да имаат негативни последици врз локации со културно или археолошко значење - *Критериум за реализација на ЕБОР 8*

д) Активности во рамките на производниот циклус на нуклеарно гориво (ископување на ураниум, производство, збогатување, складирање или превоз на нуклеарно гориво)¹².

ѓ) Производство на енергија со користење нуклеарни горива (не вклучувајќи увоз/извоз на електрична енергија)¹³

г) Активности кои вклучуваат воведување на генетски модифицирани организми во природната животна средина - *Критериум за реализација на ЕБОР 6*

ж) Изградба на мини каскадни хидроцентрали - *Критериумите за квалификуваност на ЕБОР за проекти за мали хидроцентрали.*

---

¹² Во согласност со Енергетската политика на ЕБОР, на Банката и е дозволено да финансира (директно или индиректно преку ФП) подобрувања на нуклеарна заштита, или безбедно и сигурно управување со радиоактивен отпад или потрошено нуклеарно гориво, како и за активности за ставање вон употреба на постројки, без директно да се поврзани со затварање на високо ризични реактори. Сите други активности во рамките на производствениот циклус на нуклеарно гориво се исклучени од активностите за финансирање преку ФП.

¹³ Во согласност со Енергетската политика на ЕБОР, на Банката и е дозволено да финансира (директно или индиректно преку ФП) подобрувања на нуклеарна заштита, или безбедно и сигурно управување со радиоактивен отпад или потрошено нуклеарно гориво, како и за активности за ставање вон употреба на постројки, без директно да се поврзани со затварање на високо ризични реактори. Сите други активности во рамките на производствениот циклус на нуклеарно гориво се исклучени од активностите за финансирање преку ФП.

КР 10: Информирање и вклучување на релевантни субјекти

Вовед

1. ЕБОР смета дека вклучувањето на релевантните субјекти е неопходна компонента на добрите деловни практики и корпоративната социјална одговорност, како и начин да се подобри квалитетот на проектот. Имено, ефективното вклучување на локалните заедници е од клучно значење за успешното надминување на ризиците и последиците за локалните заедници опфатени со проектот, како и за стекнување на дополнителни бенефиции за локалната заедница.
2. Во однос на прашањата за животната средина, Банката го поддржува пристапот усвоен од страна на Архуската конвенција на UNECE, која ја дефинира животната средина како *јавно добро*. Конвенцијата го потврдува правото на јавноста да биде информирана за состојбата на животната средина, како и за емисиите и отпадните материји кои се испуштаат во неа; правото на суштински консултации за предложените проекти или програми кои можат да влијаат врз животната средина, право на поплаки ако постои уверување дека заштитата на животната средина не е доволно земена во предвид.
3. Вклучување на релевантните субјекти е континуиран процес кој опфаќа (i) обврска на клиентот јавно да се објават соодветни информации за да се овозможат суштински консултации со релевантните субјекти, (ii) суштински консултации со субјектите кои би можеле да бидат засегнати од проектот, и (iii) постапка или политика која на поединци им овозможува да ги презентираат своите коментари или поплаки. Овој процес треба да започне во најраната фаза на планирањето на проектот и да продолжи во текот на неговото времетраење.

Цели

4. Овој Критериум за реализација (КР) предвидува систематски пристап кон вклучувањето на релевантните субјекти кој ќе им помогне на клиентите да се изгради и, со текот на времето, одржи еден конструктивен однос со сите релевантни субјекти, особено со локалните заедници во проектот. Процесот на вклучување на релевантните субјекти е неопходна компонента на процесот на прелиминарната проценка, управување и следење на прашањата поврзани со животната средина и социјалните прашања, а кои произлегуваат од инвестицијата на клиентот. Затоа, овој критериум за реализација треба да се чита и толкува во спој со КР 1.

Конкретните цели на КР 1 и КР 10:

<p>Проценка и управување со животната средина и социјалните прашања (КР 1)</p>	<p>Информирање и вклучување на релевантните субјекти (КР 10)</p>
<ul style="list-style-type: none"> • Идентификување и оценка на штетните и полезните влијанија и прашања поврзани со животната средина и социјалните прашања поврзани со проектот; • Усвојување на мерки за да се избегнат, или кога не е можно да се избегнат, да се минимизираат, ублажат, или да се неутрализираат / надоместат негативните влијанија врз работниците, засегнатите заедници и животната средина. • Идентификување и, каде е можно, искористување на можностите за подобрување на резултатите во однос на животната средина и социјалните прашања. • Унапредување на квалитетот на резултатите во однос на животната средина и социјалните прашања преку динамичен процес на мониторинг и евалуација на работата. 	<ul style="list-style-type: none"> • Идентификација на поединци или заедници врз кои проектот влијае или може да влијае, како и други заинтересирани страни; • За да се овозможи на сите релевантни субјекти соодветно да се вклучат во решавањето на прашањата поврзани со животната средина и социјалните прашања кои би можеле да влијаат врз нив преку процес на информирање и спроведување на суштински консултации. • Одржување на конструктивни односи со релевантните субјекти на континуирана основа преку нивно суштинско учество во реализацијата на проектот.

Опсег на примена

- Банката во консултација со клиентот треба да утврди како да се исполнат соодветните барања од овој КР како дел од целокупниот процес на клиентот за прелиминарна проценка на животната средина и социјалните прашања, акциониот план за животната средина и социјалните прашања (Акционен план) и / или системот за управување (опишан во КР 1).

Барања

- Вклучувањето на релевантните субјекти треба да биде ослободено од манипулација, пречки, принуда и заплашување, а водено врз основа на навремени, релевантни, разбирливи и достапни податоци презентирани на начин соодветен на нивната култура.
- Природата и честоста на вклучувањето на релевантните субјекти ќе варира од проект до проект, во зависност од можните ризици и несаканите последици за засегнатите заедници, чувствителноста на дадениот сектор и животната средина, како и нивото на јавен интерес. Со цел да се приспособи процесот на вклучувањето на карактеристиките на клиентот и проектот, важно е сите клиенти кои бараат средства од ЕБОР да ги преземат чекорите опишани во точките 8 до 10, дадени подолу уште на самиот почеток на прелиминарната проценка на животната средина и социјалните прашања. Како дел од својата анализа на постоечката ситуација, Банката ќе изврши оценка на степенот до кој клиентот објавува информации и врши консултации од гледна точка на барањата утврдени во овој КР, по што може да побара негово понатамошно ангажирање на тоа поле. Барањата кои произлегуваат од националното законодавство во однос на јавното информирање и консултациите, вклучувајќи ги и законите со кои земјата домаќин ги исполнува своите обврски според меѓународното право мора секогаш да се почитуваат.

Вклучување на релевантните субјекти за време на подготовка на проекти

Идентификација и анализа на релевантните субјекти

- Првиот чекор за успешно вклучување на релевантните субјекти е клиентот да ги идентификува различните поединци или групи кои се (i) засегнати со проектот, или е веројатно да бидат, директно или индиректно, засегнати ('засегнати страни'), или (ii) може да имаат интерес во проектот ('други заинтересирани страни'). Ресурсите наменети за јавно информирање и консултации во прв степен треба да бидат насочени кон засегнатите лица со проектот.
- Во процесот на идентификација на релевантните субјекти, клиентот треба да ги идентификува поединците и групите врз кои проектот може да има различно, односно непропорционално влијание поради нивната неповолна или ранлива позиција. Клиентот, исто така, треба да го идентификува начинот на кој релевантните субјекти може да бидат засегнати од проектот, како и обемот на потенцијалните (вистински или перцепирани) последици. Во случај на перцепирани последици, може да има потреба за дополнителна комуникација со засегнатите страни за давање на дополнителни информации и потврда за проценетото ниво на последици. Идентификацијата и анализата на релевантните субјекти треба да содржи

¹ Исто така, посебни одредби за подготвеност и реагирање во случај на вонредни околности се опфатени во КР 4

² На пример, Архуската конвенција и Еспо конвенцијата.

доволно детали со цел Банката да може да го утврди адекватното ниво на комуникација за проектот кој го разгледува. Вработените секогаш се сметаат за релевантни субјекти.

10. Во случај на проекти од А категорија, клиентот треба да спроведе процес на испитување во соработка со идентификуваните чинители, за да се осигура идентификација на сите важни прашања кои треба да се истражат во процесот на оценка на влијанијата врз животната средина и социјалните прашања. Процесот на утврдување на обемот на оценување ќе овозможи полесен развој на Планот за вклучување на релевантните субјекти во проектот. Во процесот на утврдување на обемот, на заинтересираните страни треба да им се овозможи да ги презентираат своите забелешки и препораки за нацрт-планот за вклучување на релевантните субјекти, како и за сите други документи кои го одредуваат обемот на потребната оценка.

План за вклучување на релевантните субјекти

11. Клиентот треба да го информира ЕБОР за тоа како планира да комуницира со релевантните субјекти за време на подготовката и реализацијата на проектот, како и за видот на механизам за поплаки (види точка 24 до 26 од овој КР) кој е предвиден. Може да биде неопходно да има различни нивоа на вклученост и консултации за лицата засегнати од проектот и за сите други заинтересирани страни. Клиентот треба да изготви одделни процеси за вклучување на вработените и за вклучување на засегнатите заедници; вклучувањето на вработените во утврдувањето на условите за работа, вклучувајќи ги здравјето и безбедноста при работа, како и односите на работното место мора во најмала мера да се во согласност со барањата на КР 2. Ако се утврди дека одредени групи на релевантни субјекти се наоѓаат во неповолна или ранлива позиција, може да се јави потреба за посебни пристапи и дополнителни ресурси за комуникација со овие субјекти, со цел тие целосно да ги разберат прашања со кои е можно да се соочат. Клиентот, исто така, треба да ја информира ЕБОР за сите дадени информации и сите активности за консултации направени пред да и се обрати на Банката за финансирање.

Информирање

12. Објавувањето на релевантни информации за проектот им помага на релевантните субјекти да ги разберат потенцијалните ризици, последиците и можностите што проектот ги носи. Ако постои можност локалните заедници да бидат погодени од штетните ефекти на проектот врз животната средина и социјалните прашања, клиентот треба да ги запознае со следните информации (во понатамошниот текст "Информациите"):

- целта, природата и размерите на проектот;
- времетраењето на предложените проектни активности;
- ризиците и можните последици врз животната средина, здравјето и безбедноста при работа, јавното здравство и безбедност, како и други социјални последици за локалните заедници, како и за плановите за ублажување на последиците;
- планираниот процес на консултации, доколку таков има, и можностите и начините за учество на јавноста;
- времето / местото на сите планирани средби со јавноста, и начинот на најава, резимирање и известување за нив.

13. Информациите треба да бидат објавени на локалниот јазик или јазици, на начин што е достапен и соодветен за локалната култура, при што ќе се води грижа за сите ранливи

групи (на пр., етничките групи или раселените лица). За проекти кои можат да имаат значителни штетни последици врз животната средина и социјалните прашања, информациите треба да бидат објавени што е можно порано во процесот на прелиминарната проценка на животната средина и социјалните прашања.

14. Ако е договорено донесување на акционен план за животната средина и социјалните прашања (Акционен план), клиентот треба да го претстави на лицата опфатени со проект од категоријата А. Во сите други случаи, клиентот треба да објави резиме на планот направен без употреба на техничка терминологија. Акциониот план / резимето треба да бидат објавени во согласност со точка 13, како и на веб-страницата на клиентот, ако постои. Како што проектот напредува, може да има потреба за континуирано објавување на дополнителни информации во случај на значајни промени во природата на проектот или неговите ефекти, или ако произлезат нови значајни ризици или последици.

Суштински консултации

15. Потребата за било какви конкретни консултации и нивната природа, ќе се утврдат во договор со ЕБОР врз основа на утврдувањето на релевантните субјекти, анализа и детален опис на проектот, како и во зависност од природата и степенот на постојните и потенцијалните негативни последици врз работниците и засегнатите локални заедници. Кога работниците и / или засегнатите заедници се изложени, или може да бидат изложени на значителни ризици или негативни ефекти од проектот, клиентот треба да започне со процес на суштински консултации на начин кој ќе им даде на засегнатите заедници можност да ги искажат своите ставови во врска со ризиците и последиците од проектот и мерките за ублажување, при што клиентот ќе има можност да ги разгледа и да одговори на нив.

Суштинските консултации:

- треба да се базираат на објавувањето на соодветни и релевантни информации, вклучувајќи, доколку е соодветно и релевантно, нацрт документи и планови пред донесување на конечна одлука кога опциите сеуште се отворени;
  - треба да започнат што е можно порано во процесот на прелиминарната проценка на животната средина и социјалните прашања;
  - треба да се фокусираат на ризиците и негативните последици врз животната средина и социјалните прашања, како и предложените мерки и чекори за справување со нив;
  - треба да се вршат на тековна основа, како што еволуира природата на значајните прашања, последици и можности.
16. Консултативниот процес треба да се спроведува така што да бидат вклучени сите општествени чинители, на начин соодветен на локалните културни обрасци. Клиентот треба да го прилагоди процесот на консултации на јазичните преференци на засегнатите субјекти, нивниот начин на донесување одлуки и потребите на сите групи кои се во неповолна или ранлива позиција. Консултациите, освен засегнатите субјекти, ќе ги опфатат и сите групи или поединци кои се идентификувани како други заинтересирани страни. Консултативниот процес треба да биде документиран како дел од обврските на клиентот кон јавноста. Клиентот треба навремено да ги информира оние кои учествуваат во јавните консултации за конечната одлука во врска со проектот, мерките за ублажување на последиците врз животната средина и социјалните прашања, како и за сите придобивки од проектот за локалните заедници, вклучувајќи ги

причините и околностите врз кои била заснована одлуката, како и за механизмите или процедурите за поднесување жалби или поплаки.

Информирање и консултации за проекти од категорија А

17. Проектите од категоријата А може да доведат до значителни и потенцијално штетни и разновидни последици врз животната средина и / или социјалните прашања кои е невозможно претходно да се идентификуваат, проценат и да се ублажат, што налага спроведување на формален и партиципативен процес на оценување. При тоа, барањата за информирање и консултации треба да бидат вградени во секоја фаза на процесот. Клиентите треба да се погрижат да има суштински дијалог со засегнатите субјекти и да се овозможи нивно информирано учество во донесувањето одлуки, во согласност со точките 12 до 16 дадени погоре. Информирани учество подразбира организирани и редовни консултации врз основа на кои клиентот треба да ги инкорпорира во процесот на донесување одлуки гледиштата на засегнатите лица за прашањата кои директно ги засегаат, како што се предложените мерки за ублажување, сподедувањето на придобивките и можностите за развој, како и прашањата поврзани со имплементацијата на проектот. Ранливите групи може да бараат посебно внимание и да им се обезбедат неопходни ресурси за да може да ги разберат последиците, како и да се обезбеди нивен ефикасен придонес.
18. Во случај на проекти каде треба да се спроведе оценка на влијанието врз животната средина / социјалните прашања, клиентот треба да се погрижи информирањето и консултациите да се спроведат во согласност со точките 12 до 17 на овој КР. Меѓу објавените податоци мора да се најде и целосната верзија на извештајот за оценката на влијанието врз животната средина / социјалните прашања, во согласност со барањата на Банката. Покрај тоа, во рамките на процесот на консултации мора да се почитуваат роковите за обелоденување на информации подетално утврдени од страна на ЕБОР во точката 3.4.1 на Политика за информации од јавен карактер на Банката, како и сите применливи барања содржани во националната законска регулатива за ОВЖС и други релевантни закони. Оценката на влијанието врз животната средина / социјалните прашања мора да остане на располагање на јавноста во текот на целиот проект, но може да биде дополнета со нови информации од време на време.
19. Во случај на проекти каде што има присилно раселување на домородни народи или културното наследство, клиентот исто така ќе ги применува посебните барања утврдени во КР 5, КР 7 и КР 8
20. Во случаи кога локалните заедници трпат, или е веројатно да трпат, сериозни и трајни негативни последици од проектот, а истовремено тој не им носи сразмерни бенефиции, клиентот треба да воспостави суштинска соработка со засегнатите заедници со цел да ги испита можностите за реализација на развојни програми од кои локалната заедница би имала корист.

Вклучување на засегнатите страни во текот на имплементацијата на проектот и надворешно известување

21. Во текот на целиот проект, клиентот треба тековно да ги информира идентификуваните релевантни субјекти во согласност со природата на проектот, неговите ефекти врз животната средина и социјалните прашања, како и нивото на јавен интерес. Ова континуирано инволвирање на релевантните субјекти треба да се базира на каналите за комуникација и соработка воспоставени за време на анализата на постоечката состојба.

---

³ Модел на оценката за влијанието врз животната средина/социјалните прашања усогласен со одредбите на ЕУ Директивата за ОВЖС, ќе биде даден од страна на ЕБОР

Клиентот треба особено да примени соодветни процедури за вклучување на локалните заедници со цел да ги информира и да добие повратна информација за ефикасноста на примената на мерките за ублажување предвидени со Акциониот план, како и за актуелните прашања и грижи на засегнатите заедници во врска со на проектот. Може да е потребно да се објават дополнителни информации во клучните фази на проектниот циклусот, како на пример пред почетокот на изградбата, односно пред почетокот на работата.

22. Кога засегнатите заедници се идентификувани за време на подготовката на проектот, клиентот треба да ги известува периодично за напредокот во спроведувањето на Акциониот план, за прашањата поврзани со тековни ризици и последици по нив, како и за било кој друг проблем кој бил утврден за време на консултациите или преку механизмот за поплаки како важен за локалната заедница. Овие извештаи треба да бидат подготвени во формат кој е разбирлив за локалните заедници, а нивната честот треба да биде сразмерна на сериозноста на прашањата за засегнатите заедници, при што треба да се изготвуваат не помалку од еднаш годишно. Доколку проектот се соочува со значајни промени кои доведуваат до несакани ефекти или дополнителни прашања од значење за локалните заедници, клиентот треба да ги информира за тоа како со овие влијанија и проблеми се справува во измените и дополнувањата на Акциониот план. Ако овие дополнителни негативни ефекти врз засегнатите заедници се значителни и разновидни, Банката, за секој случај посебно, може да бара понатамошни консултации во согласност со точките 15 до 20. Клиентот е препорачливо да ја објави оваа информација на својот веб-сајт, со цел да имаат увид во неа и други заинтересирани страни.
23. Покрај тоа, клиентот се поттикнува да објавува редовни извештаи за потребите на надворешните релевантни субјекти за нивните достигнувања во однос на животната средина и социјалните прашања, на пр., како дел од својот годишен извештај или други јавни документи, како посебно издание, или на својата веб-страница.

Механизам за поплаки

24. Потребно е клиентот да биде свесен за прашања од интерес за релевантните субјекти во врска со проектот и навремено да одговори на нив. За таа цел, клиентот треба да воспостави механизам за поплаки, процес или постапка за добивање и решавање на поплаки и забелешки на засегнатите лица во однос на неговите резултати во областа на животната средина и социјалните прашања. Механизмот за поплаки треба да биде сразмерен на сериозноста на можните ризици и несаканите последици од проектот.
25. Механизмот, процесот или постапката за поплаки треба да овозможи брзо и ефикасно решавање на прашањата на разбирлив и транспарентен начин, соодветно на локалната култура и лесно достапен бесплатно и без страв од одмазда за сите сегменти на засегнатите заедници. Овој механизам, процес или постапка не смее да го попречува пристапот до судските или административните средства за заштита. За проекти за кои се применуваат КР 5 или КР 7, клиентот треба да обезбеди постоење на независен и објективен жалбен механизам. Клиентот треба да ги информира засегнатите заедници за процесот на доставување на поплаки за време на спроведувањето на активностите за нивно вклучување и редовно да ја известува јавноста за спроведувањето на процесот, при што треба да внимава на заштитата на приватноста на поединците.
26. Механизмите за поплаки за вработените треба да бидат одделни од механизмите за членовите на јавноста, и мора да бидат усогласени со КР 2.

Корпоративно финансирање

27. Клиентите кои своите деловни активности ги вршат на повеќе локации, а кои се корисници на општо корпоративно финансирање, финансирање на обртни средства или финансирање на акционерски капитал, треба на ниво на претпријатие да донесат и имплементираат програма за информирање и комуникација со заинтересираните страни, која вклучува механизам за поплаќа согласно со точките 22 и 25 на овој КР. Програмата за вклучување на заинтересирани страни треба да биде пропорционална на природата на дејноста на компанијата и поврзаните ефекти врз животната средина и социјалните прашања, како и на степенот на значење за јавноста. Програмата треба да се примени навремено во сите деловни единици. Таа треба да содржи постапки и ресурси неопходни за да се обезбеди спроведување на соодветни постапки за вклучување на релевантните субјекти во секоја деловна единица посебно, како и дека сите засегнати лица во близина на одредени деловни единици добиваат релевантни информации за нивните резултати во заштитата на животната средина и социјалните прашања. Најмалку еднаш годишно, клиентот треба да изготви јавен извештај за достигнувањата во заштитата на животната средина и социјалните прашања, вклучувајќи и резиме без употреба на технички жаргон за договорениот систем за управување со животната средина и социјалните прашања / акционен план за животната средина и социјалните прашања, како и напредокот во нивното спроведување, при што треба да се направи споредба со утврдените индикатори и цели. За сите инвестициски проекти од Категорија А според Политиката за животна средина и социјална политика на ЕБОР, клиентот треба да го применува процесот на вклучување на заинтересираните страни опишан во точките 6 до 20 на овој КР.

Контакти на ЕБОР

Европска Банка за
Обнова и Развој
One Exchange Square
London EC2A 2JN
UK

Централа
Тел: +442073386000
Факс: +442073386100
SWIFT: EBRDGB2L

Информации
За прашања и информации
Ве молиме да го пополните формуларот на
www.ebrd.com/inforequest

Прашања во врска со заштитата на животната средина и социјалните прашања
Тел: +442073387158
Факс: +442073386848
Email: environmentandsocial@ebrd.com

Односи со невладини организации
Тел: +442073387912
Факс: +442073386102
Email : ngo@ebrd.com

Прашања во врска со проектите
Тел : +442073387168
Факс : +442073387380
Email : projectenquires@ebrd.com

Нарачки на публикации
Тел : +442073387553
Факс : +442073386102
Email: pubsdesk@ebrd.com

Интернет страна
www.ebrd.com

ЕБОР ги користи инвестициите со цел да даде придонес кон градењето на пазарните економии и демократии, како и со цел поттикнување на претприемништвото во 29 земји, од Централна Европа до Централна Азија.